

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztő és kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi és anyagi
ügyeit illető minden küldo-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beiktatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Üdvözet az erd. ref. egyházkerületi közgyűlés tagjaihoz. — Ig. tanácsi vélemény a tanodák vagyonának kezelése és ellenőrzése felől. — Gymnasiumaink múlt évi értesítői. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Különfélék. — Körözvénnyek. — Szerkesztő postája.

Üdvözet az erd. ref. egyházkerületi közgyűlés tagjaihoz.

Kolozsvár 1879. okt. 31.

Legelső szavunk: Isten hozza őket! Mindig a legszébb remények, a legjobb kívánságok, legforróbb óhajok kísérik a közügy érdekében. bércezes hazánk legtávolabb eső zugából is egybeseregő tagjait egyházi törvényhozó testületünknek. De a szép remények és forró óhajások, a felizgatott párttusák fojtó ködébe veszték el nagy részt, habár soha sem örökre. Nem örökre, mert a szeretet kifogyhatatlan a reménységben, mely fentart és kétségbeesni nem hagy. Sokszor az nyárelő napsugaras napjaiban a szeretet és hit épületének munkásait láttuk elsötétült arczzal, a csalódás és megsértett önérzet bántalmával szívökben, az egymást megérteni nem bíró beszéddel vagy a még kinosabb némasággal az ajkakon megjelenni a gyűlésre. Bizony elégszer jutottunk a csüggedtség oly pontjára, hogy feladjuk a jobb jövőben vetett erős hitünket. És ime most az őszi nap hidegebb, halványabb fénye nem tükre a lelkek hangulatának. Örvendő szívvel, egyező érzelmeikkel, egyetértő buzgalommal gyűl egybe a jelen közgyűlés. Mindaz, mi a múlt lassu folyamában zavarossá bonyolítja az ügyeket, egymás ellen ingerelte az ügyhöz tapadó — sokszor a legmelegebb ragaszkodásból kimagyarázó érdekeket és személyeket: most elő nem fordul. A tárgyas tanácskozás azon méltóságos arczot ölti magára, mely az egyházke-

rület fenhatóságához illik. Annival jobban esik jelez-nünk a békés hangulatot, mert soha áldásosabb aerája a törvényhozói működésnek nem nyílt meg. Királyhágón inneni egyházkerületünknek jutott a szerencse, hogy a convent által általánosságban elfogadott és az egyházkerületek véleményezése végett az egyházkerületekhez áttett azon szervezeti javaslat tárgyában, mely fordulópontot van hivatva képezni nagy multu, de sokban fogyatékos protestans tan-ügyünk terén, először hallassa szavát. Az ig. tanács által egybehívott enquette a Molnár Aladár féle javaslatról igen beható tanácskozás alapján jelentést fog tenni a közgyűlésen és ez lesz első legfontosabb tárgya a tanácskozásnak. Meg kell minden oldalról vitatni e fontos tárgyat, mert autonom jogkörrel bíró intézeteink jövő alakulására igen jelentékeny befolyást gyakorol, beléletébe is nagyon mélyen be-nyul. A másik fontosabb tárgy egyházmegyéink ki-kerítése, melynél a személyes rokonszenveket le kell győzni a jobb, egészségesebb, egybevágobb közigaz-gatás érdekében. Az erők helyesebb csoportosítása azok intensivebb kifejlődését segítheti elő; továbbá még a prot. egyház által oly szeretve ápolts és ag-godalmasan óvott magyarság érdekében is üdvös ha-ladást idézhet elő. A kepe váltságok központi keze-lésének kérdése is, ha elvi ellenzésre is találna, va-lami módon ez ügy okvetetlen szabályozandó. Minden egyéb tárgy is — valahára — nem a bírálat, nem a rideg számbavétel, nem a recriminációk, de a csön-des és biztos alkotások anyagául szolgálhat. Adja Isten, hogy a jó remények és meleg várakozások meg ne szégyenüljenek. Még egyszer, hozta Isten az erdélyi egyházkerületünk közgyűlésre egybese-reglett tagjait!

Ig. tanácsi vélemény

a tanodák vagyonának kezelése s ellenőrzése felől.

Az 1878. évi egyházkerületi közgyűlés 63. sz. a. kelt határozatával megbizta a m. t. áll. ig. tanácsot, hogy „a tanodák igazgató testülete szervezéséről és a vagyonkezelésről terjeszzen törvényjavaslatot az egyházkerületi közgyűlés elé.” Az áll. ig. tanács, ehez képest, 1878. nov. 17-dikén tartott üléséből valamennyi tanodánk m. és t. előljáróságát felszólítja, hogy a törvényjavaslat előkészítése érdekében állapítsa meg előterjesztését s f. é. február hó végéig terjeszse az áll. ig. tanács elé.

E fölhívás nyomán beérkezett vélemények, rövid s csak a főbb vonásokra szorító, kivonata a következő:

1. Nagy-Enyed: Nem érti teljesen a fölhívás célját, mert az előljáróságok évszázadokon át kifejtett intézménye, hatás- és jogköre, helyesnek bizonyult s módosításukat nem is kívánta senki és mert a különböző tanodáknál különböző természetű levén a vagyon, a kezelés is különböző szempontok szerint kell hogy folyjon. A mi pedig magát a n.-enyedi főtanodát, igazgató-testületét és vagyonkezelését illeti, e tekintetben a legutóbbi egyhker. közgyűlések tüzetesen és czélszerűen intézkedtek, újabb intézkedés szüksége tehát fön nem forog. A felhívásnak azonban eleget kívánván tenni, kér határozottabb útasítást. — Egyébiránt maga keblileg gondoskodott a pénztárnok, ügyvéd és erdész útasításának szabályzatáról s ezeket, kívánatra, kész fölterjeszteni.

2. Kolozsvár szintén nem érti a felhívás intencióját s miután az előljáróság és ig. tanács vezetői és kezelői eljárása ez ideig czélszerűnek bizonyult, ha újabb intézkedésnek forogna fenn szüksége, kér ez iránt határozottabb útasítást, miután a felhívásnak eleget akar tenni.

3. Marosvásárhely. A mi illeti A) a vagyonkezelést: Az előljáróság, gondnokok, ig. tanár és pénztárnok tartásuk meg az eddig jónak bizonyult útasításokat és szabályzatokat — elvként kimondatván, hogy a fekvők kebl. kezelése helytelen. A vagyonkezelés módozataira nézve ajánlja, hogy

a) a rendkívüli bevételek és kiadások előljáróságilag utalványozandók s a rector pr. ezekre nézve vezessen sorozati szám-szerinti utalványozási naplót.

b) A vagyon-állás kimutatására a különböző számolati ágakat feltüntető főkönyv vezetendő.

c) A pénztárnok naplóját a rector pr. ellenőrizze, hogy a naplózás naponként történjék s hogy havonként zárlat tételével, a pénztárnok és rector professor együttesen állapítsák meg a hó végén a pénztárállást, mi a naplóban kettejük aláírásával legyen feltüntetve, e havi pénztárállásokról a rector pr. külön jegyzéket vezetvén s a pénztárnok e jegyzéket is mindannyiszor aláírván. E mellett, időnként, történjék gondnoki pénztár-vizsgálat.

d) A pénztárnok vezessen az adóokról külön főkönyvet, a tőke- és kamattartozások s a teljesített fizetések számára megfelelő rovatokkal.

e) A folyó kiadások fedezésére szolgáló pénzek idő-

közileg takarékpénztárakban kezelendők.

f) Az évi számadások, kebl. vizsgálat után, pontosan terjesztendők felülvizsgálatra az áll. ig. tanács elé — és pedig elkülönített naplószerű számadások formájában az egyes számolati ágak szerint.

A mi illeti B) az igazgató testület szervezetét, ennek netaláni módosításával várni kell a gymn. tanterv és rendtartás munkában levő újrászervezéseig.

4. Sz.-Udvarhely. I. Az előljáróság az igazgató-testület eddigi szervezetét helyesnek tartja s a vagyonkezelésre vonatkozólag czélszerű az 1874. évi egyhker. közgyűlés ápr. 19-diki ülésében megállapított pénztárnoki „Utasítás”. Kebl. intézkedéseik köreiből megemlítik, hogy nálok évenként megválasztatik egy tanár „pénztári ellenőr“-ré, ki hetenként pénztári zárlatot csinál a pénztárnokkal s a meglevő pénzt akkor beteszik a 2 kulcsu szekrénybe, melynek egyik kulcsa ez ellenőrnél áll. Különben az előljáróság bármely két tagja jogosult bármikor pénztár-vizsgálatot tartani.

II. Szakács Mózes, r. tanár, bejelentett s fölterjesztett különvéleményében új javaslattal lép föl az ig. testület szervezetére nézve. Szerinte ugyanis helyes az előljáróság összealkotása a curatorri és tanári elemekből, de a 48 előtti időktől s viszonyok szerint átszarmazott curatorri elem — minden tisztelettel szerzett érdemei iránt — ma már nem mindenekben felelhet meg hivatásának. Mert a fölhalmazódott végzendőkhez képest igen kevesen vannak, mert a gondnokokat is nyomja a magán élet gondjainak terhe s mert az előljárósági kebl. tagok (az az tanárok) bizonyos „nehéztelessel” nézik őket, mint a kik kizárólag az egyházkerület képviselői a testületben. Épen ezért:

α) a gondnoki és tanári elem az előljáróságokban egyensúlyba helyezendő, mihez képest: β) az az egyházközség, melynek kebelében a tanoda van, candidáljon három egyént, kik közül az egyhker. közgyűlés válaszszon egy előljárósági tagot s γ) ugyanigy, az illető egyházmegye 6-os candidatioja nyomán még két előljárósági tagot (gondnokot), azért: δ) az eddigi 4 gondnok állomása és választási módja jövőre is fentartatván.

5. Zilah. Az igazgató-testület eddigi szervezetét és hatáskörét helyesnek tartja, megjegyezvén, hogy az előljáróság egy tagja se legyen szenvedő vagyoni összeköttetésben a testülettel. Am nálok az egyházközség most is segélyezvén a tanodát, az egyházközség kebeléből jelenleg is 5 inspector vesz részt az előljárósági gyűlésekben s ez usust magára nézve fentartatni s illetőleg törvényesíteni kívánja — és pedig oly módon, hogy inspectorok legyenek: a 2 egyházközségi pap, az eccl. időszerinti gondnoka s két egyházkerületi közgyűlési választott, e két állomásra egy egyházközs. képviselőtestülete candidálván 3—3=6 egyént — az inspectorokra is élvén ama megjegyzés, hogy vagyoni passiv viszonyban nem lehetnek a tanoda iránt.

A jelenlegi vagyonkezelési szabályzatokat helyesnek tartja s pótlásul csak azt javasolja, hogy legyen egy választott tanár, ki a törvénykönyvbéli tőkét, kamatokat

kettős könyvvitel szerint nyilvántartsa, e nyilvántartásból évenként főkönyvi kivonat = vagyónállás készítettvén, mely az előljárásság által helybenhagyatva, irányadó lenne a pénztárnok számára a következő évre nézve s általa zárszámadása mellé csatolatnák.

6. Szász város mindenkben ragaszkodni kíván a statusquo-hoz.

7. Sepszi-Szent-György, e czélra kiküldött, 3-as bizottsága nem készíthetett véleményt, miután gondnokai vidéken vannak s ily egyházkerületi érdekű ügyben elharmarkodott véleményt nyilvánítani nem kíván — miért elnézést kér.

A tisztelettel alólírottak úgy vannak meggyőződve, hogy az egyházkerületi közgyűlést érintett határozatának hozatalakor az a tény vezette, hogy a tanodák vagyoni ügyei kezelése körében ténylegesen tapasztalt hiányok orvoslandók s valamint a tanodai évi költségvetések előleges megállapítását s fensőbb jóváhagyását, e tjavaslat elkészítését is azért rendelte el, hogy a tanodai közvagyonok lehetőleg biztosittassanak s tulterhelhetőségük elháríttassék. E fölhívás intentióját tehát nagyon lehet érteni, a mint Marosvásárhely, Zilah s részben Udvarhely meg is értették. Épen ezért, már csak az egy Zilah esete is tanusítja, hogy mindenkben a status quohoz ragaszkodni nem volna helyes s viszont, némely tapasztalatok nyomán, indokoltnak látszik az oly eljárási módokatokról való gondoskodás, a melyek mellett, emberileg szólva, biztosítani lehessen a tanodák vagyonát minden ehetőséggel szemben.

Tulfelől nem mutatkozik szükségesnek, hogy az előljárásságok, gondnokok, rector professorok s pénztárnokok jogai és kötelességei körülírásában módosítás történjék, azért kimondásával annak, hogy az előljárásságokat, gondnokokat, rector professorokat, tanodai pénztárnokokokat és ügyvédekkel illető határozmányok teljes érvevényükben föntartatnak: a vagyonkezelés ellenőrzésének szigorubbá tételére nézve megállapítandó volna, hogy

a) a tanodai vagyonok rendszeren vezetett s évenként kiigazított leltára mellett állandó tőkekönyv vezetendő, melyben az érték-papírok, alapítványi és kikölcsönzött tőkék folytonosan evidentiában tartandók, a különböző számolati ágak szerint;

b) rendkívüli bevételek és kiadások csak is előljárássági utalványokra vehetők be és adhatók ki, a rector által vezetett szelvényes utalványozási-könyv mellett;

c) a rendes bevételekről és kiadásokról, beveendő és kiadandók, bevettek és kiadottak sorozataival ellátott külön főkönyv vezetendő;

d) a pénztárnoki napló rendes vezetését ellenőrzi a rector professor, időközönként is, de mindenestre minden hónap végén, ekkor megcsinálván a pénztárnokkal a havi zárlatot, ennek tételeit bevezetvén saját jegyzékébe is, mindkét zárlatot a rector pr. és a pénztárnok aláírásukkal hitlesítvén;

e) a rectori vizsgálatok nem helyettesíthetik a gondnoki pénztár-vizsgálatokat, sőt ez utóbbiaknak a rector itt

megjelölt kötelességei ellenőrzését is magukban kell foglalniok;

f) a keblileg ellátott számadások és a költségvetések fölterjesztésére vonatkozó korábbi határozatok teljes érvevényükben föntartandók;

g) a tanodák helyszínén történendő megvizsgálásával megbízott egyházkerületi biztosok útasítandók, hogy vizsgálatukat e pontozatok megtartásának ellenőrzésére is kiterjeszszék.

A mi illeti Szakács Mózes r. tanár ur különvéleményét: nem látszik indokoltnak s épen Sz.-Udvarhelyt, hogy az a viszony, melyből tanodáink a historiai fejlődés rendén kibontakoztak, elmélet kedvéért ismét helyreállíttassék s illetőleg a magukat önállósított tanodák, csak részben is, megint az illető egyházközség, vagy egy egyházmegye befolyása alá vettessenek. E befolyás majd mindenik tanodánknál megvolt egykor s az a tény, hogy az idők rendén majd mindenütt megszűnt: az a tanodák individualis önállóságának föntartandó volta mellett szól, legkivált azok után a nem nagyon örvendetes tapasztalatok után, melyeket a tanodák az egyházak s egyházmegyék részéről ígért s utóbb visszavont segélypénzek ügyében tehettek. Ha ily segélyezés újolag történék, esetről-esetre lehetne gondoskodni annak a befolyásnak a mértékéről, mely a segélyezőket, vagy az illető testületet a tanodával szemben megilletné.

A mint hogy Zilahra nézve ily gondoskodás szükség-e tényleg főnforogván s maga a tanoda, mint törvényhatósági testület kívánván e befolyás föntartását: a tisztelettel aláírott bizottság megadandónak tartja e kívánságot s illetőleg írott joggá változtatandónak a fenálló s mint látszik, jónak bizonyult szokás-jogot. Helyesebbnek tartjuk vala ugyan, ha e szokás nem minden felsőbb engedély nélkül keletkezett volna, de a már meglevő tény, e forma-hiba okán, nem tartjuk ignorálhatóknak. Ehez képest Zilahra nézve, az előbb részletezett pontok kapcsán kimondandó volna:

a) a zilahi tanoda előljárásságának a törvény szerint jogosultakon kívül tagjai: a zilahi egyházközség időszerinti gondnoka és két papja, valamint az a két egyházkerületi közgyűlési választott, a kiket szabályszerű fölterjesztés alapján az egyházközségi képviselőtestület hat-hat évre megválaszt.

Nem tartjuk ellenben helyesnek sem Udvarhelyre, sem Zilahra nézve, hogy a vagyonügyek és a pénztár ellenőrzésével törvény szerint megbízott rector professor helyett e tisztet egy évenként erre külön választott tanár végzi. E szabályellenes gyakorlat tehát a szabályszerűvel volna helyettesítendő.

Végül, bátrak vagyunk a m. t. áll. ig. tanács becses figyelmét felhívni arra a körülményre, hogy a sepszi-szentgyörgyi Székely-Mikó-tanoda, curatorai távol léte okán, nem bírván eleget tenni, 1878. nov. 17-dike óta, a véleményadás iránti felhívásnak, nem látszik alaptalannak az az aggodalom, ha vajjon a tanoda vagyoni és szellemi ügyeinek gondozása és ellenőrzése, ily viszonyok között, kellő mértékben történik-e?

Gymnasiumaink mult évi értesítői.

A nagy-enyedi Bethlen-főtanoda 1878—79 tanévi értesítője. Kiadta az igazgatóság. 8-adrét 97 lap. Nyomtatta Imreh Sándor az ev. ref. főtanoda betűivel M.-Vásárhelyt.

E füzetet Elekes Károly igazgató tanárnak a tanévet bezáró, 14 lapra terjedő csinos beszéde nyitja meg, melyben a lefolyt év eseményei nagy ügyességgel és szakértelemmel vannak feltüntetve. Ezen beszédből szó szerint ide teszem a következő érdekes sorokat: „Kinek ne jutna eszébe az a szorongó aggodalom, melynek hangja egy év előtt országshoz szólalt fel s mely főtanodánkért — mint annyiszor mondva volt — „a magyar protestantismus e drága személyéért“ olykor egész a jajkiáltásokig emelkedett vala; ki ne emlékeznék vissza azon feszült várakozásra, melyvel erdélyi ev. reformált anyaszentegyházunk jobbjai az egy év előtt egybegyűlt egyházkerületi közgyűlés eldöntésére váró fontos és a széthúzó törekvések miatt bonyolultakká vált ügyek elébe néztek, melyeknek föl s alá hullámzó zajgásában, mint a megrakott hajó szétzuzására váró sziklacsoport, ugy magaslott föl a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda ügye?! . Egy év előtt történt az, hogy egyházkerületünk érdemekben gazdag, legidősebb főgondnoka egyházkerületünk legfőbb törvényhozó testületének üléseit megnyitó-beszédében — mint a ki maga érezte leginkább a föltornyosult kérdések megoldásáért a felelősség nehéz súlyát — aggodalmainak ezen egyszersmind buzdító és intő szavakban adott kifejezést: „a protestáns egyház összetartás, egyetértés, ügybuzgalom nélkül nem állhat fönn. Mi adott erőt egyházunknak hajdanában, a megpróbáltatás nehéz napjaiban, ha nem az érdekközösség létének a hívőkben élő erős érzete? Mi adott nyomatékot magatartásának, fellépésének, ha nem az, hogy a hívők, mint ugyanazon csontból való csont, mint ugyanazon vérből való vér, egy szívnek érezték dobbanását, egy szívnek örömeit, keserveit? És mi biztosította számunkra azon eredményt, ha nem az ügybuzgalom, mely az ugyanazon érzelemben összeforrott hivatásokat az együttes cselekvésre, vállalt munkára, áldozatkész küzdelemre vezette?“ És ugyanakkor a közgyűlés egybeült tagjai előtt önmaga rámutatva egyházkerületünk azon kérdésére, mely legégetőbb, mely — szerinte — már évek óta tartja izgalomban a kedélyeket: „az elődázhatatlan szükségességnek halasztást nem tűrő parancsszavával mondta ki, hogy „oldassék meg az enyedi iskola vagyoni viszonyának kérdése“ és „rövid idő alatt visszatér az összetartás, meglészen az egyetértés, föléled az ügybuzgalom és mindenki sietni fog, vállalva munkálkodni az Úr házának építésében.“ S e kérdés meg is lőn oldva, midőn az egyházkerületi közgyűlés az 1878-ik évi jegyzőkönyve 54 száma alatt kimondta, hogy az előjáróság az enyedi főtanodánál is, a többi tanodánál gyakorlatban levő törvényes állásába és hatáskörébe visszahelyeztetik. Addig a vagyoni ügyek csak a gondnoki ülésekben tárgyalhattak. Ugyanezen közgyűlés, a jószágok hasznobérbe adásával, megszüntette a gazdagondnoki állomást s helyébe a jószágigazgatóit léptette életbe, melyet jelenben br. Splényi Henrik tölt be. A

vagyoni ügyek átvevésével az előjáróság munkája is nagy mértékben növekedett, az addigihoz képest. Most, egy év után az igazgató már azon örvendetes jelentést teszi, hogy az előjáróságnak az engedélyezett póthitelt nem kellett igénybe vonnia, sőt takarékoságának nem is remélhetett eredményét képes felmutatni. A f. évi egyházkerületi közgyűlésen néhai Vajna tanszékét is betöltik, az 5-ik theol. tanári, ujonnan felállított rendes tanszékkel együtt.

A tanuló ifjuság erkölcsi magaviselete kielégítő volt. Év közben egy tanulót mégis ki kellett rekeszteni az iskolából. A tanoda kapuján gyakori künnmaradozás, a gondolatlan adósságszinálás, a tanoda épületeinek, felszerelvényeinek, kertjének és a benne levő ültetvényeknek szántsándékos rombolása vannak az ifjuság legnagyobb hibáival fel- említve.

A szorgalom emelkedőben volt a tavalyihoz képest, mert legalább nem fordult elő azon szomorú eset, hogy egy osztálynak majdnem fele kapjon ugyanazon egy tantárgyból elégtelen (5) osztályzatot. Azonban még mindig sokan vannak, a kik a leckére járást inkább külső kötelességből teszik, mint a tudományok iránti igaz vonzódásból. Voltak aztán ellenkezőleg olyanok is, és pedig szép számmal, a kik önmunkásságuknak az önképzőkörben és a tanári kar által kitűzött pályakérdések megoldásában dicsőre méltó bizonyítékát adták.

Pályakérdés volt kitűzve egyházi beszédre, vallástörténelemből, latin irodalomból, jogtörténelemből, héber nyelvből, bölcsészettől, latin irodalomból, jogtörténelemből, chemiából, mathesisből 20—30 frt jutalommal s kettő kivétellel (a chemiai és az egyházi beszéd) mindegyiket sikerrel oldották meg a versenyzők. A rajzra, szépirásra, tornászatra, zene- és énekre, természetrajzra, görög nyelvre, szépirodalmi tanulmányra, balladára, műfordításra és szavallatra is voltak jutalmak s nyertes pályázókban sem volt hiány. A 4 elcmi és a 8 gymn. osztálynak 187 tanulója kapott könyvjutalmat, két alapítványból 550 frt értékben. Ezenkívül 100 frt áru írópapírt osztottak ki év folytán a tanulók között, egy alapítványból. A kiosztott pályadíjak és különféle jutalmak összes értéke: 983 frt és 8 drb cs. k. arany. A tanuló ifjuság anyagi segélyezése (pénz, cipő, koszt, szállás, kórházi ápolatás, jutalmak, pályá- és ösztöndíjak, a tanodának tett kisebb hivatalos szolgálatokért járó javadalmazás, ünnepi követek legatuma, a theologusok és bölcsészek magántanítói díja, tan- és lakdíj elengedések) a kiosztott jutalmak és pályadíjak beleszámításával: 20.932 frt és 15 kr pénzértéket képvisel. Megjegyzendő az is, hogy ezen felül a tanárok 22 derék családdal együttesen mintegy 30 szegény tanulót láttak el kosztal, ingyen. Br. Kemény István főgondnok a télen, a mig t. i. henn lakott Enyeden, naponként 10 tanulót részesített kegykosztban, egymagára.

A tanulóktól a pénzbeli bevétel különféle díjakban 2564 frt volt, ebből 100 frt az erdélyrészi ref. tanárok

özvegy-árvai pénzalapja javára esik, minden tanuló évenként 20 krt fizet ezen czélra.

A főiskolai előjárásának 14 szavazó tagja van: a 4 gondnok és 10 r. tanái, tanácskozó tagjai: a jószág- és jogügyi igazgató, az ügyvéd, a pénztárnok és az orvos, az őket illető kérdésekben.

A főtanoda részei: 4 oszt. theol. akadémia, 8 oszt. főgymnasium, 4 oszt. elemi iskola és 3 osztályú népiskolai tanítóképző intézet.

Az összes tanítószemélyzet állott 10 rendes, 1 helyettes és 2 segédtanárból, 4 szak- és 9 osztálytanítóból. A szépírás, rajz és ének tanítására segédül a felsőbb tanfolyamok néhány alkalmas növendéke volt felvéve. A theol. tanárok heti óráinak száma 9—12, a gymnasiumbelieké 14—21, az osztálytanítóké 17—23 volt. A gymn. tanításügyét egyik tanár, Székely Ferencz, vezette, a ki e mellett heti 9 órán tanított, az elemi iskoláét és a tanítóképzőt Nagy Lajos, a képezde igazgatója. Az osztálytanítók között kettő szaktanárjelölt, a kik az alsó gymn. osztályokat tanították, egy népiskolai tanítójelölt, a ki az I. elemi osztályt vezette, a többi papjelölt. A 6 középosztály magántanítása 35, az elemi tanodáé pedig 42 egyénre volt bízva, a kik, az osztálytanítókon kívül, a felsőbb tanfolyamok érettebb és képzetebb növendékei valának. Az első k. osztályt nagy népessége miatt 2 csoportban tanították, ezen osztálynak előadott heti 3 órán az állattanból: „az állatország typosai és osztályainak rövid áttekintése, az állatok osztályai, rendei, csoportjai, nevezetesebb fajainak részletes ismertetése“, ebből, úgy látszik, hogy az előadó elhibázott módszert követett, mert egy év alatt az egész állattant feltárlta általánosságban, a helyett, hogy a tipikus individuumok részletes és beható tárgyalását és összehasonlítását tűzte volna czélul. Paszlawszky Állattana, mely az alsó középtan. osztályoknak készült, jó útmutatásul szolgálhat vala. Az algebrát már a 3-ik k. osztályban tanították, a 4-ik és 5-ikben Komnenovich algebráját használva k. könyvül. A 6-ik oszt.-ban a mennyiségtani földrajzot, a 7-ik és 8-ikban az egyháztörténelmet kézirat szerint adták elő. A 7-ik oszt.-nak a chemiát és az ásvány- és földtant het. 4—4, a kettőt tehát 8 órán tanították, a többi tanodáinknál pedig a kettőt csak 4 órán. Ellenben az egyháztörténelmet, latin és görög irodalmat s a bölcsezetet a mult évben is együtt tanulta a 7-ik és 8-ik osztály. A magyar irodalom történet nem a 7-ik, hanem a 8-ik osztály tárgyát képezte. A tanítóképző növendékei, mind a három osztálybeliek együtt tanultak néhány tantárgyat, a két első osztálybeliek mindent együtt hallgattak.

Rendkívüli tantárgyak voltak a theol. tanfolyam önként vállalkozó tagjainak: a legujabb dogmatikák ismertetése, előadta dr. Kovács Ödön; népszerű biblia magyarázat, előadta Décei Károly; chaldeai nyelvtan, előadta Keresztes József. Továbbá önként vállalkozóknak német irodalom, francia és angol nyelv, előadta Vincze Dániel.

A tanulók névsora a születés helye és ideje megjelölésével van közölve. Év elején beiratta magát 661 tanu-

lól, ebből az elemi iskolára esett 216, a középtanodára 313, a bölc. tanfolyamra 45, a theol. tanfolyamra 56, a tanítóképzőre 31; időközben kilépett az elemi osztályokból 26, meghalt 2, a középtanodából 27, a theol. tanfolyamból 1 és a tanítóképezdebből 5, évről-évre a létszám 600. A megelőző évben beiratta magát 637, évről-évre eltávozott 64, meghalt 2, év végén a létszám 574 vala. A szaporodás tehát 26 (4%). Legtöbb tanuló volt az első k. osztályban: 73, legkevesebb az 5-ikben: 20. Az elemi osztályok közt az elsőben 7—12, a 2-ikben 7—15, a 3-ikben 9—15, a 4-ikben 10—18, a k. tanodaiak közül az elsőben 11—17, a 2-ikben 12—16, a 3-ikben 12—19, a 4-ikben 14—20, az 5-ikben 15—20, a 6-ikben 16—20, a 7-ikben 17—24, a 8-ikben 19—22 éves növendékek voltak. Ezen számok mutatják eléggé, hogy az életkorra nagyobb figyelmet kell fordítanunk a tanulók felvételénél az eddiginél.

Kitünő volt 95 (16%), másodosztályu 143 (24%), a megelőző évről kitünő 20%, másodosztályu (elégtelen=5) csak 6%; a kitünők száma tehát csökkent, a gyengéké pedig négyszer annyira növekedett. Vallásra nézve 84% reformatus, 92% pedig magyar nemzetiségű. Az életkor a rovatos kimutatásból hiányzik.

Papi szigorlatot két ízben tartottak, u. m. 1878 szept. elején és a folyó év ápril havában, az első alkalommal 17-en állottak vizsgálatra, de közülök csak 8-at képesítették, az ápril havában tartott szigorlatra előállott 9, és pedig: pótlóvizsgálatra 3, javításra 3, rendkívüli szintén 3, a kiket mind képesítették a papi hivatalra. Ezen két alkalommal, a vizsgálatot sikerrel kiállott 17 jelölt közül: kitünő 1, jeles 4 és egyszerűen képesített 12. Osztálytanítói vizsgálatra állott 6, ezek közül egyet a gymn. 4 alsó osztályára, 4-et a gymn. 2 alsó és az elemi iskola 4 osztályára, egyet pedig elemi osztályokra találtak képesnek. Nem lett volna felesleges, erről az u. n. osztálytanítói szigorlatról, illetve ennek czéljáról és mibenállásáról a közönség kedvéért az értesítőben megemlékezni. Néptanítói oklevelet 10 egyén nyert. Deáki szigorlatra állott a 6-ik k. osztályt végzetek közül 19 s mindegyiknek sikerült. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 17, felállott 13, a kik közül 4 kitüntetéssel, 2 jelesen és 7 egyszerűen ítéltetett érettnék.

Közölve vannak az érettségi vizsgálat írásbeli részére kitűzött feladatok: a) magyar fogalmazás: „Nulla virtus sine certamine.“ 1. Minő bizonyítékok szólnak ezen igazság mellett? Mire serkenti a tanuló ifjút ezen igazság tudata? b) Fordítás latinból magyarra: Vergilius Aeneis VI. 295—330. c) Fordítás magyarból latinra: Budai Ézsaiás közönséges Historiájából: Phoeniciaiak című fejezet, 1, 2. d) Fordítás görögből magyarra: Herodoti hist. lib. I. cap. 67, 68. e) Fordítás németből magyarra. f) Mennyiségtani feladat 6. Az értesítőnek ez a legérdekesebb része. Ime, egy lapnyi tér elégséges arra, hogy az igen fontos érettségi vizsgálat követelményeiről tájékoztassuk a közönséget s az illetékes fórumokat, beszámolván 8 évi munka eredményéről.

Az egészségi állapot az orvos jelentése szerint kedvező volt.

A főtanodai könyvtár vétel és ajándékozás útján szépen gyarapodott theologiai, philosophiai és természettudományi művekkel, leginkább külföldiekkel. A tanári kar használatára állott 12 külföldi időszakos folyóirat (egy francia, a többi német nyelvű) s hazaiak közül is a kiválóbbak és néhány egyházi s iskolai lap, a melyek mind a könyvtár számára voltak megrendelve. Gyarapodott az érem-, régiség- és ásványgyűjtemény, leginkább ajándékokkal. Az értesítő végén a tanulók által való fizetendők s egyéb figyelemzetetések vannak az igazgatóságtól felemlítve.

E terjedelmes értesítő nagy gonddal van szerkesztve. Minthogy a szerkesztést egy embernek kell végeznie s egy is végzi: a szerkesztő nevét ki kellene a füzetre tenni, hogy a felelősség őt terhelje.

Gönczi Lajos.

Az állandó igazgató tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. október 26-án.

Főt. Nagy Péter püspök elnöklete alatt jelen voltak: gr. Bánffy Miklós ő nagyméltósága, Incze Mihály, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Victor, ig. tanácsosok, tanügyi előadó, számvevő, ügyvéd és titkár.

Elnökileg ellátott ügydarabok bejelentése s tudásul vétele után

Főt. püspök ur indítványára kérdés intéztetik v.-hunyadi esperes afiához: tudtával van-e, hogy a v.-hunyadi egyház egy régi urasztali poharát el akarja adni?

A közoktatási szabályzat megvitatására f. hó 30-án egybehívott tanári enquette kiküldetnek az ig. tanács részéről Incze Mihály, mint elnök, Szász Béla és a tanügyi előadó.

Kiküldött bizottság betérjleszté a status-ház szomszédjában levő telek megvételére vonatkozó szerződvényt. Közgyűlés jóváhagyása reményében, a szerződvényt helybe-hagyja.

Szebeni egyházmegyéből Soltész Nagy János kerületi képviselővé választása, szavazattöbbséggel, igazoltatik.

Kolozskalotai esperes atyfia panaszt emel a miatt, hogy a hűtlen elhagyó házaspárnak házastársához visszatérésre, vagy válóper folytatására kényszerítést a gyalui szolgabíró megtagadta. Alispán felhivatik a szolgabírói hivatalnak, a közérkölcösiség érdekében, e tárgyban kellő útasítás megadására.

A nagy-enyedi főtanoda kérése a zenetanitói fizetés felemelése tárgyában a közgyűléshez ajánlattal terjesztetik fel.

Báthori Dániel esperes afia jelenti, hogy kiszállott a czegői egyházközséghez az egyházi vagyon átvétele végett, a gondnok azonban időhaladékot kér. Esperes afia utasíttatik, felelősség terhe alatt, a vagyon átvételt haladéktalanul végrehajtani.

A jogügyi bizottság beadja jelentését a n.-enyedi főtanoda birtokában volt m. Szentimrei Jablonczai-féle teleknek Borsos Sámuel részére történt eladása ügyében. Jelzi, hogy e telek épen azon időben adatott el (1870. márcz. 10-én), mikor a keleti vasutársaság részéről a kisajátítások javában folytak és a tanoda képviselői (Kasza Dániel, mint inspector professor, Szabó Ferencz és Tatár Sándor, mint tanúk) tájékozva lehettek e teleknek a vasut részére előnyösebb eladhatásáról, mindamelllett a tanodát ez előnytől elűtötték. Bizottság megjegyzi, hogy a kötött szerződvény sem az előljáróság, sem a volt egyházi főtanács által nem erősített meg, sőt a 2000 frt vásárlósszeg vásárlóval szemben még nem is biztosított. E mulasztásért a felelősség érvényesíthető nem levén, az ügy befejezettnak nyilváníttatik s előljáróság a hátrálékban maradt összeg gyors felhajtására útasíttatik.

A jogügyi bizottság javaslatára a nagy-enyedi főtanoda Miriszlón levő fajszlőinek részben való műveléséről kiállított szerződvény megerősíttetik.

Ellátatott még néhány folyóügy.

Kolozsvár 1879. okt. 28.

Elnök: főt. Nagy Péter püspök úr; jelen voltak: gróf Bánffy Miklós ő nagyméltósága egyhk. főgondnok, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Szász Béla, Parádi Kálmán ig. tanácsosok; Bodor titkár, Szabó Ádám sz. vevő.

Legnagyobb részben a ker. közgyűlés elibe tartozó tárgyak ellátása volt napi renden.

Titkár bejelentvén az időközben ellátott folyóügyeket, azoknak jóváhagyó tudásul vétele után

Főt. püspök ur bejelenti, hogy gr. Bánffy Béla ur a néhai br. Vesselényi Róza emlékére, a népiskolák javára tett alapítványok 150 frt kamatját befizette. Pénztárnok útasíttatik annak a további intézkedésig takarékpénztárba helyezésére.

A kiküldött bizottság jelentést teszen az egyházmegyék felterjesztett véleményeiről, a mult évben a kolozskalotai egyházmegye által tett azon indítvány tárgyában, hogy a megválasztott keblai gondnokok és egyháziak vonatkozás esetén törvényben megszabandó büntetéssel kényszerítetnek állomásuk elfoglalására. A beérkezett vélemények, kettőnek kivételével, az indítványt protestáns elveinkkel és hagyományainkkal ellenkezőnek, eredményében veszélyesnek tartják. Ig. tanács az indítvány felett napirendre tértést véleményez.

A kiküldött bizottság jelentést tesz az enyedi egyházmegye indítványa folytán felmerült egyházkerületi kölcsönös tűzkár elleni biztosítás keresztülvitele tárgyában felterjesztett egyházmegyei véleményekről. Ig. tanács részletesebb és szakértői tanulmányozását véleményezza kérdésnek.

A kiküldött bizottság jelentést tesz a fő- és közp-tanodák vagyonának és tőkéinek miképen kezelése és ellenőrzése tárgyában tett indítványra beérkezett vélemények felel. Ig. tanács állandó tőkekönyveknek, a rendkívüli bevéte-

lekről és kiadásokról utalványi könyveknek vezetését javallja. A rendes pénztárnoki napló a rector ellenőrzése mellett hónaponként zárandó. A számadások vizsgálatára vonatkozó eddigi szabályok fentartatandók.

Számvevő és pénztárnok benyújtják az 1880-ik évi költség előirányzatot. A ker. közgyűlés elibe terjesztetik helybenhagyás végett.

Előterjesztetik az igazgató tanács beszámoló jelentése 16 hónapról, a múlt közgyűlés óta. Megállapítottván, kinyomatása, hogy a közgyűlési tagok között szétosztható legyen, elrendeltetik.

Kolozsvár, 1879. okt. 30.

Főt. Nagy Péter püspök úr elnöklete alatt jelen voltak: gr. Bánffy Miklós ő nméltósága, Lészai Ferencz, dr. Kolozsvári Sándor, Gyarmathy Miklós, dr. Jenei Victor, ig. tanácsosok, számvevő, titkár.

Az egyházmegyéek által beküldött vélemények tekintetbevételével, a papi vagy tanítói kepe megváltása esetére az illető kepeválsági alapoknak központi kezelés alá bocsátását tárgyazó indítványokra a kinevezett bizottság beadja javaslatát, melyben az ig. tanács e tárgyban hozott határozatának fentartását ajánlja. A bizottság véleménye elfogadtatott.

Titkár előterjeszti az ig. tanács által a f. évi egyházkerületi közgyűléshez beadandó tárgysorozat tervezetét. Elfogadtatott.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Bierbrunner Gusztáv a szerzetes rendek hiábanvalóságáról értekezik. Történelmi visszapillantást tesz czikkiró a jezsuiták s általában a szerzetesrendek ellen a múlt század közepe óta Európaszerte megindított mozgalmakra. Közli II. József császárnak két érdekes levelét, melyek világot vetnek a lángeszű uralkodó reformatori szellemére s melyekből kitűnik, mily hévvel igyekezett József a szerzetrendek henylve fogyasztó, de semmit nem használó nagy sergét megapasztani.

Czikkiró bámulatát fejezi ki a fölött, hogy daczára az újkor változott világnézetének, a szerzetrendek — a középkori maradványok — ma is állnak, sőt virágoznak. Az emberi természettel született restségnek tulajdonítja, hogy az emberiség szellemi haladása oly elszomorító lassúsággal történik. Nekünk protestánsoknak az a feladatunk, hogy az emberiséget elvalahára minden holt — és élő szentek imádásából, babonás bilincseiből kiszabadítsuk, a szellemi henylést fáradszhatlan tevékenységgé átídomítsuk.

József császár korában a magyar protestánsoknak még szomorú napjai valának. A két testvér felekezeti is csak egymás ellen torzsalkodott, a viszonyok megváltoztak. És czikkiró abból, hogy közelebbről a két testvérfelekezet egy, egyházi életünkre nézve fontos ügyben egyértelmű álláspont-

tot foglalt el, reményt merit arra, hogy jövőre egy test és lélek leszünk és el fog következni az idő, midőn a monarchismus, mint magát túlélt intézmény, megszűnik létezni.

A „Protestans Hetilap“-ban Silői kezd czikkorozatot „Helyzetünkhöz — a konvent után“ czim alatt.

Látva a „pontozatok“ ellen intézett heves támadásokat, czikkiró lelke elébe tárult 300 éves multunk képe s felkiáltott: hát immár örökös oppositiora vagyunk kárhozattva? Nincs kormány, melyhez bizalommal fordulhatnánk? Czikkiró abban a véleményben van, hogy ha a kormány több elővigyázattal járt volna el és a protestáns vezérférfiak több bizalommal viseltettek volna a kormány iránt: kedvezőbb megoldásra juttottunk volna. „Finomabban, gyöngébben, lélektanilag (!) kellett volna eljárni, mint tevének.“ Így — ki tudja mi lesz velünk?!

Jogainkat megoltalmazzuk, de jóakaratot és rokonszenvet nem nyerünk. A szegénység folyvást kísértő árnyunk marad. Egyetlen egy anyagi javítási kérdés meg nem oldatik; sem az 1848-iki vallásegynylőség s ebből folyó kedvezményeké, sem az Apafi alapítványé, sem az országos közalapítványok kulturális czélokra fordítása a várakozás szerint meg nem kezdetett.

A jogi harcokkal bélsőleg, szellemileg sem lettünk gazdagabbak. Oppositionknak csak azok újognak, kik nincsenek a kormányon. És ha ezek kormányra jutnak, ki biztosít, hogy pártfogóink lesznek? „A majoritás tüznél nem mi melegszünk, mert nem is mi rakjuk, a ki rakja, az követelhet helyet ott, de a ki oltja, bontja, magának is tulajdonitsa, ha hűlés, hidegedés szegletébe szorittatik.

De a convent a közoktatás szervezetére is készített javaslatot. Szép munka. De czikkiró nem reméli, hogy az állammal versenyfutásra kelhessünk — keréktörés veszélye nélkül. Még egyetemről is álmodozunk. Pedig az egyetem sem mentő eszme, mert kérdés: lesz-e az képes az egyházba szelemet lehelni? „Németország több híres egyeteme egyházpusztító szerepet is vitt, — a hollandi egyetemek is ilyes felé gravitálnak“ stb. Folytatása következik.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. október 31-én.

— **Br. Kemény Gábor, egyházkerületi főgondnok ő nméltósága a következő táviratot intézte: Számos nagyfontosságú sürgős hivatalos ügyeim miatt közgyűlésre, sajnálatomra, nem mehetek le. Fölkérvén br. Bánffy Albert főgondnokurat, ő kijelentette, hogy betegsége miatt nem elnökölhet és így Zeyk Károly főgondnok ur lesz szives elnökölni.**

— Közgyűlésünk megnyitása napján — szokás szerint — ünnepélyesen Istentiszteletet fog tartani következő programmal: 1. Invocatio. 2. A gyülekezet éneke. 3.

Kardal, éneki a polgári dalegylet. 4. Ima, mondja főt. Nagy Péter, ref. püspök. 5. Kardal. 6. Egyházi beszéd, tartja Demeter Sámuel, zágoni ref. pap. 7. Kardal. 8. Felszentelési beszéd, tartja Nagy Péter, ref. püspök. 9. Az ifju lelkészek ünnepélyes felszentelése. 10. A gyülekezet éneke. Lapunk bezártáig felszentelésre jelentkeztek a következő ifju lelkészek: Tavasz József, vajai pap, a marosi egyházmegyéből; Lőrinczi Lajos, csekelaki pap az onyedi egyházmegyéből; dr. Elekes Victor, gyulafehérvári pap, a gy.-fehérvári egyházmegyéből; Biró András, daróc-bogártelki pap, a k.-kalotai egyházmegyéből; Molnár Albert, m.-sámsondi a marosi egyházmegyéből; Molnár János, árpástói pap, a széki egyházmegyéből; Kertész Mózes, iklandi pap, a marosi egyházmegyéből; Nagy Ede, kékesi pap, a széki egyházmegyéből; Rózsa Sándor, sz.-nagyfalusi pap, a szilágy-szolnoki egyházmegyéből; Bozsi Elek, kakasdi pap, a marosi egyházmegyéből; Biró Ferencz, nagy-ölyvesi pap, a görgényi egyházmegyéből; Kósa Károly, babucz-fodorházi pap, a deési egyházmegyéből.

— A Molnár Aladár-féle tervezet előleges áttanulmányozására s illetőleg a szükségeseknek mutatózó módosítások javallására az áll. ig. tanács alkalmat kívánván tanodáinknak nyújtani: valamennyi tanoda előjáróságát felhívta annak idején, hogy magát a küszöbön levő közgyűlést megelőzőleg tartandó enquette-en képviseltesse. Ily képviselőkként Kolozsvárra érkeztek s feladatukat két napi szorgos munkálkodás rendén meg is oldották: Nagyenyedről: Székely Ferencz és Nagy Lajos; Kolozsvárról: Szabó Sámuel és Hegedüs István; Marosvásárhelyről: Bihari Sándor és Demeter Károly; Udvarhelyről: Szakács Mózes; Zilahról: Berényi János; Szászvárosról: Dózsa Dénes — az értekezletben részt vevén, ezeken kívül: Gáspár János és Keresztes József, tanfelügyelők s tanügyi bizottsági tagok s mint az áll. ig. tanács küldöttei: Incze Mihály, az enquette elnöke, Szász Béla és Parádi Kálmán. Az értekezlet csütörtökön d. e. megkezdvén működését, mindenekelőtt fölolvastatta a tanodák előjáróságainak e tervezetre vonatkozó véleményeit s nem fogadva el az onyedi tanodának a tárgyalás elhalasztása iránt beadott indítványát, azonnal a tervezet részletes tárgyalásához fogott — Dózsa Dénest és Berényi Jánost választván jegyzőjévé. A tárgyalás megtartotta a tervezet szakaszainak sorrendjét, avval a különbséggel, hogy az elemi oktatásra vonatkozó szabályok tárgyalását mellőzte, miután egyházkerületünk csak az imént szabályozta összes elemi oktatásunk ügyét s csupán a tanító-képezde és a kisdóvódák kérdését tárgyalta le, részleteiben. Kiterjeszkedett továbbá némileg a tanítók helyzetét, fizetési minimumát körülíró határozmányokra, ellenben egész terjedelmében s minden pontra reflectálva tárgyalta a középtanodákat illető szakaszokat. Lapunk szűk tere s az idő rövidsége nem engedi, hogy ezuttal részletekre terjeszkedjünk ki e tudósításunkban, a most megnyitó közgyűlés amugy is, újlag egészében felöleli az egész tervezetet s megállapítja az egyházkerület ide vonatkozó nézeteit — az ér-

tekezlet mostani munkáját, ez idő szerint, csak értékes előmunkálatként lehetvén tekintenünk. Csak általánosságban kívántuk, tehát, ezekben az enquette működésének lefolyását jelzeni.

— Közgyűléseink folyama alatt, a többek között, választatni fognak n.-onyedi s szászvárosi tanodáinkhoz két-két tanár, m.-vásárhelyi tanodánkhoz fő- és algonnok, kolozskalotai egyházmegyénkbe algonnok s valószínűleg, néhai gr. Bethlen János helyett egy igazgató tanácsos.

— A kémeri ref. egyházhoz szept. 19-én papjává választotta Dombi Lajos, somkerekeli lelkészt, a deési egyházmegyéből.

A főtiszt. püspök ur a következő köröznvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek.

1208—1879. Udvarhelyi egyházmegyénkben a miklósfalvi lévitai állomás. Javadalma: 28 kal. búza, 38 kal. zab; 9 véka búza, 28 véka törökbúza; 20 szekér fa; 14 tenyeres napszám; 1292 □ öl szántó és 1 hold 681 □ öl kaszáló haszon élvezete; a földet az egyhk. szántja és adozza. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel és veteményes kerttel. Pályázati határnap nov. 25-ike. Folyamodványok t. Solymcsi István esp. aához Bögzöbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

1214—1879. Küüllői egyházmegyénkben a mikesfalvi kántortanítói állomás. Javadalma: mindennemű fizetést pénzre számítva 200 frt. Pályázati határnap nov. 25-ike. Folyamodványok t. Benedek Ferencz esp. aához Haranglábura (u. p. D.-Szt.-Márton) küldendők.

1241—1879. N.-onyedi egyházmegyénkben a felvinczi kántori állomás. Javadalma: 100 kal. búza, 140 véka szemes törökbúza; 4 öl tűzifa; 100 frt. értékű can. portio, 12 forintnyi stola. Tisztességes lakás kerttel és gazdasági épületekkel. Pályázati határnap nov. 25-ike. Folyamodványok t. Hegedüs Lajos aához Gerendre (u. p. Ar.-Gyéres) küldendők.

Kolozsvártt 1879 okt. 24-én.

A szerkesztő postája.

Kovács Albert, tanár urnak, Budapest. Pár nap alatt el lesz igazítva.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujta kiadóhivataj

Előfizetési ár:

Égész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Demokos.

Tartalom: Elnöki megnyitó beszéd az 1879-diki kerü-
leti közgyűlésen. — Jelentés az ig. tanács évi működéséről. — Az
erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése. — Egyházi lapok szem-
léje. — Tárca: Apáczai Jánosnak egy eddig ismeretlen levele
Barcsai Ákos fejedelemhez. Közli: Hercepi Gergely. — Különfélék. —
Szerkesztő postája.

Elnöki megnyitó beszéd.

Az 1879 iki kerületi közgyűlésen.

Kolozsvár, 1879. november 2.

Tisztelt egyházkerületi közgyűlés!

Miután az idő szerint egyházkerületünben leg-
idősbbe egyházkerületi világi főgondnok b. Kemény
Gábor ó nméltósága, a haza közügyi vezetése miatti
elfoglaltsága, br. Bánffy Albert ó méltósága pedig
sajnos rosszullete miatt gátolva van, az egyházke-
rületi közgyűlés tanácskozásainak vezetésében, én
vagyok hivatva ezen elnöki széket elfoglalni.

Midőn szerencsés vagyok a tisztelt egyházke-
rületi közgyűlés tagjait üdvözölni, nem érzem ma-
gam hivatva, önöket uraim, feladatuk fontos vol-
tára figyelmeztetni és higgadt, megfontolt tanácsko-
zásra hívni fel, miután azon testület, mely egyház-
kerületünkben a törvényhozói és igazgatói szerepet
vitte és viszi századokon át, ugy kezelte egyházke-
rületünk egyházi és iskolai ügyeit, hogy azok egy-
felől a korrallal haladva, az erkölcsi fejlődés színvo-
nalan álljanak s másfelől mentve legyenek a tulsá-
gos haladási vágytól, mely gyakran a haladási tö-
rekvések ellenkezőjét eredményezi s visszaesést szül.

Nem érzem magamat indittatva azok előtt, kik-
nek törekvése mindig a vallásos érzés öregbitése és
a miveltésnek nevelés általi fejlesztése volt, fejte-
getni az egyházi és nevelési ügyek fontos voltát és
csakis arra kérem fel az egyházkerületi közgyűlés
tisztelt tagjait, szenteljének néhány napot ezen ügyek

elintézésére s így az óhajtott czél — nem kétlem
— el lesz érve. Mielőtt a gyűlést megnyitánm,
kötelességemnek tartom a kegyelet érzésével adózni,
azon jeleseknek, kiktől a gondviselés közelebbi együtt
létünk óta megfosztott.

Ki ne emlékeznék közülünk kegyelettel, az egy-
házkerületi igazgató tanácsnak, mig testi ereje meg-
engedte, buzgó tagjára, az udvarhelyi egyházmegye
és főtanoda ugy a fogarasi egyháznak, évek hosszu
során át fegondnokára, id. gr. Bethlen Jánosra, ki
fiatal korától fogva mindig a legnagyobb odaadással
részt vett egyházi [és iskolai ügyeink elintézésében,
ki háttérbe szoritotta mindig magánügyeit, midőn
közügyről volt szó s kész volt minden ily megbiza-
tást, bármily nehézségekkel járt is az, elvállalni, lel-
kiismeretes buzgalommal folytatni s jó eredményre
vezetni.

El ragadta a kérlelhetetlen halál körünkből a
m.-vásárhelyi főtanoda buzgó gondnokát, a megvesz-
tegethetlen igazságos birót, a m.-vásárhelyi kir. táb-
la érdemes alelnökét, Kabós László buzgó tagtár-
sunkat, ki tanácskozásainkban lelkiismeretes buzga-
lommal részt vett s mint a törvények mezején el-
ösmert tekintély őltette egyházkerületünket e téren
bölcse tanácsával. Elvesztette a kolozs-kalotai egyház-
megye Szentiványi Ferenczben derék gondnokát, egy-
házkerületi közgyűlésünk pedig buzgó tagját, ki ta-
nácskozásainkban mindig ügy- és szakértelemmel
vett részt s méltán kiérdemelte a közelismerést.

Áldás kísérje az üdvözültek emlékét s poraik
nyugodjanak csendesen az anyaföldben. Az egyház-
kerületi közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Jelentés

az igazgató tanács évi működéséről.

Egyházkerületünk legfőbb kormányzatával megbízott igazgató-tanácsunk, a múlt évben tartott egyházkerületi közgyűlés bezártától ezen jelentése benyújtásáig tett főbb intézkedéseiről a következőben számol be:

1. A 16 hónapot meghaladó idő alatt beadatott ig. tanácsunkhoz 2202 ügydarab, melyek 14 kivételével ellátottak; az ellátatlan ügydarabok nagy részben csak a legközelebbi napokban adattak be.

Az ügydarabok számának évről-évre folytonos emelkedésével, ig. tanácsunk teendője is aránylagosan növekedvén, az ügydaraboknak jegyzőkönyvbe ígatása, mutatókönyvbe vezetése, a leiratok és mellékletei lemásolására, azok kiadványozására stb. két irthok munkaereje elégtelennek bizonyult. Mivel az egyházkerületi közpénztár jövedelme a fennálló két irthoki állomás mellett, egy dijnoki állomás rendszeresítésére ez idő szerint nem elégséges: ig. tanácsunk elhatározta az évi 600 frt fizetéssel rendszeresített egyik irthoki állomásnak 1880 év kezdetével leendő megszüntetését és ezen állomáson alkalmazásban levő irthok helyett, két dijnok felvételét. Kéri ig. tanácsunk ezen határozatának helybenhagyó tudomásul vételét.

2. Jóllehet egyházkerületünk közirigazgatása ugy gyorsaság, mint a szükséges erély tekintetében, általában véve sok kívánni valót hagy fenn, egyes tanodáink és egyházmegyéink előljárói által tanusított buzgó tevékenységét örömmel említi fel ig. tanácsunk.

Sajnosan tapasztalta ig. tanácsunk azt, hogy számos egyházközségünk egyházi és iskolai vagyonának — különösen tőkepénzének kezelése és elhelyezése, az egyházközség jövője biztosításának és fejlődésének nem megfelelő.

A múlt évben tartott egyházkerületi főt. közgyűlés J3. jknyvi szám alatt kimondta ugyan az irányelvet, hogy miképen helyezendők el egyházközségeink tőkepénzei, de ig. tanácsunk szükségesnek látja, hogy addig is, míg ezen elvi határozatnak gyakorlati alkalmazásba vétele szabályoztatnék, a főt. egyházkerületi közgyűlés általánosan kötelezőleg mondja ki a volt egyházi főtanácsnak 1865 évi 514 szám 27 pontja alatt kelt határozatának oly értelmezését, hogy egyházközségeink egyházi, iskolai, magtári stb. tőkái csak azon esetben kölcsönözhetők ki 100 frton alóli részletekben — két készfizető kezes jótállása mellett — zálogjogi biztosíték nélkül, ha az illető alap kikölcsönözhető tőkéje nem teszen 100 frt összeget; azon esetben pedig, ha a kölcsön kiadható összeg 100 frtot teszen vagy azt meghaladja, kötelesek az egyházközségek 100 vagy azt meghaladó részletekben kétszeres értékkel bíró fekvőkre első helyen nyújtandó zálogjogi biztosíték mellett helyezni el. A 100 frtot meg nem haladó kölcsönök elhelyezése alkalmával pedig csak oly birtokosok kezessége fogadható el, kik az egyházközséggel szemben 100 frtnál kevesebb összegig állanak kötelezettségben, származott legyen bár ezen kötelezettség egy vagy több kölcsön ügyletből, akár adósság felvételből, akár kezességek elvállalásából.

Ezen határozat 1881 évi január 1-ig végrehajtandó.

3. A múlt évi egyházkerületi közgyűlés 63 jknyvi szám 13-ik pontja alatt kelt határozatával utasította ig. tanácsunkat a fegyelmi esetekről és fegyelmi eljárásról törvényjavaslat kidolgozására és az egyházmegyék közgyűléseinek és a tanodák előljáráóságainak meghallgatásával ezen egyházkerületi közgyűlésre jelentéstételre. Tekintve azt, hogy a fegyelmi eljárás szabályzatát az egyetemes konvent czéljául tűzte ki és munkrálatát meg is kezdette: ig. tanácsunk czélszerűnek vélte az egyetemes konvent javaslatának bevárását és kéri a főt. egyházkerületi közgyűlést, méltóztassék az ig. tanácsunknak adott útásítást ez értelemben módosítani.

4. A főt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fenntartásával ig. tanácsunk a következő intézkedéseket tette:

a) Egyházkerületünk épületével keletről szomszédos házastelek eladóvá tétetvén, ig. tanácsunk tekintve azon teleken levő faépitmények tűzveszélyes voltát, tekintve az egyházkerületi telekre most nézve már érezhető építkezés szükségét s végül tekintve az eladóvá tett telek jutányos árát: a jelzett házastelket 3300 frt összegben megvásárolta.

b) A homorod-szentpáli egyházközségünk papi állomása, a fizetés csekély volta miatt nem lévén betölthető, ideiglenesen a homorod-szt.-mártoni anyaegyházközséghez leányosítását megengedte.

c) A voldorfi egyházközségnek, a fizetés csekély volta miatt, hosszas időn át betöltetlen volt papi állomásának a tanítói állomással egyesítését megengedte és a papi fizetés emelésére az államsegélyből évi 50 frtot rendszeresített.

d) A zilahi egyházközség papi állomásával egybekötött 600 frt évi fizetésnek 800 frtra felemelését engedélyezte és a módosított papi díjlevelet megerősítette.

e) A m.-macskási és b.-ó-budai társzegyházközségek által kiállított papi-díjlevelet a papi fizetés megállapításával megerősítette.

f) A kis-enyedi egyházközségnek, a papi fizetés felemelése folytán módosított, díj-levelét helybenhagyta.

g) A kutyfalvi egyházközség papi fizetése a dátosi leányegyházközség részére adományozott fekvők haszonélvezetével növekedvén, a módosított díjlevelet helybenhagyta.

h) Az alamori egyházközségben a tanítói állomás rendszeresítését engedélyezte és a kiállított díj-levelét helybenhagyta.

k) A nagy búi egyházközségben tanítói állomás rendszeresítését megengedte és a kiállított díj-levelét helybenhagyta.

l) Alsó-rákosi egyházközségünkben a tanítói állomás községi iskola felállítására folytán, megszüntetettvén, az énekvezéri állomás részére kiállított díj-levelét megerősítette.

m) A m.-valkói leányegyházközség levitai állomása részére kiállított díj-levelét megerősítette.

5. Tanodáink vagyoni ügyei megvizsgálására kinevezett 3 tagu bizottságok részére ig. tanácsunk az útásítást megállapította és a bizottságok tagjainak, valamint a tanodák előljáráóságainak megküldötte. A nagy-enyedi főtanoda-

hoz kinevezett bizottság egyik tagja, Sipos Sámuel elhalálása folytán, bizottsági tagul Domokos Antal kolozsme gyei pénztárnok, — Szász Róbert, bizottsági tagnak, egyházkerületünkől elköltözése folytán az udvarhelyi tanodához, Göldner Nándor m.-vásárhelyi főtan. pénztárnok — nevezettek ki.

6. A nagyenyedi főtanoda vagyoni ügyeire vonatkozólag jelenti, hogy

a) a főt. egyházkerületi közgyűlésnek mult évi 54. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatával vett úiasításnak eleget teendő, haladéktalanul intézkedett a nagy-enyedi főtanodai volt kezelő személyek által beadott számadások ellátásához szükséges adatok beszerzése iránt, de mert a főtanoda több évi pénztári számadása és avel kapcsolatos más számadási okmányok a vizsgáló bizottságnál voltak, a nagyenyedi főtanoda előjárósága a számadások megvizsgálásához szükséges adatokat későn küldötte fel, sőt egy része maig sem áll a számvevő rendelkezésére. Kovács Gyula volt főtanodai erdősz számadásait nem láthatta el; azonban ezen számadások vizsgálata oly annyira előhaladott állásban van, hogy a hiányzó adatok felküldése után haladéktalanul befejezhető.

b) A főt. egyházkerületi közgyűlés mult évi 41 jegyzőkönyvi sz. alatt kelt megbizásából ig. tanácsunk a nagyenyedi főtanoda jószág- és jogügyigazgató jogait és kötelességeit szabályozó útasítást megállapította. A főtanoda előjárósága ezen állomásra, mult évi július 4-kén tartott ülésében, tks. Magyarai Pál afiát választotta meg. A tanoda vagyoni viszonyai rendezésében tapasztalt buzgó és tevékeny működése azonban — épen hivatali kötelessége teljesítésében kapott zuzás következtében f. évi febr. 21-én történt — elhunytá miatt rövididőre terjedett. Mivel a korán elhunyt jószág- és jogügyigazgató a tanodával szemben sem közvetlen, sem közvetve számadási kötelezettséggel nem tartozott, biztosítéki kötelezettsége megszűntnek nyilvánított. A tanoda előjárósága ezen állomást f. évi ápril 5-én, a szavazatok többségével, báró Splényi Henrich megválasztásával töltötte be, kitől a biztosítékot 2900 frt pp. névértékű urb. kötvényben bevette és a szabályszerűleg kiállított jószág- és jogügyigazgatói útasítást aláírva, ig. tanácsunkhoz felküldötte.

c) A mult évi egyházkerületi közgyűlés, idézett jegyzőkönyvi sz. alatt kelt határozatával, a n.-enyedi szőlők eladását kimondván, részletes becsü alapján öt drb. szőlő, összesen 1594 frt 22 kr vételári összegen eladatott, a felküldött szerződvényeket ig. tanácsunk helybenhagyta s felhívta a tanoda előjáróságát a vételári összegnek, mint elkölthetlen törzs-tőkének elhelyezésére.

d) A főtanodának angol bank részvényekben elhelyezett pénzének lehozatala végett ig. tanácsunk a szükséges lépéseket megtette, véletlen akadályok miatt azonban a pénz felvétele csak f. évi november hó végére helyezett kiállításba.

e) A főtanoda fekvőségeinek bérbeadását tárgyzó

szerződvények szabályszerűleg kiállittatván, helybenhagyattak

7. Az ig. tanácsunk ellátása alatt álló számadások ügyállására vonatkozólag jelenti, hogy:

a) Bányai Vitális, egyházkerületünk volt pénztárnoka afa által 1859-től 1866-ig a közpénztári alapról vezetett számadásai számvevőileg megvizsgáltattak. Ig. tanácsunk kéri a főt. egyházkerületi közgyűlést: méltóztassék a Bányai Vitális által beadott és a jövő évi közgyűlés egybehívásáig beadandó és megvizsgálendő számadások felülvizsgálására bizottságot nevezni ki.

b) Deák József egyházkerületi pénztárnok afa által az 1877-ik évről vezetett közpénztári, letéti és dézma-kárpótlási alap számadásai megvizsgáltattak: felülvizsgálás és azokról jelentéstétel végett áttétettek a mult évi egyházkerületi közgyűlés által 59. jknyvi saám alatt kinevezett bizottsághoz.

c) Egyházkerületünk kézi pénztárában kezelt értékeket az ig. tanácsunk elnöke által kiküldött bizottság a megejtett vizsgálat folytán, hiven kezelve s rendben találta.

8. Az egyházkerületi házipénztár mngalapítására begyűlt adományok összegét a 1/*) alatt mellékelt kimutatás tünteti föl.

9. Az ig. tanácsunk felülvizsgálata alatt álló pénzalapokról vezetett számadások beadását és ollátását feltüntető kimutatás 2/***) alatt mellékelt, a b. e. Gróf Mikó Imre egyházkerületi főgondnok által a sepsi-szentgyörgyi Székely-Mikó tanoda részére tett 50.000 frt alapítvány állását a 3/****) alatt csatolt kimutalás tünteti fel.

10) Igazgatótanácsunk mult évi jelentésének 4. pontja 1—17. sorszáma alatt felsorolt felhajthatatlan közpénztári tőkék kitörlése felett a főt. egyházkerületi közgyűlés nem határozván, kéri azon tőkék kitörlésének engedélyezését.

11. A mult évi egyházkerületi közgyűlésnek 29. jknyvi sz. alatt kelt megbizása folytán ig. tanácsunk jelenti, hogy tanügyi előadó, Parádi Kálmán afa részére, fáradozása jutalmazásául — az 1877. évi pénztármaradványból f. évi július 1-ig terjedő időre 200 frt tiszteletdíjat utalványozott.

12. Az 1878-ik évre utalványozott államsegélyi összegből a főt. egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében 6800 frtot kiosztatott a segélyezésért folyamodó egyházközösségek és egyházi személyek között a 4/*) alatt mel-

*) Lásd a jelentés végén a 4. számú kimutatást.

lékeltakimutatásban részletesen felsorolt javadalmazottaknak, 6500 frtot pedig tőkésített az egyházkerületi házi pénztár alapjára.

Ig. tan. indítványozza, hogy a f. évre utalványozott és felvett államsegélyi összeg ugyanazon czélokra fordittassék és ugyanazon arányban.

*) Lásd a jelentés végén 1. számú kimutatást.

**) Lásd a jelentés végén 2. számú kimutatást.

**) Lásd a jelentés végén 3. sz. kimutatást.

13. Az első magyar általános biztosító-társaság erdélyi főügynöksége az egyházi épületeknek tűzkár ellen biztosításáért befizetett díjakból, — a kötött szerződvény értelmében — egyházmegyéinket és egyhkerületi papi özvegyárvai gyámintézetünket illető %^o-ban ig. tanácsunkhoz 178 frt 70 kr összeget fizetett be; a biztosító egyházi hatóságoktól a tűzbiztosítási díjak mennyiségét feltüntető kimutatások azonban későre küldetvén be ig. tanácsunkhoz, ezen összeg a jogosultak között nem volt még felosztható.

A moldova-aláhországi missiói egyházközségeink felügyeletével és a missionarius papi teendők vitelével ig. tanácsunk Láng Károly afiát, ploesti egyházközségünk papját, bizta meg s részére a missiói pénztárból 600 frtban megállapított évi missionarius papi fizetést utalványozta. Tapintatossággal párosult erélyes és tevékeny működése folytán a missiói egyházközségek békés fejlődésnek indultak s remélhető, hogy vezetése alatt rövid idő múlva teljesen rendezett állapotba jutnak. Ugyanis:

a) a pitesti egyházközségünk hivei között hosszasan tartott és nagy mérvet öltött viszály lecsendesített; kijavítottak az idő által már nagyon megrongált egyházi épületek, melyek költségei fedezésére a missiói pénztárból 270 frtot utalványoztatott s most már mi sem áll útjában annak, hogy a jelenleg üresedésben levő papi és tanítói állomás a jövő év elején betöllessék.

b) A ploesti egyházközségünk parochialis épületei, a missiói pénztárból utalványozott 250 frt segély-összeggel, kijavítás alá vétettek; a csekély népességű galaczi egyházközség énekvezér tanítója, Kelemen Ferencz, állomását a valamivel jövedelmezőbb ploesti egyházközség énekvezér-tanítói állomásával cserélte fel. A missiói alapból rendszerezett 150 évi segély-összeget ig. tanácsunk, mint ploesti énekvezér tanítói részére is, folyóvá tette.

c) A missiói alapok rendezését akadályozza az egyházközség és hiveinek szegénysége és a missiói-segély csekély volta. Még a nagy népesség mellett aránylag vagyonos bukuresti egyházközségünk sem biztosít papja részére oly fizetést, mely állásához mért megélhetésére módot nyujtana, a többi egyházközségeink papjai és tanítói pedig legnagyobb részben a missiói segélyre vannak utalva, mely aip terhére esnek még az egyházi épületek fenntartási költségei. Boldog emléktű Páloczi Horváth Mária által tett alapítvány után kirótt 1100 frt átruházási illeték felvétele elrendeltetett és a sárospataki tanoda kezelése alatt álló alapítványi jószág jövedelméből a missiót illető rész lefoglaltatott. A missiói pénztár jövedelmének ily tetemes megapadása miatt nem volt betölthető a pitesti egyházközség papi és tanítói, valamint a galaczi l. e. község énekvezér-tanítói állomása.

d) A missiói pénztár állását feltüntető és 5/.*^o) alatt mellékelte számadási kimutatás tanusítása szerint a Királyhágontuli testvér egyházkerületek a múlt évben is meghozták a missió gyámolítására szives áldozatukat. Király urunk Ő Felsége magán pénztárból a ploesti és pitesti

egyházközségeinknek templom-építésre 200 frt o. é. összeget utalványozott, mely atyai jótéteményért ig. tanácsunk hálás köszönetét fejezi ki.

15. 1 dicsően uralkodó felséges Királyi párnak huszonöt éves házasságuk megünneplése alkalmával, a királyhágontuli testvér egyházkerületekkel együttesen anyaszentegyházunk nevében ig. tanácsunk is örömmel adott kifejezést üdvözlétének, valamint Ő Felségeik iránt érzett őszinte széretének és ragaszkodásának.

16. Ig. tanácsunk elismeréssel hozza a főt. egyházker. közgyűlés tudomására, ezen lefolyt idő alatt anyaszentegyházunk és nemzetiségünk oltárára egyesek által hozott áldozatokat.

1. Dr. Antalfy Alajos Svájczban Maladeyré Montreni lakos múlt évi október hó 20-án közjegyzőileg kiállított végrendeletével, a bukuresti egyházközségünk részére 1770 ₰ napeleondort, vagy harminczötezer négyszáz frankot hagyományozott, egy felállítandó reáliskola fentartása költségei fedezésére, mely hagyományösszeg lejárandó kamataival együtt lesz átadandó.

2. B. e. Kovács Márton kolozsvári pölgár, 1877. évi július 19-én kelt végrendeletével, a kolozsvári egyházközség belső- és külső temploma igazítására 2000 frt, a kolozsvári főtanoda részére, szegény fiuk segélyezése végett, 1000 frt és kolozsvári egyházközségünknek, szegény agnók segélyezésére 1000 frt kegyes alapítványt tett.

3. Már b. e. özv. Ujvári Czírják Györgyné, szül. Dévai Mária 1877. évi január 8-án kelt végrendeletével:

a) a szt.-lászlói egyházközségnek 500 frt;

b) kolozs-kalotai egyhm. papi özv. árvai gyámintézet javára 50 frt;

c) a Kolozsvártt felállítandó ev. ref. tanár- és lelkész-képző intézet javára 1000 frt;

d) a zsoboki egyházközség leégett temploma felépítésére 200 frt kegyes alapítványokat hagyományozott.

4. Gr. Batthiany Józsel 3000 frt o. é. alapítványi összeget tett le és pedig:

a) egyházkerületünk központi papi özvegyek és árvák gyámintézete részére 1000 frtot.

b) A Kolozsvártt felállítandó egyhker. papi és tanítóképezde részére 500 frt.

c) A zsoboki egyházközségünk temploma felépítési költségei fedezésére 500 frtot.

d) Az egyhker. házi-pénztár részére 300 frtot.

e) A kolozsvári egyházközségünk belfarkasutczai templomában építendő orgona-alaprá 300 frtot,

f) A kolozsvári főtanoda tenári özv. árvai gyámintézete alapjára 200 frtot.

g) györgyfalvi egyházközségünk temploma felépítésére 200 frtot.

5. Molnár Rózália férj. Kovács Ferenczné — első férje emlékére — „Benkő Dániel és Molnár Rózália alapítvány“ czimen a kézdi-vásárhelyi egyházközségnek a kepeváltási alapra 5 hold fekvőt adományozott.

A nemes alapítók halálával fogadott áldozatkészségüket

*) Lásd a jelentés végén az 5. számú kimutatást.

tanusító alapítvány-levelük, örök emlékül, az alapítványi könyvbe vezették.

17. Fájó érzéssel emlékezik meg ig. tanácsunk egyházkerületünknek ez idő alatt elhunyt tagjairól: kolozs-kalotai egyhalmegyei algondnoka, ügyvéd Szentiványi Ferencz; igazgató tanácsos, a sz.-udvarhelyi egyhalmegye egykori, a sz.-udvarhelyi főtanoda és fogarasi egyházközség főgondnoka: bethleni idősb gróf Bethlen János — és a m.-vásárhelyi főtanoda algondnoka, kir. ítélő táblai alelnök, Kabos László anyaszentegyházunk buzgó, tevékeny vezetői bevégezték munkás életüket. Béke hamvakira!

Az erd. ev. ref. áll. ig. tanácsának,
Kolozs-várt, 1879. október hó 29-én tartott üléséből.
Nagy Péter, Bodor Antal,
elnök. titkár.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

Ez évi egyházkerületi közgyűlésünk kevésbé népesnek ígérkezett, mint a megelőző éveké, s mint örömmel lehetett tapasztalni, mivel sem mutatott kevesebb érdeklődést. A következmények meghazudtolták a föltevéseket: szép számmal, mintegy 70—80-an gyűltek össze, hogy letárgyalják a nem sok vitával kecsegtető ügysorozatot, melyben a konventi előzményekkel kapcsolatos kérdések emelkedtek ki, főképp fontosság tekintetében. Az alábbiakban a tanácskozás menetét részletesen s idői egymásutánban adjuk, míg a püspök és az áll. ig. tanács évi jelentése más rovatok alatt látható.

Első nap.
nov. 2.

Köztisztelőben álló államgondnokunk, br. Kemény Gábor őnméltósága kormányzati teendői által gátoltatva a közgyűlésen való megjelenésben, az elnöki tisztet mlts id. Zeyk Károly főgondnok vette által. Megnyitó beszédében válaszolt a lefolyt év főbb eseményeit, üdvözölte a megjelent tagokat s higgadt tanácskozásra buzdította. Tetszéssel fogadott szavai után a gyűlést megnyitottnak jelentette ki, s a jegyzőt a közgyűlés igazolt tagjai névsorának felolvasására kérte föl. Az újonnan választott tisztviselők feleltetésének alkalmából, Nagy Péter püspök, mint a múlt évben az esküminták revideálására kiküldött bizottság elnöke, bemutatta a megújított esküformát, mit a gyűlés egyhangulag helyeslő tudomásul vevén, az új egyházi hivatalnokok, egymint: nt. Szilveszter Domokos szebeni egyhalmegyei esperes, t. Balé Sándor, kolozsvári, t. Borbáth Pál kézdi, t. Demeter Sámuel orbai egyhalmegyei jegyzők, e minta szerint lőnek állásaikra feleltetve. Következett a 18 kibocsátandó ifju lelkész számbavétele. A múlt számban közöltekön kívül jelentkeztek még: Kovács Kálmán, gy.-monostori, Pál Károly, eresztevényi, Adorjáni László, héjasfalvi, Demeter Kálmán, érkávási, Benedek Ferencz, kórod-szentmártoni, Páll Lajos, böződi lelkészek. A főtisztelő püspök ur néhány buzdító szót intézvéen hozzájuk, mindannyian testületileg a templomba vonultak, hol az ün-

nepélyes isteni tisztelet kezdetét vette. Itt Demeter Sámuel zágoni pap tartott nemes hangú egyházi beszédet, melyben a keresztyén vallás alapigazságait fejtegeté. A meggyőződés azon bensőségteljes ereje, az előadás ama plasticitása, mely az ünnepély szonokát jellemzé, jó behatást tettek a számos és díszes hallgatóságra. Emelé a hangulat főnségét a polgári dalegylet karéneke is. Nagy Péter püspök még egyszer inté ifju papjainkat, hogy nagy feladatoktól terhes pályájukon Isten és az emberek szeretete legyen irányadójuk s azzal rájuk adá az egyház áldását. Az esperesi kar hagyományos éneke fejezé be az isteni tiszteletet s azzal a közgyűlési teendők első, hivatalos napját.

Második nap.

Nov. 3.

Beadványok érkeztek Foka Zsigmond szilágymegyei algondnok, továbbá Szász Károly, Szilvássy, gr. Batthányi József, gr. Bethlen Géza képviselők részéről, kik meg nem jelenhetésük okairól tudósítják a közgyűlést.

A dunántuli egyházkerület a protestáns egyetem felállítására czélzó javaslat mellett pártolólá ir át s azt elfogadásra ajánlja. A marosi egyhalmegye kéri, hogy csak vagyontalan árváknak lehessen anyakönyvi kivonat díjtalanul kiadható stb.

Segédjegyzőkké kineveztetnek: Geréb Márton, Görög István, Kónya, Sándor János, Berényi János. Bizottsági tagokúl: az indítványozó bizottságba: Sebesi Ákos, Csiszér Gábor, Szász Béla; kérvényi bizottságba: dr. Jenei Viktor, br. Bánffy Ernő, Solymosi István; sérelmibe: Gyarmathy Miklós, Hegedüs István, Inczédi Símuel, Bihari Sándor; pénzvizsgálására: Pogány György, Sárkány Ferencz; tanári kijelölő szavazatok felbontására: dr. Knöpfler Vilmos, Szilveszter Domokos; szavazatok beszédésére: Gyárfás Domokos, Szabó Károly, Kisantal Sámuel.

Az ig. tanácsnak a tárgysorozatra vonatkozó javaslata némi változtatással elfogadtatott.

A főt. püspök ur olvassa tömören összevont, tanulságosan érdekes jelentését, egyházunk múlt évi beléletéről; érinti a testvér egyházkerületekkel létrejött közös megállapodásokat; rámutat a felekezeti tanügy terén váró teendőkre; hangsulyozza, hogy nem sok és silány, de kevés és mintaszerű tanodákra van szükség. Végezetül jelenti, hogy a konventet legközelebbi összejövételére Kolozsvár hivta meg. A közgyűlés jóváhagyja ez intézkedést, felhatalmazza püspököt az énekeskönyvi munkálatok költségeinek a kezelése alatti összegekből való fedezésére, s az egész jelentést jegyzőkönyvre vétetni határozza.

Hasonlólag az áll. ig. tanácsnak is az eddigi rossz gyakorlattól eltérőleg kinyomatott s a közgyűlés tagjaikózt szétosztott jelentése tudomásul vétetik s egész tarjedelmében jegyzőkönyvbe igtattatik.

Hosszasabb időt vett igénybe a tanügyi előadó, Párádi Kálmánnak gonddal kidolgozott, terjedelmes javaslata,

a lefolyt év tanügyi mozgalmairól. Bevezető szavaiban sajnálattal említi fel, hogy az ilyen munkálát összeállításához megkívántató hivatalos adatok, többszöri sürgetés daczára is, hanyagul s felette pontatlanul folynak be. Két egyházmegye nem is küldött fel statistikai adatokat. Különben a jelentésben örvendetes mozzanatok bőven egyensúlyoznak egy némely elkedvetlenítő körülményt, mint például, hogy a vallástanítás iránt nagy a közöny. A gyűlés elismerő tudomásul vette a tanügyi előadó előterjesztéseit s egyszersmind intézkedett az iránt, hogy jövőben az esperesi évi jelentések az iskolákra, és pedig nemcsak a felekezeti, de a községi iskolákra is, illetőleg kiterjeszkedjenek.

Következnek a kamarai javadalmak ügyében tett ig. tanácsi jelentés, a gyűlés, dr. Kolozsvári indítványára, zárttá alakult. Ez, valamint a középtanodáink tantervének módosítása tárgyában tett előterjesztés, észrevétel nélkül jóváhagyattak. Csak a kepeváltsági alapokrak központi kezelés alá bocsátását tárgyzó indítványra adott ig. tanácsi vélemény keltett fel rövid discussiot, mire nézve azonban Szász Béla erélyes felszólalása után határozatba ment, hogy a kepe megváltás csak azon esetben engedélyeztetik, ha az annak alapjául szolgáló tőke központi kezelés alá adatik.

Ülés végeztével a közgyűlés tagjai, a főt. püspöknél s a főgondnoknál tett pár percnyi tisztelgés után, teljes számmal a tiszteletökre adott diszebeden jelentek meg, a redoute kis teremében. A fényes és izletes menü közepe táján főt. Nagy Péter püspök ur poharat emelt a királyra, királynéira és trónörököseire. Követte ezt a hivatalos és nem hivatalos felköszöntők egész sorozata, a püspökre, az elnök Zeyk Károly ő nmltgára, a távollevő államgondnok br. Kemény Gáborra, gr. Bánffy Miklós főgondnokra, br. Kemény Istvánra, az ünnepegy szónokára, Demeter Sámuelre, a gen. notariusra, stb. Délután 5 óra vetett véget a vidám kedvvel, jó zenével fűszerezett kedélyes lakomának, miután társaság egy részét köteleessége a bizottsági ülések komolyabu munkájára szólította.

H a r m a d i k n a p.

Nov. 4.

A kijelölő bizottság elnöke réferál a megejtett tanári kijelölésekről. Ehez képest a nagy-onyedi főtanoda class. philologiai tanszékére kijelöltettek: Nagy Lajos, Faluvégi Albert, Keresztes József, ugyanazon főtanoda egyik theologiai tanszékére pedig: Keresztes József, Nagy Lajos, Szócs Sándor. A szászvárosi gymnasium magy. irodalmi tanszékére kijelöltettek: Vitus Lajos, Simó Dénes és Csósz János, a class. philológiáéra pedig: Deák Gerő, Hajdu Ferencz és Simon Ferencz.

Demeter Sámuel indítványozza, hogy mielőtt a választás kitűzetnék, előbb rendszeresítsék a szászvárosi két tanári állomás. A közgyűlés rendszeresíti a két tanári állomást s a választást elrendeli.

Napirenden tárgyalatott Molnár Aladárnak a konvent által általánosságban elfogadott köznevelés és közoktatás szervezését tárgyzó szabályzata. E munkálát előleges le-

tárgyalása, tudvalevőleg egy enquete-re lőn bizva, mely azt véleménynyel ellátva terjesztette a közgyűlés elé. Dózsa Dénes, mint referens, pontonként olvassa az enquete által javasolt változtatásokat, röviden indokolva s egyszersmind előre bocsátva, hogy az enquete fokozatos életbe léptetést lát szükségesnek.

A közgyűlés lényegtelen stylaris változtatásokon kívül nagyobbára az eredeti szöveget véli fentartandónak, mindamellét méltánylással levén különleges heizetünkben kifolyólag némely gyökeresebb változtatás szüksége iránt, különösen a mi a díjtételeket illeti. Azon követelmény is, hogy az esetleg a tanító helyét pótló lelkész tanképesítve legyen, kihagyatik. Továbbá elfogadtatott főt. Nagy Péter püspök ur azon javaslata, hogy a polgári hatóság által a pap vagy tanár ellen megindítandó bűnvádi kereset esetében, amannak felfüggesztése csak permissive határozatassék meg. Legélénkebb vitát a tervezet életbe léptetésére kitűzendő határidő keltett fel. A bizottsági vélemény, előre látva a nehézségeket, melyeket tanodáinknak a szervezeti javaslat követelményeikkel mért szervezkedése fog idővel felszínre vetni, nem tart határozott terminust megállapítandónak; ellenben Nagy Péter s többen, jól tudva, hogy nálunk a bizonytalanság nem sietteti, de elaltatja az ügyet s hivatkozván arra, hogy kevés, de kitűnő tanintézetekre van inkább szükségünk, tiz évi határidőt javasolnak, mely idő alatt minden egyes tanoda lehetőleg oda fogná fejleszteni magát, hogy a szabályzatban kifejezett magasb igényeknek megfeleljen s tanárai fizetését a megkívántató mértékig emelhesse. Ha ez nem történik, úgy a reductio kikerülhetetlen. Ez értelemben szólal fel Demeter Sámuel, s Parádi Kálmán is, ki fájdalommal látja, hogy tanodáink az eddigi rendszer mellett csak tengődnek, mi pedig csak simithatjuk a bajokat s ámithatjuk magunkat. Ellenben Hegedüs István az enquete véleményét veszi védelmébe. Bihari Sándor közvetítő javaslata úgy tartja kiegyenlíthetőnek az ellentétes álláspontokat, hogy a szervezeti javaslatban megkívántató tanerők száma eshetőleg, míg alap nincs rá, rendkívüli és segéd-tanárokkal pótolatassék. Végre a közgyűlés magáévá teszi ez indítványt s egyszersmind kimondja a tanodák szervezkedésére a tiz évi határidőt.

Jelentés tétetik a megejtett szavazások eredményéről. E szerint megválasztattak: a kolozs-kalotai egyházmegye algondnokának Gyarmathy Zsigmond, a kolozsvári egyházmegye főgondnokának dr. Szócs Emil, a marosvásárhelyi főtanoda főgondnokának ifj. br. Kemény Domokoz, algondnokának dr. Dózsa Miklós.

N e g y e d i k n a p.

Nov. 5.

Utolsó napon kisebb jelentőségű ügyek láttattak el s a bizottsági referádák kerültek sorban szőnyegre. Ig. tanácsi előterjesztésre megállapítottak a tanodai pénzkezelés módozatai, az igazgató utalványozhatási jogának 10 fitra való reducálásával. Ugyancsak az igazgató tanácsnak a megyebírókat és egyháziakat megbízatásuk elvállalására vonatkozó indítványa elfogadtatott. Egy kölcsönösség alapján

leendő tűzbiztosítási tervet kidolgozására annak idején szakférfi tanácsa fog igénybe vétetni, ki az egyházkerület érdekeinek tekintetbe vételével módot javalland a biztosítható közvagyonnak solid és előrelátó biztosítására. Az 1880-diki költség-előirányzat tárgyalása ötletéből indítvány tétett az agentialis jövedelmek czimének, mint az agensi intézmény elavultával indokolatlanná váltak, törlésére. Közgyűlésünk, bár elvben helyesli a kérdés fölvetését, mindazáltal ez alkalommal nem kívánja a jövő évi előirányzatnak amugy is ingó egyensúlyát, egy ily fontos tétel törlésével megzavarni, hanem kilásásba helyezi a czimnek az adott helyzethez mérten leendő megváltoztatását. Több oldalról jövő felszólalás után kifejezést ad a közgyűlés azon óhajának is, hogy jövőre az előirányzat a modern költségvetési elveknek megfelelő alakban indokolt tételenként terjesztessék a kerületi közgyűlés színe elé, kimutatásával ugy az egyes alapoknak, mint általában az okszerű fedezetül szánt forrásoknak. Végül a nagy-enyedi jószág- és jogügyigazgató kérelmére, az ügydarabok tetemesen megszaporodván, engedélyezte számára a közgyűlés egy irtóki állomás rendszeresítését.

A szavazatszedő bizottság bejelentvén a szavazás eredményeit, kitünt, hogy megválasztottak: a konventi bizottságba n. id. Elek Károly helyébe Szász Gerő esperes; a gyulafehérvári egyh. megye főgondnokának m. Barcsai Ákos; nagy-enyedi tanároknak Nagy Lajos, Keresztes József; Szászvárosra Vitus Lajos, Deák Gerő.

Befejezván ezzel tudósításunkat, alkalmat veszünk magunknak nyilvánosan is megemlékezni azon példás rendről és fegyelméről, mely a tanácskozással mindvégig jellemző. Látható ennek eredménye abban, hogy bár nem igen forgott fenn elsőrendű fontosságú kérdés, e négy nap alatt többet végeztek képviselők, mint bármely más cyclushan. Köszönhető pedig e szép eredmény a tagok férfias higgadsága mellett, melylyel magas hivatásukat felfogni s betölteni bírták, első sorban mlts id. Zeyk Károly elnök urnak, ki nehéz tisztében pártatlan tárgyilagossággal, éles judiciummal s sok parlamenti gyakorlottsággal járt el.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“ „Crescit sub pondere“ czim alatt protest. theologus ifjainkról elmélkedik.

Elmondja, hogy a mi papi ifjuságunk legnagyobb része csak kenyérért tanul; ha jól-rosszul elvégezte iskoláit, letette a censurákat: leteszi ezzel egyszersmind az önmivelés gondjait is; várja a z ekklésiát és ha megkapta — azonnal megáll védképen az önmunkásság kereké. Ez ném jól van így. A protestantismus lelki kényszer nem tür; nem kényszerithetők papjaink a szellemi munkásságra; de az erkölcsi kötelesség annál nagyobb azokra nézve, kik a lelki szabadság éltető levegőjét szívták az iskolában és élvezik az életben. Merítsenek ifjaink a Hypocrene forrásból, öntözzék belőle a pálmát, sőt rakjanak reá időnként terhet; majd meglátják, hogy — *crescit sub pondere*.

A „Protestans Hetilap“-ban Silői folytatja megkezdett cikksorozatát. Ha mindenünket iskolákra költjük: dagály tesz egyik oldalon, de apály a másikon. Pedig csupán az iskolákkal nem elégítjük ki egyházi szükségünket. Meg kell változtatnunk az eddig követett iskolai politikát. A közoktatás első sorban országos nemzeti ügy, tehát a nemzetnek is járulni kell protest. iskoláink fentartásához; ennek a hozzájárulásnak módját meg kell találni, különben elhullanak iskoláink vagy fölemésztk a dajkáló anyát.

Az „Egyh. és isk. Szemlé“-ben L—e K—s „Lassan siess“ czim alatt körülményesen kifejti és tüzetesen indokolja, hogy nem szabad elsietnünk a Molnár Aladár-féle „szabályzat“ sem a tanári értekezleten megállapított „tanterv“ tárgyalását. Indítványozza tehát, hogy hagyassanak ki ezek a nov. 2-ki közgyűlés tárgysorozatából és mondja ki a közgyűlés, hogy a két tárgy elintézése végett a jövő év tavaszán rendkívüli közgyűlés fog tartatni.

A „Szemle“ ezen száma kelteve van 1879. október 30-ról. Ha akkor, a mely napról kelteve van, valóban meg is jelent volna a lap: a L—e indítványára reflectálni legalább lehetséges lett volna; ám a lap oly időben jelent meg, hogy — daczára az okt. 30-ki datumnak — a nov. 2-án megnyitott közgyűlésről is tudósítást hozhatott és hozott is; tehát fel vagyunk mentve a hozzászólás kötelessége alól oly thema irányában, mely fölvetése pillanatában már meg volt haladva.

Hanem egy dolog bizonyos: mégis csak mintaszerűen van szerkesztve az a Szemle.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Apáczai Jánosnak
egy eddig ismeretlen levele Barcsai Ákos
fejedelemhez.

Közli: **HERPEPEI GERGELY.**

A alábbi egész terjedelmében Apáczai saját kezével írt becses levelet a kolozsvári ref. egyház tanács

levéltárában találtam. A fejedelem Barcsai Ákos tette azt át ecclesiánk consistoriumához, mivel Apáczai a fejedelemet abban arra hívja fel, hogy „az Ecclesia pénzéből vagy proventusából parancsoljon 300 forintot a Praeceptorok számára.“ A levél kelte biztosan tehető 1659-re, három évvel az óriási tanodából a farkas utcai collegiumj

ba lett költözés után (mely 1656-ban történt): mert azt írja Apáczai, hogy „tanítók is csak ketten vagyunk“ t. i. ő és az óvári tanodából átjött Porcsalmi András (ki Erdélyi János szerint Apáczainak tanítója volt), Fekete Mihály szerint pedig 1639-ben (s hihetőleg az Apáczai kérésére) tette meg Barcsai fejedelem harmadik professornak, adván papját, Vásárhelyi Pétert, és pedig a feldult gyulafehérvári collegiumból 1658-ban idomenekült ifjuság mellé.

Érdekesnek találtam a XVII. századi magyar protestáns tanügy egyik legbuzgóbb harcosának, a kolozsvári collegium szellemi megalapítójának ezen eddig ismeretlen levelét közzétenni.

Vajha a kolozsvári főtanoda nemesen érző tanférflai az ifjuságra s általában protestáns tanügyünkre jótékonyan hatható valamely mozzanattal tennék maradandóvá a nagy férfiú emlékét.

A nagyérdemű levél így hangzik:

Apáczai János alázatos supplicatioja Nagyságodhoz, mint igen kegyelmes Urához és Moecenássához.

Kegyelmes Uram! alázatosan jelentem Nagyságodnak, hogy az a Schola, mely az egész keresztyénség között fennforgó legártalmasabb két adversa religiók ellenébe plántáltatott volt a boldog emlékezetű fejedelmektől, azt a jó véget a patrocinium elégtelensége miatt mind eddig is elnem érte, hanem sőt inkább csúfolásra adott sokakban azoknak kész alkalmatosságot az alkalmatlan tanítások és tanulások által. Mostan pedig ugyan felette elhagyattatott állapottal vagyunk: mert itt kegyelmes uram a nagy égés után még csak egy auditorum sem volt mindedig is, melyben taníthattunk volna, hanem kamarákban kényszerítettünk tisztünköt végben vinnünk. Igyekeznek ugyan már az itt való uraim felépíttetésekén, de mikorra leszen az, én nem tudom.

Tanítók is ordinariusok csak ketten vagyunk. Két ember pedig (bár az maga volna az istenes Plato és a nagy Aristoteles) ennyi sok különb különb féle karban levő elméknek hasznos tanítására elégséges nem lehet soha. Noha némely jó indulatu emberek az elmúlt télen magokat megszedvén, három Praeceptornak rendelték volt esztendeig való fizetést, de félek rajta, az az idő eltelvén az is csak füstbe megyen, ha a Nagyságod fejedelmi kegyelmessége nem accedál. Minek okáért Nagyságodnak mint kegyelmes urának szegény elhagyattatott Scholánk könyörög én általam, méltóztassék fejedelmi kegyelmességéből ennek az Ecclesiának paroncsolni, hogy az Ecclesia pénzből vagy proventusából (reá emlékeztetvén a végre, melyre az istenes fejedelmektől rendeltetett, tudni illik religióknak gyarapodására, mely a Scholák virágzása által szokott legjobban mindenütt lábat kapni) deputáltassék a Praeceptorok számára három háromszáz forint esztendőnként. Hogy a ki Rhetoricát fog tanítani, fizethessünk 60 forintot néki esztendőnként, a ki Poesist, annak is 60, a ki Syntaxist, annak 50, a ki Etymológiát 50, a ki Rudimentát 40, a ki Orthographiát, az az írást s olvasást, annak is 40. Egyéb-ként Kegyelmes uram soha bizony jó módjával aversarius-

ink ellen meg nem állhatunk. Magunk hogy mindazokat a dolgokat taníthassuk, soha reá nem érhetünk. Sőt ha mind reájok érkeznénk is azokra, de azonban el kellene a Theologiának és Philosophiának maradni, melyek nélkül amazok csak haszontalan csevegések. Hogy azért kegyelmes uram ne kényszeríttessenek tovább a Reformatusok gyermeki latinitas tanulása kedvéért a Pápistákhoz folyamodni (mint régen az Izraeliták a Philisztaeusokhoz az ő fegyvereknek megélesítéséért), s azonba religiójokat is sokan változtatván, a Pápista tanítóknak incselkedések által vallásunktól elszakadjanak, nekünk nagy lelkünk sérelmére: méltóztassék Nagyságod kegyelmesen annuálni és disponálni e dolog felől.

E felett kegyelmes uram, hogy az Isten dicsősége és a Nagyságod méltóságos hire neve a tisztességes tudományoknak és keresztyén vallásunknak gyarapítása által annál inkább örögbedjék: ne szánja Nagyságod egy néhány jó indulatu iffiunak valami beneficiumocskát rendelni, kik a Nagyságod szárnyai és fejedelmi kegyelmessége alatt felneveltetvén az igazságban és a scientiákban, arra másokat is osztán taníthassanak: és így a Nagyságod kegyelmessége hirdethessék mind addig, valamig a tudományok e világon taníttatnak.

Itt kegyelmes uram rendszerint való jövedelmek a Deákoknak napjába ötven ötven pénz, mely mennyit tehesen ötven hatvan Deáknak, Nagyságod kegyelmesen megítélheti.

Az irgalmas Isten a Nagyságod fejedelmi szívét igazgassa mindenekben az ő dicsőségére.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. nov. 8-án.

— Kerületi közgyűlésünk tagjai, mikor a sorok napvilágot látnak, a szélrózsa minden irányában, már szűk lesznek oszolva, magukkal vive a békés szellemű s épen azért eredménydús munkavégzés főlemelő tudatát. Kiegészítéssel a közgyűlés folyamáról fentebb közölt tudósításunkhoz följegyezzük, hogy a hét három utolsó napján a közös házassági főtörvényszék tartá, a déli pár órai pihenőt kivéve, reggeltől késő estig üléseit. A köztörvényszéken tárgyalat ügyek közül főlemeljük a következőket: Tolvai Lajos, m.-vásárhelyi lelkész ellen, az egyházköztség felfolyamodására, az eskü alatti tanu kihallgatás elrendeltetett, ugyszintén Bede János, N.-Bosonyóra megválasztott lelkész ellen is, kinek érdekében állítólag, vesztegetések történtek; az utóbbi ügyben első foku ítélőhatalra az illetékes sepsi köztörvényszék helyett a kézdi delogaltatván. Zakariás Dániel, bródribikei lelkész, félfizetéssel, nyugalomba helyeztetett. A házassági főtörvényszéken ellátott összesen 220 válókereset s a hosszúra nyúlt ülésezésüket végül püspöki szék fejezte be, melynek főtárgyát a papi özvegyek s árvák javára az évi segélyösszegek kiosztása képezte.

A szerkesztő postája.

Földes György kollegának, M.-Ujvárt. Óhaját részben teljesíthetem. Demeter Samu t. barátom alkalmi jeles beszédét közölni fogom.

Bányai Gézának, Tápíó-Szele, Vettem s közre-adom.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztésig és kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi és anyagi
ügyeit illető minden küldö-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Püspöki jelentés a f. évi egyházkerületi közgyűlésen előterjesztette Nagy Péter, ev. ref. püspök. — Egyházi beszéd a f. évi egyházkerületi közgyűlés megnyitása napján — nov. 2-án délelőtt — tartott Istentisztelet alkalmával mondotta: Demeter Sámuel, zágoni ev. ref. pap. — Gymnasiumaink mult évi értesítői. — Külföld. — Irodalmi szemle. — Tárca: A halassi asszonypap. (Tárczalevél.) Irta: Bányai Géza. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

Püspöki jelentés

a f. évi egyházkerületi közgyűlésen
előterjesztette

Nagy Péter, ev. ref. püspök.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Közel másfél éve lesz, hogy a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés előtt hivatalosan előadhattam munkálkodásom eredményeit és nézeteimet a mindnyájunkat érdeklő egyházi ügyekről. E hosszú idő alatt sok történt, a mi ha nem is épen korszakképző, de a magyar reformált egyház életében bizonyára egy új korszakot előkészítő események közé sorozandó. Ugyanis a zsinati előmunkálatokról véleményt készítő konventi bizottság feladatát bevégezte; az egyház szervezetéről munkálatát még ez év elején közrebocsátván, azt az egyházkerületek, egyházmegyék és egyesek birálatai alá adta. A birálatok meg is indultak és nekünk örülnünk kell rajta, hogy annyi oldalról és különböző alakban nyilvánulnak a vélemények, mert ezek egyházunk közügyei iránt meleg érdeklődésről és egyszersmind arról tesznek tanubizonyosságot, hogy az öt reformált egyházkerületnek egy magyar reformált egyházkerületté egyesülése általánosan érzett szükség és az egyesülés, zsinattal vagy zsinat nélkül, előbb-hátrább létesülend, csak módozataiban találjuk meg a helyes mértéket; erre pedig az ellenkező vélemények küzdelme fog elvezérelni, a minthogy az igazság mindig ily küzdelmek bére. Hogy e birálatok némelykor idegesen polemicus hangba csapnak át, azon nincs miért megütköznünk; a ki ismeri a magyar kálvinista jellemet, annak azon kellene megütköznie, ha lefolyhatna egy mélyen beható érdekű ügyben a vélemények harcza ilyeszerű kitörések nélkül. De mint a háboru után mindenik fél eltemeti halottait, korházba helyezi sebesültjeit és örül a helyreállott békének, vagy hogy bibliai hasonlattal éljek, mint az anya, újonnan

született kisdédét szemlélve, feleli a kinokat: ugy mi is — vagy azok, a kik megérik — bizonyára feledni fogjuk a vajudás küzdelmeit, örülve az újszülöttnek, kivált ha az ép és életteljes lesz.

Hogy pedig a helyes és okszerű módozatú egyesüles mennyire catheticus imperativusa a körülményeknek, azt a legközelebbi mult is eléggé tanúsítja, mikor csak a magyarországi testvér protestáns konventek egyértelmű és komoly fellépése birta megértetni kormányunkkal, hogy közep-tanodáink feletti legfelsőbb felügyelet szabatos meghatározására nem azt az utat választotta, a mely a magyar protestáns egyháznak békekötések és szentesített törvények által biztosított önkormányzati jogával — legalább az egyház egyetemének nézete szerint — összeférhető.

Nekünk azonban végeredményében hálás indulattal kell fogadnunk a kormány ez eljárását, nemcsak azért, hogy az öt reformált egyházkerület egyesülése szükséges voltának érzetét fokozta és a testvéries viszonyt közöttünk és a magyar evangelikus egyházkerületek között melegebbé tette; hanem azért is, mert addit calcaria sponte currenti, értem közep-tanodáink rég munkában levő reformjának létesülését siettetve, annyira, hogy ha a főtiszt. egyházk. közgyűlés a tárgysorozat rendjén eleibe terjesztendő konventi határozatokat elfogadja, a megállapítandó reformok életbe léptetése már az 1880—1-iki tanévvel megkezdhető lesz.

És itt helyén látom megjegyezni, hogy erdélyi ref. egyházkerületünk fő- és kedves gondjai közé tartoztak közep-tanodái, a mint ezt a szervezkedésre vonatkozó több rendbeli munkálatok és határozatok nyilván mutatják, s hogy a végleges szervezés nem jött létre, annak főbb oka az volt, mivel a közep-tanodai törvény megalkotására vártunk, hogy ahöz alkalmazkodhassunk, a mennyiben jónak látjuk. Közep-tanodáink mindamellét is koránt sem állanak oly rossz lábon, a mint ezt saját kóbelünkéből emelkedett, kétségkívül jóakaratu, de tán épen ezért tulszigoru bírálói hang után azok állítják, a kik az egész közoktatás ügyét az állam monopoliává szeretnék tenni. Ez állításom kézzelfogható bizonyítéka az, hogy a helybeli egyetemen pályadíjt nyert egyének nagyobb része közep-tanodáink növénydeikeiből telt ki. Ezzel azonban korántsem azt akarom jelezni, hogy a reform szükségtelen; igen is főt. egyházk. közgyűlés, reformáljunk, folytonosan vigyük előbbre a pro-

testáns közoktatás ügyét és így tartsuk meg azt a főlényt, a melyet hazánkban a protestáns iskolák számára elődeink bölcsessége, buzgósága kiviyott.

Ez alkalomból határozottan nyilvánítom azon nézete-met, hogy a reformált egyháznak nem több és gyenge, ha-nem kevesebb és jó középiskolákra van szüksége. Jól tu-dom, hogy e nézetem helyi érdekekbe ütközik, de ez érde-keknek nem szabad a közérdeket uralniok. Nem találom én teljesen mellőzendőnek a helyi érdekeket is, kivált hol azok-kal a nemzetiségiék és hitfelekezetiek is kapcsolatosak, de szabályt hozni, reformot eszközölni csupán ezekre való te-kintettel, károsnak vélem. Emlékezzünk az 50-es évekre, mikor az absolut kormánytól kiadott „Entwurf“ középtano-dáink nyilvánossági jellegének fenntartását, a kiadásainkat nagy mérvben fokozó hozzáalkalmazkodástól feltételezte, mily szépen felgyult egyházkerületünkben a buzgóság szent tüze, mennyire siettek szegények, gazdagok adományaikkal meg-menteni egyházunk szemfényeit: középtanodáinkat. Azt mondják, az áldozatkészség tüze elhamvadott. Ezt hinni nem tudom, nem akarom, mert a protestantismusnak az áldozat-készség éltető szelleme; a mely testből pedig a szellem ki-költözött, az nem él, csak hulla. Kisértsük meg a lankadt áldozatkészséget kellő eszközökkel és módon felélesztetni, ki-sértsük meg, főleg az ileltők, azokon a helyeken, a melyek-nek érdeke követeli az újabb szervezet kivánalmainak, jelen-leg nem egészben megfelelő, középiskolák fertartását és meglátják, hogy e hiányos tanintézetek fokouként ki fogják nőni magukat, de nekünk ezekért a mértéklet igen csekélyre szabnunk nem szabad.

A konvent által általánosságban elfogadott tanügyi szabályzattal egy nagy eszme is jön a főt. egyhk. közgyü-lés asztalára. Az eszme nem új, mert lelkők előtt lebegett erdélyi protestáns fejedelmeinknek, főleg a nagy Bethlen Gábornak; ez a protestáns egyetem eszméje, a mely theo-logiai, bölcsészeti és jogi karból állva, magában foglalna egy tanárképezdét is. Nekem ugy tetszik, hogy ez a régóta kétes ködben lebegett eszme kilépve a pium desideriumok keretéből, mindinkább határozottabb alakot kezd öltetni és így közeledik megvalósulásához.

Remélem, az öt egyházkerület egyesülésének ez lesz legszebb gyümölcse, mihelyt lesz bennünk elég szeretet a köz iránt és elég önmehtagadás a helyi féltékenységek le-győzésére.

Melegen ajánlom ez eszmét a főt. közgyűlés becses figyelmébe és pártolásába. Hisz még eddigelé — fájdalom — a két millió lelket számláló magyar reformált egyház a protestáns tudományos theologia irodalmában csaknem üres helyével dicsekedhetik. És ha fenn akarjuk tartani teljes autonomiánkat középtanodáink iekintetésében, mulhatlanul kell arról gondoskodnunk, hogy e tanodák tanárai protestáns tanintézetben nyerhessék tudományos kiképeztetésüket.

De tán igen is hosszasan foglalkozom a tanügygyel ki nem vagyok tanügyi előadó, mentsen ki azon meleg ér-deklődésem és azon hitem, mely a protestáns egyházat is-koláival elválhatlan kapcsolatban levőnek vallja. Rátérek már a lefolyt idők eseményeire.

A mult évben végezte be pályáját a magyarországi protestáns egyházkerületek nagy jóltevője b. Baldácsi An-tal, megérdemli tőlünk a hála és méltánylat koszoruját ko-porsójjára, mert mint a tárgysorozat rendjén előjövő alapít-ványi bizottság jelentéséből ki fog derülni, nagyszerű ha-gyománya, négy-öt évi czélszerű rendezés után, jelentékeny mérvben fogja segíteni szegényebb egyházközsegeinket és el-hagyott állapotban levő papi özvegyeinket, árváinkat. Ha elgondoljuk, hogy az alapítványt oly férfi tette, a ki nem volt hitünk sorsosa és alapítványában a magyarországi ösz-szes protestáns egyházkerületeket összefoglalta és ez által, ugy szólva, ujmutatást adott a magyarországi protestánsok összetartására, lehetetlen megindult szivvel áldottnak nem mondani emlékezetét!

A mult év nyara és a jelen tavasza végzetes volt a Királyhágón túl több magyar városra, a csapás egész su-lyával nehezedett e városokban létező reformált egyházköz-ségekre. Az illető egyházkerületek részéről a bizalom és testvériség hangján lettünk felhiva segélygyűjtésre; és me-leg köszönetet kell nyilvánítanom mindazoknak, a kik a gyűjtésben fáradoztak, hogy a segélyért kiáltó szózat nem hang-zott el a pusztában, hanem adtunk, a mi szegénységünkől kitelhetett. Itt ki kell emelnem mindenekefelett középtanodá-ink növendékeit, a kik megtakarított filléreiket készségesen nyújtották az inségesek felségelésére. Az én közvetítesem-mel juttattak segélyt a miskolczi egyházközségnek: a n.-enyedi, gy. fehérvári, v.-hunjad-zarándi, kolozs-kalotai, sep-sii egyházmegyék, a közdi-vásárhelyi egyházközség, a ko-lozsvári és s.-szent-györgyi Mikó-tanoda ifjusága. A szege-di egyházközségnek: a n.-enyedi, erdővidéki egyházmegyék, a fogarasi, szászvárosi, ürdöngös-füzesi egyházközségek, a kolozsvári, n.-enyedi, m.-vásárhelyi, sz.-udvarhelyi közép-tanodák ifjusága: az adományok összege részletesen is ki van mutatva benyújtott számadásomban. Remélem, hogy e felsorolásból hiányzó egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek, kiknek mindenikéhez meg ment a felhívás, szintugy teljesítették felebaráti köteleességeket és vagy közvetlenül beküldték az illető helyre adományait, vagy ezután be fogják küldeni, de ily nemes és szent ügy-ben hátra nem maradnak.

De nemcsak adtunk, hanem vettünk is: a dunántuli, tiszánineni és tiszántúli egyházkerületek, mint rendszeren, ugy ez időben is iskoláink és a missió számára segély-lyel járulni sziveskedtek.

A közelebből Debreczenben tartott konvent alkalmá-val illőnek tartottam egyházkerületünk nevében, egyházunk e jelenleg közös testületét egyházkerületünk kebelébe Ko-lozsvárra hívni meg. A konvent a meghívást kegyeskedett elfogadni és így kilátásba van helyezve, hogy a jövő év ta-vaszán összehívandó konvent epochalis határozatait egyház-kerületünk kebelében hozandja. E meghívásom, remélem, nem szorult indokolásra és a főt. közgyűlés sietni fog ma-gáévvá tenni, egyszersmind a m. ig. tanácsot, mint kép-viselőjét, megbízni, illetőleg felhatalmazni, hogy a kedves vendégeket testvéries melegséggel és magyar vendégszere-ttel fogadhassa.

A közgyűlés asztalára kitett kimutatás a népingásra nézt nem oly kedvezőtlen, mint volt a múlt évekről való, ugyanis 12.359 halálesettel szemben a szülöttek száma 12.833 és így a halottakét 484-el mulja felül. S hogy a szám oly csekély, annak oka, hogy az egyházmegyék leg-alább felerészében a halottak száma mulja felül tetemesen a szülöttekét. Hisz országszerte pusztit a gyermekek öldöklő angyala, mely ellen biztos gyógszert mindedig nem talált a különben előre haladt orvosi tudomány.

Az építkezések és adományozások rovata azt mutatja, hogy lassan bár, de folytonosan haladunk és az egyház iránti buzgalom nem halt ki a hivekből.

Mult évi jelentésemben felhatalmazást kértem volt a közös énekes könyv szezesztése folytán szükségeltetendő költségek fedezésére, azonban e kéréssem a jelentésemben foglalt indítványok előterjesztésére kinevezett igen tisztelt bizottság becsei figyelmét alkalmasint kikerülte, mert a főt. közgyűlés erre vonatkozólag határozatot nem hozott. Így hát kényszerülve vagyok ismételni kérésemet, annyival is inkább, mivel ily kiadások már is fordultak elő és valószínűleg fokozottabb mérvben fognak előfordulni, de ezek a kiadások csak befektetések, melyek az énekes könyv árából bizonyosan meg fognak fordulni.

És itt már enmagamról, hivatalos saját működésemről kellene szólanom, de engedje meg a főt. közgyűlés, hogy hallgassak, működésemm nyilvános, ítéljen, a ki hivatta van ítélni, értem a főt. közgyűlés; részemről csak hálát kell adnom a kegyelem atyjának, hogy hajlott koromban roncsolt egészségemet annyira megtartani kegyeskedett, hogy hivatalom évenként fokozódó terhei elhordozását megkíséreljem.

Végül örömmel jegyzem meg, hogy ez évi jelentésem nem végződik necrologban, a különben megszakadás nélkül működő halál megkímélte ezuttal t. esperes és jegyző társaim díszes karát s nekem nincs egyéb teendőm azon óhajtasom nyilvánításánál, hogy ha részembe jut még más alkalommal is tisztelni a főt. közgyűlést, jelentésemet szint ily megjegyzéssel zárhassam be, mindnyájunknak lelki, testi erőt, egészséget kívánva és a minden jók adójának áldásáért esedezve egyhk. közgyűlésünk tagjaira, egész anyaszontegyházunkra s szeretett hazánkra!

Egyházi beszéd

a f. évi egyházkerületi közgyűlés megnyitása napján
— nov. 2-án délelőtt — tartott Istentisztelet
alkalmával mondotta:

DEMETER SAMUEL,
zágoni ev. ref. pap.

Textus: Galatia I. 8. 11. 12. Ha szinte mi is, avagy a menyei angyal hirdetne nektek valamit azonkívül, melyet nektek hirdettünk, átok legyen azon.

Tudtotokra adom nektek, hogy az evangelium, melyet én prédikáltam, nem ember szerint való.

Mert én is nem embertől vettem azt, sem pedig nem tanítottam arra, hanem a Jézus Krisztus jelentése által van.

Hatalmas szó, melyet itt az apostoltól hallunk. Ész-revehető, hogy határozott szilárd meggyőződés hangja az. S minő tisztán látott az apostol, mily alapos volt sejtelve a jövőre nézve, mutatják a következmények, mert azon sokféle ingadozás a hitben, tévelygés a tudományban, vakhit s babona, melyeket a keresztyénség életén, annak kezdetétől fogva a mai napig, mint nehéz sötét felhőt borongani látunk, s melyek a Krisztus tiszta evangeliumának a szívébe beköltözését, világossága áldást árasztó terjedését öröké gátolták, mind onnan származtak, hogy nem a Krisztus jelentéséből, hanem emberektől vett evangelium prédikáltattott és prédikáltatik. A lelkes apostol, ki buzgó fáradozásai közben nagy lelki örömmel szemlélte, minő boldogító következményei vannak már is Krisztus tiszta evangeliuma hirdetésének — hogy a sánták járnak, a vakok látnak, a szegények is boldogoknak érzik magukat, mennyi áldás itt is, ott is, mint mikor a tavasz ébresztő lehelletére bimbó fakad, virág nyílik, mozdul az élet minden lépten! S másfelől szomorú érzéssel kellett tapasztalnia azt, hogy hamis tanítók, kik Krisztus evangeliumától eltérve, saját emberi bölcsességeket hirdették, mennyire gátolják a keresztyénség áldásos terjedését! Zavart idéznek elő, kétséget támasztanak a lelkekben, megkötik a szabad gondolkodást, gátolják az igaz keresztyén jellem-fejlődést, megállítják a vallás-erkölcsi élet előtörékvő mozgását! A lelkes apostol ezen ellentétes tapasztalatok közvetlen hatása alatt nemes haragra gyúlva, átkot mond azokra, kik másképp tanítanak, mint ő tanított. Talán előre is látta a nagy szakadásokat, a véres üldözéseket, a sötét börtönöket, a rémes fényű máglyákat, a Bertalan éjeket, a kínzó gályákat melyekkel a szeretet evangeliumának szép és szent országát oly sokszor pusztiták, rombolák s biztos emelkedését akadályozák? És az átok? Bizonyval hiában nem hangzott el az egy nagy apostol szájából! S mi kétségkívül megtalálhatnók azt nehéz kőként ülni mindazon lelkeken, kik másképp tanítottak, ha volt bennök lelkiismeretesség és igazságsérzet, mert látniok kellett munkájok sikertelenségét, azt hogy fáradságuk nyomán áldás nem terem, hogy harcolnak, hiában vágván a levegőt; ez az állapot pedig, hasonló az evangeliumi gazdagéhoz, ki elvesztegetett élete után gyötrettetik a lángoktól, elég nagy átok lelkiismeretes ember életén. De fájdalom! az átok sulya még inkább nehezedett azokra, kik másképp tanítottak, mert egyenesen ennek kell tulajdonitanunk azt, hogy ezernyi ezer nép a keresztyénségben még ma sem tudja, melyik jobb s boldogítóbb: a babonás vak hit-e, mely csodákhoz ragaszkodik, jeleket kíván, a halottakat haza járattja, a természeti s közéletbeli csapásokat Isten haragja nyilvánulásainak tartja, boldogulását, lelki idvességét a szentek felesleges érdemétől várja, vagy az evangeliumi értelmes tiszta hit, mely Istennek lélekben és igazságban imádásában s jó cselekedetek gyakorlásában gyönyörködik és nem tudja: melyik szebb s a lélekre áldásosabb, egy nagyszerűen pompás, érzékeket rázó, fényes opus operatum-e, vagy a gyülekezetnek szívből kelő, szívhez szóló, értelmes, buzgó isteni tisztelete, és nem tudja: melyik idveségesebb, az-e,

ha az oltár elé állva, dicsekedőleg felkiált: hálát adok neked én Istenem! hogy én jobb vagyok, mint más, mert bűjtölök minden héten kétszer, megadom dézmáját mindennek, vagy az, ha távol állván az oltártól, szeméit sem meri felemelni s így esedezik: Atyám! bocsáss meg nekem, bűnös gyermekednek Nincs kétség arra nézve T. H. hogy Pál apostol világos előrelátással tevő azon világra szóló, határozott nyilatkozatot, melyet a textusban hallottunk. S még erősebbé válik e nagy szó, ha melléje állítjuk jól ismert társait: Uram! hová mennénk mi téled? Örök életnek beszéde van te nálád! Nem határoztam magamban egyebet tudni, mint Krisztust, azt, ki megfeszítettett Más alapot nem vethet senki Nincs másban boldogság s nem adatott más, ki által idvezülhetnénk, egyedül a Jézus Krisztus szent neve S még ezek fölött: Én vagyok az út, élet, igazság, senki nem mehet az atyához, csak én általam Én vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él az, sőt a ki él és hiszen én bennem, soha meg nem hal

Mindezen s több ezekkel egy jelentősű igéiből az írásnak, közvetlenül pedig textusunkból következetesen vonom el ezen tételt:

I. A keresztyén vallás akkor teszi meg valóban rendeltetése szerinti hatását, ha tisztán Krisztus kijelentése szerint prédikáltatik.

A keresztyén vallásnak rendeltetése az, hogy az embert gondolkozásban, érzésben jobbra, tökéleesebbé tegye, ez által boldogabbá lenni segítse s az így egyéneiben újjá születendő emberiséget megszentelő ereje által annyira emelje, hogy annak életmozgásában az általános jónak, igaznak, tökéletesnek öntudatos dicsőítése — más szókkal, Isten imádása — mindenütt kitűnjék.

E nagy és szép cél elérésére nem vezet, nem segít más, csak a Krisztus tiszta kijelentése szerint hirdetett vallás, mert csak ebben találjuk fel azon ősz termő erőt, mely a lélekben a jó és igaz iránti ősztönnel s arra való készségnek felébresztésére s erőre emelésére oly hathatós befolyással van, mint p. o. a tavaszi enyhe lég a termő élet tenyészetes előmenetelére. Ez ősz termő erő nem más, mint a szabadság és a szeretet. Mind a kettő a léleknek éltető eleme s mind a kettő a maga teljes egészében és szépségében csak a Krisztus tiszta kijelentésében van meg.

Hogy az ember szabadságra van teremtve, annyira, hogy a szabadságot bátran nevezhetem a lélek éltető elemének, kell-e bizonyítanom ezt? A lélek, ha bármi tekintetben, lekötve, megszorítva van, olyan mind a letapodott föld — nem képes a termésre, a jónak és igaznak termésére éppen nem. Abszolút hatalommal prancsoló törvények és szabályok, — különösen vallásiak és erkölcsiak — szolgálifüggést, tartózkodó engedelmisséget, erőltetett alázatosságot állítanak elő, de bizalmat, nyíltszívűséget, egyenes lelkűséget, valódi igaz keresztyéni jellemet nem fejtenek soha: ezeknek termő ereje s éltető levegője a szabadság, az a szabadság,

melyet sehol a világon oly szépen s teljesen kifejtve nem találunk, mint a Krisztus tiszta kijelentésében. „Szabadságra hivatatok“ — mondja Pál apostol s tudjuk, hogy szavait Krisztus kijelentéséből vette. „Míg gyermekek voltunk, a világnak betűi alatt valánk, szolgálat alá rekesztetvén. De minekutánna eljött a teljes idő, kibocsátá Isten az ő fiát, hogy azokat, kik a törvény alatt valának, megváltaná azért többé nem vagy szolgál, hanem fin A szabadságban azért, melylyel minket a Krisztus megszabadított, álljatok meg s ne kötelezzétek magatokat szolgáltnak igájával. „Ismerjétek meg az igazságot s az igazság szabadokká teszen titeket“ „Mindenek a tiéitek, ti a Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené.“ — — Nagyszerű kijelentései a szabadságnak, melyre az ember — főleg vallási és erkölcsi életére nézve — hivatva van!

Ezek szerint az embert hitének, vallásos meggyőződésének megállapításában s követésében nem korlátozhatja senki és semmi. Parancsoló tantételeknek, külső tekintély által megállított hitcizikkeknek, annál inkább személyes hatalom uralkodásának a vallásban nincs értelme, mert a vallás a lélek életének oly természetes, önként termő s önként megjelenő nyilatkozata, milyen p. o. a fának a virága.

És nincs értelme annak az erkölcsnek is, melyet erőszakkal állítanak elő, jutalommal vesznek rá a jóra, büntetéssel ijesztnek el a rossztól. A lélek, ha életmozgásában szabad, önelhatározásából teszi azt, a mi jó, helyes és igaz, mint a gyermek, mikor az engedelmisség szorító lánczai alól kiszabadult, önkéntes vonzalomból rendeli alá saját akaratát szülője akaratának s értelmes meggyőződésből keresi és teszi azt, a mi jó és szép.

Ilyen szabadság valódi éltetője a léleknek. S csak az a valóságos vallás és erkölcs, melyet az ilyen szabadon mozgó lélek magából terem meg s fejt ki.

Én láttam édes anyát, ki meghalt leányának jéghideg testét szerető gonddal ékesgette azon hitben, hogy ugyan Istenhez. Ugyan ki lett volna, ki egy jó szív áldásos melegségét ilyenkor eloltani próbálta volna azon figyelmeztetéssel, hogy a por porrá lesz, csak a lélek megyen Istenhez. Ha egy ember, tudakozódván az élők és meghaltak világában, azon megállapodásra jut, mely szerint az egyes ember élete, a bölcsőtől a sirig, bevégzett pálya, a mit itt elmulasztottam, nincs hely, hol kipótoljam: munkálkodom hát sokszorozott szorgalommal, mig nappalom nagyon, mivel hamar eljöhét az idő, mikor többé nem munkálkodhatom, helyes volna-e nézetét megtámadnunk még azal a szép biztatással is: jól vagyon jámbor és hű szolgálóm, a kevésben hű voltál, többre bizlak ezután? Oh a hit gyenge virág: nagy kimélettel kell hozzá nyulni mindig. Legbiztosabb talaja a szabadság, annak ölen élve, fejthet ki magából olyan erőt, melylyel meggyőzi a világot, mig ellenkezőleg, szolgaságba süllyed le, hol megtörik az első kísértésre.

S a milyen a szabadság, éppen olyan éltető eleme a léleknek a szeretet. Sőt ez még nagyobb amannál is, vallás-erkölcsi élet szempontjából, nagyobb mindennél, mert a lélek gondolkozását emelkedetté, érzéseit nemesekké, el-

járásait megszenteltek ez teszi. Derült nyári időben, napfelkelte előtt nézz el egy vidéken, melyet csillogó harmatgyöngyei, millió virág összefolyó színei s gazdag kalászkömlő áldása ékesít láthatod, minő szép az! S nézd e vidéket akkor, ha az áldásos nap emelkedőben sugárai fényözönét ráönté, mintha megmozdulna, mintha beszélne, oly elevenné lesz szépsége, lelkedet megtölti gyönyörűséggel. A minő hatást tulajdoníték itt az áldott napnak, olyannal bir az igaz szeretet a lélek életében.

S hol található a szeretet oly szépen, oly egész teljességében hirdetve, mint Krisztus kijelentésében? Pál apostol, mintha dicsőenket zengene, oly lelkesülten beszél arról, s hirdeti, hogy a vallás-erkölcsi élet mezején nincs semmi nagyobb a szeretetnél. „Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvöken szólnék is, a szeretet pedig nincsen én bennem, olyllyá lettem, mint a zengő ércz és a pengő czimbalom. És ha jövendőt tudnék is mondani és minden titkodat és minden bölcsességet tudnék is, és ha egész hitem volna is úgy annyira, hogy a hegyeket olvinném helyökről, ha szeretet nincsen én bennem, semmi vagyok. És ha minden marhámat a szegények tápláltatására költeném is, és ha testemet a tűzre adnám is, ha szeretet nincsen bennem, semmit az nem használ nekem.“ Nézzük Jézus Krisztusnak szeretettől ihletett s szeretettel beszélő szép tetteit, a hol a bűnbánó nőt biztatja, a bűnös asszonyt, az eltévedt Zakeust megnyugtatja s igaz útra téríti, az ismeretes és ismeretlen betegeket gyógyítja, a szegényeket szivreható szavaival boldogokká teszi, minden éhezőt és szomjuzót lelkének gazdag szeretetével megelégit. Vagy hallgassuk megragadó szavait, melyekben a szeretetet, mint az élet fő-törvényét ismerteti: „Szeressétek még ellenségeiteket is, imádkozzatok azokért, kik titeket átkoznak.“ „Midőn áldozatot viszesz Istennek s eszedbe jut, hogy egy atyádfiának valami haragja van ellened, menj el, békülj meg előbb vele, s azután vidd áldozatodat Istenhez“ Szent és magasztos igék, menyei hangok ezek T. H., melyekben a szeretet, mint a világosság atyjától jövő égi ajándék, száll a szivekbe be, hogy azokat új élet megteremtésére serkentse.

A hol a vallásban ilyen szabadság s ilyen szeretet él, ott teszi meg az biztosan rendeltetése szerinti hatását, t. i. az egyéneket jobbakká teszi, igaz jellemeket fejt, s az aképen egyéneiben ujjászülető emberiséget a tökéletesedésben s boldogságban előre viszi.

Hogy mindez csak a Krisztus kijelentése szerint hirdett vallásnak lehet eredménye, azt a tapasztalás is bizonyítja. Másfélezred éven keresztül uralkodott a tekintély vallása, mely hatalommal parancsolta rá a lelkekre azt, hogy mit higgyenek, miképen cselekedjenek s vajjon mennyire vitte elé jobbá lételben, igazságban, megszentelődésben az egyéneket, tökéletesedésben, boldogulásban az emberiséget? Nekem — nem titkolom el — feleletül e nagy kérdésre nem egyszer emelkedik lelkem elébe egy néma kép, az, melyet a történelem „sötét századok“ névvel jegyzett meg. Csak háromszáz éve, hogy ismét Krisztus tiszta kijelentése alapján hirdettetik az evangélium s az azóta megteremtett eszmék, igazságok, elvek, törvények, vallás-erkölcsi,

társadalmi, állami rend azt kell mondanom új eget és új földet állítottak elő. Hasonlítsuk össze e szempontból a jelen korban élő népeket egymással, vizsgáljuk át közelebbről azoknak életmozgását — számokkal kimutatva világossá lesz előttünk az az állítás, hogy a vallás akkor teszi meg igazán rendeltetése szerinti hatását, ha tisztán Krisztus kijelentése szerint hirdettetik.

Mint mindenütt a világon, e kérdésben is a mindenható bölcsességének és hatalmának rendező kezét látjuk. Az evangéliumi tiszta vallás zászlója magosan s vidáman lobog, évről-évre mind tágasabb a látkör, hová biztató és lelkesítő színei elhatnak, s nekem úgy tetszik, mintha diadalmas mozgásában meg is szólalna néha s szava nem más, mint amaz ismeretes evangéliumi jelszó: „más alapot ezenkívül nem vethet senki.“

Beszédem menetén önként következik az a kérdés:

II. Melyek lehetnek biztos utak, eszközök arra, hogy a vallás tisztán Krisztus kijelentése szerint hirdettessék?

Pál apostol életének, gondolkozásmódjának, személyes jellemének tanulmányozása rávezet a feleletre.

Azon pillanattól kezdve, hol a magával küzködő lelkét oly hatalmasan rázza meg e szózat: „Saul! Saul! miért üldözsz engemet?“ utolsó lehelletéig, az apostol életében, lelke mozgásában szembetűnőleg kiáll egy fővonás, t. i. lelkesült szeretet, feltétlen rágaszkodás Jézus Krisztus személyiségéhez, még pedig azon határozott világos felfogással, melyet az apostol így fejezett ki: „Isten jelent meg a testben.“

Ez az első biztos eszköz arra, hogy a vallás Krisztus kijelentése szerint prédikáltassék.

Csaknem bámulandó dolog az, hogy a keresztyénség életének 19 századik éveben isteni alapítójának személyiségéről egyező értelmet megállítani nem tudott. Az egyik természetfelettség megfoghatatlan szent homályával v. n. ja körül Jézust, hogy hozzája a gondolat is csak félve közeledhetik. Ugyan lehet-e ekkor, hogy bölcsességének mélysége, értelmének világossága közöltethessék velünk, gyarló por gyermekeivel, hogy életünknek sokszor sötétes útjára jóltevő világosságot áraszson? szívének gazdag szeretete átfolyhasson a mi szivünkbe, hogy érzelmvilágunkat meg-nemesítse s megszentelje? A másik oly puszta, rideg képet állít fel Jézusról, melynek minden kételkedés nélkül, fölébe irhatod a szót: „por vagy és porrá kell lenned“. Bizony nem lehet az, hogy így az ő szavai, tettei, élet folyása oly megszentelő hatással legyenek az emberre, hogy azt örök életre vezessék.

Mennyivel tisztább, világosabb és határozottabb az elsőnél, mennyivel szebb és életáldásosabb a másodiknál az a felfogása Jézus személyiségének, melyet Pál apostol adott: Isten jelent meg a testben, az az: Isten, ki az idő rendjén sokszor kijelentette magát, p. o. Ádám, Noé, Mózes, a próféták által, de mindig csak részben, Jézus Krisztusban egészen kijelentette magát úgy, hogy Jézus szavai-

ban Isten beszél hozzánk, Jézus tetteiben Isten akarata nyilvánul előttünk, ígéreteit, biztatásait úgy vesszük, mint a jó Isten hozzánk való atyai kegyelmének nyilatkozatait, világossá lesz előttünk Jézus szava: én magamtól nem szólok, hanem az atya, ki engem elbocsátott, ő mondja meg nekem, mit szólnak és mit mondjak, valamint ez is: „én és az atya egy vagyunk.“

Mennyire világossá lesz így a Jézus személyiségéről való fogalmunk s mily szépen megdicsőül így szent vallásunk alapítója!!!

Természetes, hogy Jézus személyiségének ilyen felfogása a kijelentés fogalmára is egyenes befolyással van. Mert így a folytonosan tartó revelationak határ van vetve Krisztus kijelentésében, a jövő idők revelatioi ezt túlhaladni nem fogják soha; feladatuk csak az lehet, hogy a Krisztus kijelentésében foglalt igazságokat kibontsák, világosságra hozzák, úgy, mint a természetben a folytonosan munkálkodó termő erő folytonosan ébreszti, bontja, fejti az életet, de csak azt az életet, mit a világ teremtője kezdetben a földbe helyezett s mint a bányászat évről-évre fejti ki a kincseket, de csak azokat, melyek a földben kezdetből fogva megvannak így millió évekig éljen az emberiség s vele a folytonos revelatio: örökké elég foglalkozást ad neki a Krisztus kijelentésében foglalt igazságoknak fejtése, mert ezen igazságok tartalma végetlen, örök, mint maga az Isten, mert Isten jelentette ki azokat Jézus Krisztusban. (Ide talál az a szép kép: Jézus a Tábor hegyén megdicsőülve .)

Ilyen felfogásából Jézus személyiségének önként emelkedik ki az iránta való feltétlen ragaszkodás, s forró lelkesült szeretet, úgy, hogy midőn látjuk őt, a mint a hegyen a körülötte álló sokaság felett állva, száját megnyitja és prédikál addig soha nem hallott felséges igéket, vagy a háborgó tenger fenyítő hullámain megrettent tanítványokhoz rendületlen nyugalommal szól: „mit féltetek ti kicsiny hitűek?“ Vagy a kísértőnek szilárd határozottsággal felel: „meg vagyon irva, hogy csak a te Úradat, Istenedet imádd, s csak ő neki szolgálj“, vagy a templom felé közeledvén, az ott ácsorgókhoz személyiségének hatalmas tekintélyével mondja, hogy „az én házam imádságnak háza“ . s számtalan ilyen jelenetekben látjuk Jézust, önkénytelen elragadtatásban lelkünk lángoló szeretetével kiáltunk fel: nézzétek! milyen ember! És ha halljuk megragadó szép szavát: „jőjjetek ide mindnyájan, kik megfáradtatok s meg vagytok terheltetve, hogy nyugtassalak meg titeket“. szeiidszeretettel hangzó intését a bűnbánó nőhöz: „eredj el s többé ne vétkezzél“, komoly méltósággal beszélő figyelmeztetését a bűnös asszony vádolóihoz: „a ki közületek nem bűnös, vessé rá a követ“, látjuk, miként keresi fel azokat, kik nála nélkül elvesznének, hogy egy is el ne vesszen, miként jár széljel, jót tevén mindenkkel, halljuk, midőn buzdó, csendes megadással esedezik: Atyám! ha lehetséges, muljék el a pohár tőlem Mikor ellenségeiért imádkozik: Atyám! bocsáss meg nekik, s midőn fejét lehajtva felsohajt: Atyám! a te kezédbe ajánlom lelkemet . . lehetetlen, hogy lel-

künk égő szeretetével ne tegyük e vallomást: bizony Isten fia volt ő!!!

Ily lelkesült szeretet Jézus személyisége iránt természetesen vezet arra, hogy mimás evangéliumot nem hirdettünk, csak a Krisztus kijelentése szerint valót.

Második eszköz erre: a folytonos tanulás, az írások beható ismerete, haladás a tudományban.

Pál apostol — bármit mondjanak róla a különböző nézetű irók — eszes, tanult ember volt, világos belátással, tiszta itélettel bíró férfi. Jézus Krisztus iránti nagy szeretete s a vele való lelki társalkodás oly erőssé tették őt vallásos gondolkodásban, hogy bátran ráilleszthetnők mi is Jézusnak keresztelő János ismertetésére mondott szép szavait: kit látni mentetek volt ki?

Ily tiszta belátással, alapos tanulással birván, természetesen meg tudta különböztetni Krisztus kijelentésének szép elveit a zsidóság törvényeitől, s elhatározott meggyőződéssel adott amazoknak ezek felett elsőséget.

Tudományos készség, alapos meggyőződés s tiszta itélet minden időben biztos eszköz arra, hogy a vallás Krisztus kijelentése szerint hirdettessék. Nekünk a mostani kor e kérdésben nagy előzékenységgel jó szolgálatunkra. A vallástudomány minden ága szépen fejlődő életben van most, közöttük a bibliai kritika, mintha vezérággá nőtt volna ki magát, bátran emeli fejét s vidám, eleven zöld színével új életszint ad az egésznek. Soha sem volt kedvesebb foglalkozás a vallástudományokat tanulni, mint most, de soha sem volt nagyobb kötelesség is. A mostani idő, átmeneti idő. Azon közönyösségből, mely most a keresztyénségen, mint egy áradat, ömlik el s azon nagy ellentétből, mely az ő és új vallási nézetek között felemelkedett, ki kell fejlődni egy új időnek, mely a Krisztus kijelentésének magasztos elveit és igazságait ismét eredeti elevenességükben s mindentől megtisztulva, isteni dicsőségükben állítandja fel a világ előtt, hogy fénylőnek azoknak világosságuk, hasson el mindenfelé áldásosan munkálkodó erejük s e vallásos szellemet újra pezsdülő életmozgásba indítsák, miként az áldott nap a hosszas boru alatt megbágyadt természetet újra derülő fényével megeleveníti s ismét viruló életnek indítja.

Csak az kell, hogy mi, kik közvetlen munkások vagyunk, e téren, hivek legyünk minden időben, különösen szeressük s főkötelességünknek ismerjük tanulni, azzal a határozott meggyőződéssel, mely szerint mi soha sem mondhatjuk azt, hogy már eleget tudunk, mert a tudomány megállás nélkül halad, tisztul, megyen előre s mi a mely pillanatban megállottunk, már hátraestünk.

Látni való, hogy itt nagy mérvű reformra van szükség, mely egyfelől módot és alkalmat nyújtson nekünk a világtól távol élő szegényebb munkásoknak arra, hogy folytonosan tanulhassunk, másfelől időnként számba kérjettőlünk, hogy a tudományban hol állunk. Lám! a közoktatás szervezeti tervében — dicsőségére alkotóinak — szabályba szedve áll már az, hogy minden népiskoláinknak:

tanítói szakkönyvtárral kell birni, mikor lesz szabály arról, hogy anyaszentegyházunk, bár elsőbb rangu egyházközsegi lelkészi szakkönyvtárral birjanak?

De nem volna elég T. H. hogy csak mi, az egyesek, ismerjük így főkötelességünknek a tudományban folytonos haladást: szükséges, hogy összes anyaszentegyházunk, a magyar reformált — bár mondhatnám az egyesült protestans — egyház egyeteme is így tartsa feladatának a tudományban időnként egy-egy tényleges előrelépést tenni. Senki nincs itt — hiszem — azon gondolattal, hogy a reformatio örök időre megállapította a vallás-erkölcsi élet törvényeit, örök-érvényűleg elvégezte a hit elveit. Lelkünk meg-megmozduló óhajtasából, a társadalmi élet s a világ általános mozgásából kihallszik, feltűnik egy újabb reformatio szükségessége. A hitigazságok egy részét a nép értelmessége elhagyta, vallási szokásaink némelyike hatástalanná vált, megavult, prédikálunk alkalmas és alkalmatlan időben, megteszünk mindent, mit törvényeink kívánnak, de úgy tetszik, mintha visszhangul szavainkra, feleletül eljárásainkra gyakran ez általános kiáltás hangzanék fel: új világosságot!

Ha már anyaszentegyházunk egyetemesen is s benne az egyesek, személyenként buzgó igyekezettel felhasználjuk a tudomány vívmányait s hű köteletségérzettel és szerető kedvvel tanulunk halálig, szeretjük az igazságot, megpróbálunk, megvizsgálunk mindenekot, hogy a jót megválasszassuk — kétségkívül ez is hathatos eszköz lesz arra, hogy ez evangelium Krisztus kijelentése szerint prédikáltassék.

Harmadik eszköz erre az, hogy közoktatásunkban és nevelésünkben a vallásos világnézet emeltesse ki uralkodó erőre.

Szabadság a legszebb s legüdvösebb vezéreszme a köznevelésben is; annyira vallom ezt, hogy azt mondom: a ki bárminemű eljárás által megköti a lelkeket s szolgálaleket nevel, jobb volna, hogy malomkövel nyakán, a tenger mélységébe vettessék. Azonban a szabadság is csak azon alapon üdvös, mely egyszer megvettett, melyen kívül más alapot nem vethet senki, melyen irva van, hogy egy a szükséges dolog, azaz a nevelésben Krisztus szellemének, vallásos világnézetnek kell uralkodó elvnek lenni; még pedig egyenesen azért, mert az ezen alapon álló lelkek megállanak, ha a föld rázkodva ingadoz is alattuk, míg a másokról ezt ily biztosan el nem mondhatjuk. Mi nekünk, kik ez alapon állunk, vannak Mózesek, prófétáink, reformatoraink, egész felhője a tanuknak, kik hitőkkel meggyőzték a világot, hatalmas szellemek, kiknek emlékezete a lejárt időkből diadalmas fényvel ragyog fel s minden időben áldásos szolgálatot teszen az általános világosság terjedésének, mert nem más é szellem, mint az, mely Krisztusban teljesen nyilvánvalóvá lett, nem más, mint magának az Istennek jóra buzdító és megszentelő befolyása. Hol a nevelésben ez a szellem uralkodik, bizonynyal úgy elkészül a lélek a jónak és igaznak befogadására s megtermésére, mint gondos gazda keze alatt a jó Isten segítségével elkészül a föld arra, hogy a behintett magot százszorosan adja vissza.

Pál apostol nevezetes intése: atyák! ne ingereljétek

haragra magzataitokat, hanem neveljétek őket a tudományban s az Ur beszédének intéseiben. Jézus Krisztus szép szava: hagyjátok hozzám jönni a kisdedeket. S a mi róla Lukács evangeliumában irva van, hogy „gyarapodik vala a tudományban, Isten és emberek előtti kedvességben“ mind azt az eszmét foglalják magukban, hogy a köznevelésben vallásos világnézetnek kell uralkodó elvnek lenni.

Nem kívánom én, hogy minden tanár és tanító felszentelt pap legyen — miért kívánám? — de azt igen is kívánom, hogy minden, a ki tanít és nevel, áthatva legyen ezen emelkedett evangéliumi igazság által: „egyetemes papság, szent nép vagyunk“, kiknek szaván, beszédén, eljárásain, egész életmozgásukon láttatni kell Isten dicsőítésének. És én nem tudok elegendő bámulni azokon, kik a lelki gondozásukra bizott fiatalok vallás-erkölcsi nevelését rá hagyják olyan emberekre, kiknek Krisztus szelleméről, vallásos világnézetéről még csak fogalmuk sincsen. Lehet, hogy megítélnek T. H., de én nyíltan hirdetem, hogy én mind a mult idők, mind a jelen kor nagy emberei között rendületlen oszlopokként kiállani azokat látom, mint egy Istvánt, ki a ráhulló kövek záporában is diadalmas érzéssel kiált fel: „ugy is látom a megnyílt eget s látom, hogy az embernek fia ül az Istennek jobbján“, mint egy Husst, ki a lángoló máglyán zsoltárt énekelve hal meg, mint egy Luthert, ki hatalmas elleneivel szemben, szilárd nyugalommal szól: „itt állok, másképp nem tehetek, Isten az én segítségem“, mint egy Zvinglit, ki Krisztus tiszta evangéliumának zászlójával kezében adta ki lelkét a csatamezőn — azokat, kiknek képére ráillik a szép szó: „erős várunk nekünk az Isten.“

Ilyen jellemeket állítva elé a köznevelés vallásos irányja által — kétségkívül hatalmas szolgálat lesz arra, hogy az evangelium Krisztus tiszta kijelentése szerint prédikáltassék.

Beszédem kiegészítésül önként emelkedik fel utoljára ez a kérdés:

III. Vajjon a tudomány mostani állásához képest, melyek lehetnek Krisztus kijelentésnek főbb elvei?

Távol van tőlem T. H., hogy én gyarló napszámos, egyike a leggyengébbeknek, e nagy kérdés tüzetes vizsgálatába bocsátkozni mernék! Bátorságom csak annyira terjed, mint a gyermeké, kit egy nagy mezőbe, melyet ezer meg ezer szebbnél szebb virág borít, azért bocsátottak ki, hogy a legszebbeket koszoruba fűzze s ő önkénytelen elragadtatásában a többiek felett magasan kiálló néhány legszebbet leszakaszt s azokon bámulva szemléli az egésznek meglepő szépségét. Kiválasztom én is Jézus kijelentéséből azokat a legfőbb elveket, melyek mint egy-egy gazdag törzs állanak s melyekből a többiek természetes szépséggel kiágaznak.

Jézus Krisztus vallása! Szép és kiváló érdekességű kérdése gondolkozó lelkünknek, ezzel állok hát szemben.

Mi volt Jézus Krisztus vallása?

1. Az Isten lélek, azaz a világot átható szellem, minden életnek kutféje, fenntartó ereje, a jónak, szépnek, igaznak, tökéletesnek örökéletű forrása, nekünk mi atyánk.

Nagyszerű eszme, mely egyedül is képes lett volna új eget és új földet teremteni, mert nem csak azt teszi, hogy Isten nincs helyhez kötve, nem személy, kit a Jeruzsalemi vagy a Garizim hegyén álló templomban keresse-nek, hanem ő életadó s átható, teremtő, mozgató ereje mindennek. Nézd a virágot, meglep bájoló szépsége, miért? mert Isten ott van. Tekints az égre, elvakít ragyogó dicsősége, miért? ott is az Isten van. Halld a zenének lelket mozgató hangját: Isten beszéde az; vagy a viharok földrázó zugását, ő indítá azt. Kisérd figyelemmel a természet állandó szép rendét: bölcsességének rendező keze mozog ott. Vizsgálj az emberi-ég élettörténetét: örök igazságának szent ereje vezeti azt. Most még van hely, hol nem keresik, nem találják, de eljön az idő, hogy Isten lesz minden mindenben.

Mily szépen foly e nagy vallási elvből ama szép erkölcsi elv: „a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják“ s az iránta való gyermeki ragaszkodás, szeretet, akaratján való engedelmes megnyugvás, hozzája való bizalom áldásos boldogító érzései. „Szeressed a te Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből.“ „Mind a gondolatokat ő reá vessétek, mert ő neki gondja vagyon ti rólatok.“ Szeretni őt! legfőbb boldogsága életünknek, szeretjük is úgy, hogy nincsen sem öröm, sem bánat, sem magosság, sem mélység, sem élet, sem halál, mely minket tőle elszakítana. Ha a halál árnyékának völgyében járnék, ott sem félnék, mert tudom én Istenem, hogy velem vagy, vesszöd és botod is vigasztalnak engem. Boldogságunk szép nappalát, sokszor bűba merited te ugyan, de bűnk homályát örömrre is derited

Oh szép, oh szent szavak! Mint áldásos eső cseppjei a földbe, úgy hatnak ezek a lelkekre s készítik el azokat a legtisztább erkölcs megtermésére.

2. Általános erkölcsi világrend áll fenn, mely szerint, miként a természet életében állandó örök törvényeken áll és mozog minden s mindennek természetes oka és következménye van, úgy az emberiség életében is törvényszerű következetességgel meg van a jónak jutalma, a rossznak büntetése.

Nézzétek azt a lélekre ható képet, hol egyfelől a gazdag vigan lakozik s a szegény a lehulló morzsákkal tengeti inséges életét — túl a gazdag gyötrettetik a lángoktól, a szegény boldog az Ábrahám kebelében. Halljátok ama nagy jelentésű szavakat: „jőjjetek atyámnak áldottai, birjátok a földet, mely megkészítettet nektek e világ fundamentumának fölvetetése előtt.“

Természetesen foly e nagy jelentésű vallási elvből is egyike a legszebb s leggazdagabb erkölcsi elveknek, t. i. a jóra való ösztön s elismerése annak, hogy a világ az Isten háztartása, hol mindeu az ő szent céljai előmozdítására kell hogy szolgáljon. Mi magunk is életünkkel, tehetségeinkkel s minden áldásával életünknek arra szolgál-

lunk, hogy Isten szentsége és dicsősége mindenütt, láttasék, az általános jó érvényre jusson. Közülünk senki nem él ő magának, senki nem is hal ő magának, mert ha élünk is, az Urnak élünk, ha meghalunk is, az Urnak halunk meg; akár élünk azért, akár meghalunk, az /Urí vagyunk. Nem rideg önzés hát soha, nem jutalom utáni vágy, vagy büntetéstől való félelem, hanem Isten dicsősége vezet minket minden eljárásunkban. Tesszük a jót önkényes vonzalomtól, mert tudjuk, hogy az kedves ő előttte, szeretjük embertársainkat, résztveszünk azoknak örömeiben, bánatában, adunk kenyeret az éhezőknek, ruhát a mezteleneknek mert ez az Isten akaratja, az az ő háztartásának rendje; munkálkodunk, küzdünk, ha kell, szenvedünk, meghalni is tudunk, csak hogy az ő neve dicsősége megálljon minden időben.

3. Van örök élet. Rendeltetésünk az, hogy a tökéletességben folytonosan emelkedvén, Istenhez hasonlökká lenni törekedjünk. „Legyetek tökéletesek, mint a ti menyői atyátok tökéletes! Az én atyámnak házában sok hajlékok vannak, elmegyek, hogy ott nektek is helyet készítsenek.“ Oh, szép vallási elve Jézus Krisztus kijelentésének! Ismét ép oly szép és boldogító erkölcsi elvnek forrása! Ott van hát a mi hazánk is a menyői atyánál! Oda vágyik, oda törekszik lelkünk földi küzdés s hányattatások után, Isten boldogságában részesülni! Mit ér már nekem a világ s ennek muló dicsősége? A mennyet s annak állandó örökségét keresem itt is. Még hivebb ragaszkodással a jó Istenhez, még forróbb szeretettel az élőkhöz, szentebb kegyelettel az elköltözöttekhez, úgy élek itt, mint örököse ama menyői boldogságnak, melyet Istennel együtt élveznek azok, kik hozzája hivek mind halálig.

Ime, T. H. Jézus Krisztus kijelentésének három legfőbb vallási és erkölcsi elve. E három él a nép lolkében s e három elég jóra vezérelni és boldogítani a legmiveltebb lelkeket is.

Ha ezeket Jézus Krisztus iránti lelkesült szeretettel hirdetjük, fáradságunk nem lesz hiában való s átok helyett áldás szálland munkánkra. Szálljon is áldás mindazokra, kik az evangéliumot Krisztus kijelentése szerint hirdetik. Szálljon áldás anyaszentegyházunk tanító és vezérlő férfaira, szálljon áldás egész anyaszentegyházunkra!!!

S a kitől jön minden áldás, neked legyen hálaadás, dicséret, dicsőség oh, szent, oh, véghetetlen Isten! most és mindörökké!!!

Amen.

Gymnasiumaink mult évi értesítői.

II. A kolozsvári collegium értesítője az 1878—79-dik iskolai évről. Szerk. Debreczeni József, tanvezető tanár. 8 ad r. 78 l. Nyom. Stein Jánosnál Kolozsvárt, a ref. főtanoda betüivel.

Értekezés nincs benne, de közli 16 lapon Janesó La-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 46. számához.

jos, ig. tanár, tanévet megnyitó és bezáró lelkes beszédeit. A tanári kar az erdélyrészi ref. köznevelési tantervnek javaslatát elkészítette s közre is bocsátotta illetékes helyen, a mely a többi iskolák hasonló munkálatai közül, a f. évben megtartott közös tanári értekezleten, a tárgyalás alapjául fogadtatott el. A tanárok közül egyet, betegsége miatt, a 2-ik félévre helyettesíteni kellett. Az ifjúság tanuláspolitikájával s ezen igyekezet eredményeivel a tanári kar általánosan meg volt elégedve. „Ha a kevés kitűnő és sok közepes tanuló mellett osztályonként egy néhány gyenge is találtatott: úgynevezett iskola-kerülő és semmittevő bizonynyal egyszem; mert az ilyenek vagy kötelességük teljesítésére szorítottak, vagy a szülők közvetítésével más pályára utasítottak. S miután tanító testületünk ezen eljárása, már évek óta gyakorlatban van, bizony elmondhatom, hogy tanodánk jelenleg eléggé megvan tisztítva a felsőbb tanulói pályára képességgel nem bíró növendékektől, a mi bizonyára hasznára válik ugy az ideje-korán más pályára utasítottaknak, mint tanodánk többi növendékeinek“. Vajha tanodánk igazgatói, kivétel nélkül, így nyilatkozhatnának! Mennyi haszontalan költséget, mennyi elvesztett munkaejét megtakaríthatnánk!

A tanulók erkölcsi magaviselete kielégítő volt, jóllehet három alsóbb osztályú szolgástanulót, a tanodán kívül folytatott apró tolvajlásai miatt, a tanodától elkelte szakítani, sőt még egy érettebbkorú növendék is elszakított rendetlen élete s ezzel járó sokféle törvénysértései miatt. Hozzátehető körülményeket — mondja az igazgató — az illetők mentésére? a gyerek és ifjúság meggondolatlanságát, a körülmények kisértését, a társadalmi élet csábításait s egyéb ilyeseket? Nem teszem, tennem nem szabad! Nem, mert ha e fenyegető „gonoszszal“ egyszer alkuba bocsátkoznánk: közvetlenül tanodánk, közvetlenül a társadalom létalapját ingatnók meg.“

Az egészségi állapot kedvező volt, 3 gyermek növendék halt el, ezek is szülői ápolás mellett. Az igazgató azt mondja, hogy úgy az orvosi rendelkezések, mint a betegeskedésekkel indokolt óramulasztások alapján ki kell fejeznie „hogy a képzés alatt álló jelenszori összes nemzedék testi hanyatlásának okai felkeresendők s minden áron elhárítandók.“ Komoly megfigyelést érdemlő nyilatkozat!

A tanuló ifjúság a szerencsétlenségtől sújtott Miskolc városára részére 39 frtot, Szegedére pedig 76 frt 21 kr-t adott, mely összegek illetékes úton el is juttattak rendeltetéseik helyére.

Májusi ünnepélyt is tartottak. Véleményem szerint Kolozsvárt van is értelme. De kisebb városokon, a hol a tanuló mindennap megfordulhat a szabad természetben, nem tartanám meg a majális rendszeresen, egyfelől azért, mert itt nincs meg az érdekessége a gyerek előtt a szabadban rándulásnak, másfelől azért, mert semmijé hatása nincsen annak, ha alkalmat adunk az osztályban egyenlő tanulóknak az olyan megkülönböztetésre, hogy míg a tehetősebbek a

legválogatottabb ételekkel sem érik be, addig a szegényebbeknek kegyadományt kelljen társaiktól elfogadniok, a mi becsérzetüket nagyon megsérti. Év folytán a kegyesalapítók száma kettővel növekedett, egyik: néhai gr. Rhedei Ádám, a másik: Asztalos Béla korán elhunyt tanuló, illetőleg szülői.

Pénzhelyi — , pályadíj — és könyvjutalmakban kiosztott 814 frt. 71 kr. 6 egyházi árva 476 frt. 25 kr. segélyt kapott az e végre letéteményezett alapokból. A Ballassa Zsuzsánna-féle alapból egy tanuló 120 frtot kapott. 60 frtos állami ösztöndíjban 4 tanuló részesült, az állam általi segélyezés tehát 360 frt. volt. Rendkívüli jutalom képpen kiosztott a közvizsgálatok és pályázatok alkalmával 51 frt. Év folytán kiszolgáltattott 10, 144 pár cipő, mi-nek pénztértéke: 542 frt. 30 kr. Iskolai díjban elengedtek 1980 frt. 50 kr. A legáczióból befolyt 1500 frt. magántanítói díjakból 4500 frt. A tanuló ifjúság anyagi segélyezése tehát összesen: 10,174 frt. 77 kr-ra. tehető.

A néhai gr. Teleki Sámuel-féle három 21 frt. 35 kr. jutalomra kitűzött három pályakérdés közül csak egyre érkezett be egy dolgozat, melyet a pályadíjon felül még 7 frt 11 kr. jutalomra méltattak. A gr. Teleki Sámuel-féle második jutalom két harmadát pedig egy olyan jeles munkáért adták ki, melyet az ifjúsági önképzőkör nem volt képes eléggé megjutalmazni nem rendelkezvén ilyen célra nagyobb összeggel.

A főgymnasiumban működött 8 rendes tanár heti 12 21, egy állandó szaktanár 19, két vallástanárral (két helyi lelkész) 5-12, egy segédtanár 17, és két tanárjelölt 12-15 órában, egy tornamester, ki a középiskola 8 osztályát 3 csoportban heti 2-2 órában tanította. Tanterv dolgában e tanodánk legjobban áll: tizenhárom állandósított szaktanára van.

A mellette levő 4 osztályú előkészítő elemi iskolát 4 köztanító (ezek között kettő pap: és kettő: tanárjelölt) tanította het. 22-26 órában. A szépírást, rajz és torna tanítására külön tantervek voltak alkalmazva.

Nem kötelezett tantárgyak voltak: a franczia és angol nyelv, az V-VIII. osztálynak heti 3 órában tanította Szabó Sámuel; német irodalom, a VII. és VIII. osztálynak heti 2 órában tanította Gráf Jakab. Zenét és művészetet tanítottak a 4 felső gymn. osztálynak heti 8 órában; egyházi-és művészetet meg szépírást a 4 alsó gymnasiumi osztályasoknak.

A 6 gymn. osztály 34, a 4 elemi pedig 28 magántanító felügyelete alatt állott. Magántanítóknak a benlakó egyetemi hallgatók is alkalmaztattak.

Az értesítőben vázlatosan közölve van a tananyag mindkét félévre vonatkozó kimutatása, a mennyiségben anyaga legrészletesebben.

Beíratta magát 443 tanuló, ebből az elemi iskolára esik 145, a gymnasiumra 298, évközben kilépett 42, de a 2-ik félévben jött 11 növendék a tanulók száma év végén 413 maradt. Osztályismétlő volt 26, a megelőző osztályokból fellépett 208, az első félévben új jött 109, ezek közül az elemi osztályra 53, a köznevelési tanodára 56, esett. A

megelőző év végén a tanulók száma 415 vala; az apadás 2. Kötő vagy jeles 33%, másodrendű (elégtelen) 17%. A megelőző évben kötő vagy jeles 33%, másodrendű akkor is 17% vala. Nemzetiség szerint magyarok, vallásra nézve 22% kivételével, mind reformátusok voltak a tanulók. Életkor szerint az elemi első osztályban 7-11, a 2-ikban 8-14, a 3-ikban 9-14, a 4-ikben 10-15, a gymn. első osztályában 10-16, a 2-ikben 11-18, a 3-ikban 12-19, a 4-ikben 13-19 évesek.

A deáki szigorlat eredménye nincs közölve. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 35, visszalépett 1, megvizsgáltatott 34, mindannyian éretteknak ítéltettek. Hiánya az értesítőnek, hogy az érettségi vizsgálat írásbeli részére kitűzött feladatok nincsenek benne kiírva, mert azokat sok tekintetből nagyon szükséges a nyilvánosság elé bocsátani.

Az ifjúsági önképzőkör 24 gyűlést tartott, s miként az eredményből meg lehet ítélni, úgy volt vezetve, hogy az ifjúságot minden irányban komoly munkához és gondos tanulmányozáshoz szoktassa. Ezt a körülményt annál nagyobb örömmel constatáljuk, mert némely iskolánknál az önmunkásság felélesztésére és fentartására nem igen gyakorol az ifjúsági önképzőkör számbevéhető hatást, nem képezvén egyebet fűzfapóétánál. Eredeti dolgozat 32 olvastatott fel, fordított csak egy; ezek között 7 eredeti és 1 fordított értekezés, 8 költemény, 1 elbeszélés és 16 bírálat. Erdemkönyvre méltattak ezek közül 3 költeményt, 4 bírálatot, 1 elbeszélést és 1 értekezést; lapban való kiadásra két munkát, dicséretre 11-et, mellőztek 11-et. A körnek „Remény” czimen egy heti lapja is volt, benne 64 eredeti és fordított dolgozat jelent meg, még pedig eredeti költemény 15, fordított 18, eredeti értekezés 5, fordított szintén 5, eredeti novella 1, fordított 5, bírálat 1, kisebb vegyes tartalmu dolgozat 14. Az értekezések a történelem, aesthetika, irodalom és a természettudományok köréből vétettek, a fordított művek pedig német, francia és angol szerzőktől. A kör alakuló gyűlése alkalmával a következő pályakérdéseket tűzte ki: 1) A nap hatása a növényéletre. 2) Egy szónoki beszéd, hazánk valamely nagy férfja fölött. 3) Br. Kemény Zsigmond „Zord idők” vagy „Rajongók” című regényének aesthetikai méltatása. 4) Egy műfordítás. 5) Egy dal. És meg is lett szép eredménye.

A zenekarnak 14 tagja volt s dicséretes eredményt tudott felmutatni. Az énekarnak 70 s a múlt évekéhez képest is haladást tanusítanak.

Az ifjúsági olvasó-egylet több politikai és szépirodalmi lapot járattat s könyvtárát is jelentékenyen gyarapította. Az olvasó terem díszítésére megvásárolták Kossuth, Arany és Vörösmarty olajnyomatu arczképeit.

A nagy könyvtár kiadók, szerzők és a tanítványok ajándákából sok becses munkával gazdagodott. Különösen kiemelést érdemel Szilágyi Sándornek, a budapesti tud. egyetem tudós könyvtárnokának, a ki e tanodánknak egykor növendéke volt, nagyapja és édes atyja irodalmi hagyományából kéziratokban és nyomtatott művekben adott több kötetre menő becses ajándéka.

A természettani és vegytani szertár, úgy szintén a természetrajzi gyűjtemény, nem különben a rajzeszközök és a földrajzi taneszközök is gyarapodtak vásárlás és ajándékozás útján.

Az értesítő szerkessztőjének lelkiismeretes pontosságát mutatja az, hogy a kolozsvárinál izlésesebben és kevesebb nyomtatási hibával kiállított értesítőt ez idén az összes közélettanodákéi közt nem láthatni.

KÜLFÖLD.

Spanyolország.

(Katholicismus és protestantismus.)

Spanyolországban jelenleg érdekes küzdelem foly a protestantismus és catholicismus között. A catholikus clerus ugyanis, megütődve a protestantismus tanainak terjedésén s látva, hogy a nép a legnagyobb örömmel olvassa a bibliákat, melyeket a protestans missionariusok terjesztenek, ezt ellensúlyozni nem talált egyéb eszközt, minthogy ő maga is terjeszse a bibliát spanyol nyelven. A nép szívesen veszi kezébe a szent könyvet, de a catholicismus e törekvésével bizonyosan nem azt az eredményt fogja elérni, melyet remél.

Szerbia.

(A szerb egyházi zsinat.)

A szerb synodus, mely Belgrádban ülészik, proclamálta a szerb egyház függetlenségét. E nyilatkozat a konstantinápolyi patriarchai koronát egyik legszebb gyöngyétől fosztá meg. Volt hajdan még olyan idő is, a melyben heves vita folyt a római és konstantinápolyi püspökök között az elsőség fölött, mert mindegyikök a keresztyénség feje akart lenni. A nagy szakadás, mely a keresztyén egyházat két részre osztatá, a görög orthodox egyház hanyatlását vonta maga után, mely nem birt ellenállani az akkor hatalmas török nemzetnek, mely Konstantinápolyt hatalmába ejté. Az orthodox egyház csakhamar kiszabadítá magát a konstantinápolyi patriarcha uralma alól. Az orosz egyház fejének nem a stambuli metropolitát, hanem a czárt vallja. Görögország és Románia is hamar követték e példát. Szerbia is a legújabb események után, melyek a porta kényuri hatalma alól kiszabadíták, hasonlóképp cselekszik.

Áfrika.

(John Dunn a zuluk között.)

John Dunn szerfölött különös egyéniség. Születésére nézve — mint mondják — skót s már több éve, hogy a zuluk között megtelepedve él. Nagy részt vőn a zulu hadsereg begyakorlásában; elsajátította a zuluk szokásait és erkölceit; vett magának számtalan feleséget s szerzett nagy gazdagságot. Midőn azonban a háború Cettiwayo és az angolok között kitört, ő határozottan az utóbbiak pártjára állott s ezeknek nem egy fontos szolgálatot tőn s most egyike azon 13 főnöknek, kik a meghódolt zulu földön az angol kormányt képviselik; sőt neki a leggazda-

gabb tartomány, Natal jutott. Ő azonban, nem tudni mi okból, ezt nem a legszebb módon viszonzozza, a mennyiben az ott már több év óta sikeresen működő missionariusokat száműzte, holott az angol törvény, a mely az ott tartózkodást minden idegen nemzetbelinek megtiltja, e tekintetben a missionariusokra kivételt tesz. John Dunn tehát e tettével a törvényt sértette meg s az angol kormány ezt bizonynyal nem fogja elnézni ő főnökségének.

—z—y.

IRODALMI SZEMLE.

«Magyar Plutarch.» Ily című vállalat első füzetete jelent meg, Győrben Phibaleth szerkesztésében, melynek célja jeles embereink élet- s rövid jellemrajzát betűrendben közleni. Sem terünk, sem időnk nem engedi a műről bővebben reflectálnunk, annyit azonban mégis megjegyzünk, hogy életrealósága s némi részben hézagpótló volta is eltagadhatatlan, mint az első füzet tartalmából észrevehető. A kiállítás igen csinos s tekintve azt, hogy a neve-

zetesebb embereknek még az arcképét is közli (az első füzetben is 8 arckép van), e füzetek ára sem nagy: 30 kr. Megrendelések a „M. P.“ szerkesztőségének Győrben (II. országut 26 sz.) czimzendő.

*
Mehner Vilmos kiadó hivatalától újabban megkaptuk a Ribáry-féle «Világtörténet» 17 és 18 füzetét, melyek ugy tartalom, mint külső csin tekintetében az előbbieknél mit sem engednek s ezekkel az első kötet be is van fejezve; megkaptuk továbbá a «Képes családi lapok» legújabb füzetét, melyről csak hasonló elismeréssel szólhatunk.

*
„Népiskolások lapjára“ küldötték be hozzánk előfizetési felhívást. F lap, mint a szerkesztő Zágonyi György néptanító a felhívásban mondja, különösen a népiskolai ifjuság szellemi fejlettségére tekintettel, mind olyan cikkeket fog közölni, melyek az olvasó ifjút gyönyörkötve oktatják. Megjelenik minden hóban, s előfizetési ára egy évre csak 1 frt, mely összeg Taizs Mihály kiadóhoz küldendő Pécsre.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A haleszi asszonypap.

(Tárczalevél.)

Irta: Bányai Géza.

Nagyon megragadt emlékezetemben: e lapok szerkesztője „s z o m o r u j e l e n t é s“-nek nevezte az erdélyi ref. egyházak papi fizetésének kimutatását.

Szegény Erdély, mint dicsekszel te autonomiáddal, e czifra köntössel, mely alul sovány kezeid merednek elő egy falat kenyérért.

Imént olvastam a balázsfalvi egyház állapotáról. Uram és Istenem! 150 frt egy erdélyi ref. papnak évi fizetése!... Dante lehetetlen, hogy ne érezte volna át az alvilág kinszenvedéseit, midőn poklát megírta: — — — én is voltam erdélyi pap, classificálva, az erdélyi egyház zöméhez, egy 4-ed rangu ecclesiában. Ugyan minek a nyomoruságot classificálni? Zöméhez — mondám, mert a legtöbb egyház alig ad papjának 3—400 frtnál többet, míg itt, a dunamelléki superintendentiában, hol a nép szabadon választhatja azt, a kit szive-lelke óhajt, nincs anyaegyház 1000 frton alól.

Okát ennek semmiben se keressük másban, minthogy a pap épen az lehet legkevésbé, a minek lennie kellene: — p a p.

Ámde megkondult már a városban a vasárnapi harangzó s a várostól 2 órára fekvő „haleszi pusztán“ lakó szőlős gazdák és gazdánék fölvettek már ünneplő ruhájukat s leselkednek egy-egy oda tévedő harangzó után, hogy mehetnek-e már a templomba? Oh, nem a városba;

oda most elzárta az útat az őszi eső s aztán bátyám uramnak különben is nagyon megfájult a lába a — bő szüretből; az „anyjuk“ pedig nem tud jóízűt imádkozni az „öreg“ nélkül.

Hová mennek hát?

Vannak asszonyok, a kik elmondhatják, hogy házuk az Isten háza. No hát a Rákhej néne háza kétszeresen az. Rosz időben — letéve a kapát saját szőlőjében — az Ur szőlőjében lesz munkás.

De ime, telik már a háza néppel; Rákhej néne leveszi a szegről madzagos okuláróját, megnyergeli vele az orrát; odaül az asztalhoz s a begyült népséggel gyönyörű harmóniába olvad az ő hangja. Kinyilik a zoltár mindenki kezében. Ének után föláll s imádkozik; fölveszi a textust és prédikál s népszerűbb beszédet még talán a püspök sem tudna tartani.

Mikor aztán én megyek ki hozzájuk (mert hát rendes papjak én vagyok jó időben) és én prédikálok a jó haleszieseknek: legkegyesebb hallgatóm Rákhej néne; hanem az utolsó szó még ekkor is neki kell hogy jusson; mert prédikáció végeztével valami alapigére támaszkodva verset olvas fel: rám s a gyülekezetre áldást kérve Istentől.

Igenis, verset, mert a haleszi asszonypap — poéta is Ide iktatom azt a verset, melyet idejöttöm alkalmával írt. Sok versről lehet elmondani, hogy „vers, de nem igaz“; no ez nem épen vers, hanem igaz.

Ime, a mit Rákhej néne írt:

„Tisztelt nagy tisztelgetű tisztelendő ur!“

„Szent Tzél mejre törekedel, segítsen a jó Isten!

Ha vihar, veszéj fenyítne, óvjon meg a jó Isten!
 Babérkoszoru fejedet köröskörül befonja,
 Pálmaággal hintsük útag, ha törekszel a jóra.
 Gyenge szived sugallása gondoljon szétszórt nyájadra.
 Segisd Isten Lelki Atyát, had szedje össze az nyáját!
 Mi pedig Reformatusok, örüllünk, ha Papot látunk,
 Mert se fejünk, se lábunk, ide oda bojongunk.
 Ó nagy Isten, önts balzsamot a mi Papunk szívébe;
 Vélle légyen az jó Isten mind jártába, költébe.

*

Én is jó kívánással elődbe kerülök,
 Én is hát másokkal napodnak örülök.
 Hű pártfogónk legyél; köztünk hintsd igédet,
 Öröm között töltsed nőddel életedet!
 Végre ha majd Vég lesz betses életednek,
 Ragyogjon gyémántos korona fejedem. Vége.

Irtam Hajdu Józsefné, Németh Rákhely asszony, mint egy gyenge nő, S itt jön aztán egy csomó aláírás: Bartók Sándor, Balatoni Sándor, Bende András, Dombaji Susánna stb. stb.

Ime, a haleszi nép s az én asszony-káplánom.

Tavaly, mikor még nem sokat gondoltak e néppel, felfolyamodtak a kecskeméti tract. gyűléshez, hogy adjanak nekik bár egy lévitát, ők tudnának adni annak 300 frtot. Azt mondták nekik, hogy nem: mert az még egy lévitának is kevés. S oh könyörülő Isten — — Erdélyben 150 frtja van a balázsfalvi papnak. Irtóztató! És a halesziek megnyugodtak, kivált mikor megtudták, hogy a tápio-szelei egyháznak rendes papja lesz.

És itt a magyar alföldön sok ilyen Rákhej néne van s a mért a népnek falu nyelve nincs, nem lesznek azért apostatákká; se pápista, se unitarius, se Luther nem hódít itt, mint szegény Erdélyünkben.

Miért???

Bontsátok le otthon azt a sok kicsi fatornyú kápolnát s a sok kőből építsetek templomokat a központokon s azokba állítsatok papot és ne szántóvető embert s aztán azt a papot ne öljétek mindjárt azzal, hogy az első évben elveszitek félfizetését (bár kegyeletes célra); el a tarthatatlan törvényekkel, alkossatok életre valókat, hogy a pap igazi pap lehessen.

Messziről repül a szó, vajjon meghalljátok-e? Nemzetiségünk, népünk vallásossága s a papi tekintély van veszélyben.

Te pedig Rákhej néne, ha nem jöhetsz be a városba, ne félj, kijárok én hozzátok, ha pedig én sem mehetek, imádkozzál te az én hiveimmel. Én addig itthon tőprengyek ebben a szomorú időben kis hazám felett.

„Szép vagy Erdély, szép és szerencsétlen,
 Koporsóban mosolygó halott!”

KÜLÖNFÉLÉK.

Koiozvár, 1879. nov. 15-én.

Mai számunkkal egyidejűleg összes hátrálékosaink számára nyugtákat küldünk szét, azon

kéréssel, hogy a nyugtákban jelzett hátrálék összegeket sziveskedjenek haladéktalanul beküldeni, mert ellenkező esetben kénytelenek leszünk postai utánvételi lapokkal alkalmatlankodni. A lap kiadásának nagy terhe kényszerít ez eljárásra. A kiadóhivatal.

— A magyarországi prot. egyet központi választmánya közelebbi ülésében elhatározta, hogy a közelgő években minden erejét a magyar prot. egyház történetének megírására fogja fordítani s a kivitel eszközésére egy öt tagu bizottságot küldött ki gr. Lónyai Menyhért elnöklete alatt Fördös Lajos, Szilágyi Sándor, Molnár Aladár és Kovács Albert tagokból. E bizottság f. hó 9-én ülést tartván, abban állapodott meg, hogy miután a magyar protestans egyháztörténelmi irodalom terén eddig alig történt valami figyelemre méltó előmunkálat és így az egész kört felölelő rendszeres történelmi munka megírása, a dolog jelen stadiumán, valamely egyes ember erejét felülmulja: tehát egyes monographiák megírása által való közös munkálkodásra felhívja azon protestans vallású történészeket, kik vagy a magyar politikai történelem vagy az egyetemes egyháztörténelem bármely ágában önálló irodalmi munkásságot fejtettek ki. A tervezett monographiák megjelenése a protestans egyet theologiai könyvtára által van biztosítva. Szükségesnek ítélte az ötös bizottság, hogy ezen férfiak a munka megkezdése előtt közös tanácskozást tartsanak, melyben a követendő irányt és a munka felosztását megállapítsák. Folyó hó 24-én Budapesten tartandó értekezletre meghivattak, az ötös bizottság tagjain kívül, Szabó Károly, Salamon Ferencz, Szücs István, Révész Imre, Hegedüs László, Thaly Kálmán, Nagy Imre, Jakab Elek, Ladányi Gedeon, Zsivora György, Deák Farkas, Zsilinszky Mihály, Haan Lajos, Kovács Ödön, Szeremlei Sámuel, id. Kiss Áron, ifj. Kiss Áron, Kiss Kálmán, Liszkay József, Gyárfás István, Vrandrák András, Kerkápoly Károly, Kallós Lajos, br. Kemény Gábor, Tanárky Gedeon, Ókröss Rálint, br. Nyári Albert, Barsi József urak.

— Kérelem. Barakonyi Kristóf „Biblia magyarázat a szószerken” című műve II-ik (utolsó) hétének megjelenése ügyében. Tisztelettel felkérem mindazon nagytiszteltü esperes s lelkész urakat, kik fentjelzett munkára aláírási ivatek kaptak, kegyeskedjenek azokat mielőbb — akár kitöltve, akár nem — visszaküldeni, hogy a munka kiadása iránt magamat tájékozhassem. Megjegyzem egyszersmind, hogy ha ezen műre annyi aláíró nem jelentkezik, hogy a nyomtatási költség egy része fedeztessék, annak kiadását későbbi időre halasztom. Fraenkel B. kiadó-könyvtáros Miskolczon,

A szerkesztő postája.

Z. J. V.-nek helyben. Önnek az enyedi Szemle közgyűlési jól ismert tudósítója tendentiosus elmefuttatására vonatkozó észrevételeit ad acta tesszük, mert az illető tudósító tehetetlenségének vergődéseit inkább szánalomra, mint czáfolatra tartjuk méltóknak. Hogy is mondja csak a népdal? Ez a világ a milyen nagy

Te, galambom, oly kicsiny vagy
 Engedjük meg mi is, hogy e nagy világban legyenek oly apró emberek, kik gyönyörűségüket találják abban, hogy nevetséges dühökben, mint mezei hörcsögök, kukra ugranak s fogaikat viczorítják. A Teremtő háztartásában szükség van az ilyen fajta aprókra is.

M megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illet minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évrè 6 frt., félévrè 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A közgyűlés után. Demeter Sámuel. — Terv-
javaslat az egyházmegyék új beosztásáról. (Előterjesztetett a f. évi
egyházkerületi közgyűlésre.) — Gymnasiumaink mult évi értesítői.
— Egyházi lapok ssemléje. — Irodalmi szemle. — Különfélék. —
Szerkesztő postája.

A közgyűlés után.

Zágon, 1879 nov. 16.

A lefolyt év. ref. egyházkerületi közgyűlés alatt a
törvényszéki tárgyalások közben oly nevezetes elvi kérdé-
sek fordultak elő, melyek a hallgatóság figyelmét egészen
felhívták s melyeket tisztáznunk kell annyival inkább, mi-
vel magok a törvényszéki tagok is azokra nézve egymástól
eltérő véleményben látszottak lenni.

Én most csak fölteszem a kérdéseket, hogy megin-
duljon azok felett az eszmecsere; később magam is hozzá
fogok szólni tüzetesen.

I. Köztörvényszékiek:

1. Mi a simonia? vagyis: ha X. személy javára vesz-
tegetés történik, csak akkor-e simonia ez, ha X. maga
vesztegetett, vagy simonia akkor is, ha más vesztegetett az
ő érdekében?

2. Egy választás kezdetekor ellenmondás történik,
egyik vagy másik jelölt kifogás alá jön; hány ellenmondó
kell arra, hogy a választás felfüggesztessék? ha p. o. 1
személy mond ellent, nem kell-e arra is felfüggeszteni a
választást?

3. Z. ellen nagy feladást tesznek; nyomozás, fölleb-
bezés stb. után a főtörvényszék eleibe jön az ügy, a fő-
törvényszék többsége kimondja, hogy itt fiscalis actionak
van helye: köteles-e a főtörvényszék elüke erre a fiscalis
actiot elrendelni?

4. Fiscalis actió elrendelése előtt esküvel felettetés-
nek van-e helye?

5. R-et bevádolják azzal, hogy az egyházi vagyont
hűtlenül kezeli; ez alapon fiscalis actió alá vettetik. A fis-
cus (director) csak ezen alapon indít-e keresetet s készít
kérdőpontokat ellene, vagy keresetében s a kérdőpontokban
felsorolja minden még lehető olyan hibáit is R-nek, me-
lyekről vádolói nem is emlékeztek.

II. Házassági törvényszékiek:

6. X-re alszék ítélete terhelő; tudja, hogy a per vég-
ső ellátásra a főtörvényszékhez felküldetik, nem jelent hát
fellebbezést, de alapos jó mentő iratokat küld fel a főtör-
vényszékhez s kéri azokat ügye ellátásában figyelemre ven-
ni: fölvehetők-e azok s lehetnek-e befolyással a főtörvény-
szék ítélete megállapításánál?

7. K. pert indít O el'en azért, hogy ez őt elhagyta
ok nélkül, vagy azért, hogy O. rest, rossz erkölcsű stb. Nem
tudja vádját eléggé bizonyítani s a törvényszék összerende-
li őket. O kész is hazamenni, együtt élni, de K-nak nem
kell, kényszerítik őt előbb 4 presbyter, azután az egész
presbyterium előtt, de neki még sem kell, s akkor a tör-
vényszék O-t (ki válni nem is akart) K-től, mint hűtlen
elhagyótól a 202 §. alapján elválasztja. Lehet-e ez?

8. Felperes felettet alperes ellen; tanuk mind felperes
hibáit vallják be; nem lehet ezen az alapon elválasztási íté-
letet kimondani?

Ezek mind elvi kérdések, mind előfordultak a most
lejárt gyűlés alatt. Látnivaló, hogy mindenkinek részletei,
ágai vannak, egész mező áll előttünk. Vegyék fel jogtudo-
sai egyházkerületünknek akár együtt, akár külön-külön s
állítsuk meg mindenikre nézve a tudományból folyó alapos
feleleteket, melyek azon túl eljárásunknak biztos vezetői
legyenek.

Demeter Sámuel.

Tervjavaslat az egyházmegyék új beosztásáról.

(Beterjesztetett a f. évi egyházkerületi közgyűlésre.)

Az egyházmegyék új beosztásánál szem előtt tartandó
azon vezérelv, mely szerint a történelmi fejlődés rendjén
létrejött tényleges állapot megváltoztatásának nehézségeire
kiváló tekintet fordítandó s az átalakítás kizárólag ott
végrehajtható, a hol ezt

1-ör a törvényhatóságoknak az állami törvényhozás
által megállapított új beosztása folytán az egyházi közigaz-
gatás érdekei multhatatlanul megkövetelik.

2-ör. A hol az egyházközségeknek szétszórtsága, e
miatt az adminisztrációnak nehézségei az egyházközségek más
forma csoportosítását okvetlen szükségessé teszik.

3-or. A hol egyes egyházközségek topografiai fekvése, a heglánczok s folyamok által kijelölt természetes határok a vasuti s közlekedési vonalok nyilván arra utalnak, hogy azok valamelyik szomszédos egyházmegyébe kebelezendők.

4-or. A hol egyes egyházmegyék népességének aránytalan csekélysege s főleg nagyobb számú erőteljesebb egyházközségeknek hiánya s a miatt azoknak anyagi s szellemi erőtlensége az illető egyházmegyének vagy teljes felosztását indokolja, vagy a fönntmaradhatás érdekében való kiegészítését s megerősítését megkívánja.

E szempontok figyelembevételével érintetlenül fönntartandók továbbra is:

a) A vajdahunyad-zarándi egyházmegye, melynek összes egyházai ugyanazon egy törvényhatóság területén fekszenek s így könnyen adminisztrálhatók. Egyszerűen azonban „hunyadi“ egyházmegyének nevezendő.

b) A szilágyszolnoki egyházmegye az előző pont alatt fölhozott indok alapján. Kiegészítendő ez azonban azon diasporákkal, melyek eddig a kolozs-kalotai egyházmegyéhez tartoztak, de az új politikai beosztással Szilágymegye területéhez csatoltattak. Az elnevezésből a „szolnoki“ jelző kihagyandó.

c) A marosi egyházmegye, melynek jól csoportosított valamennyi egyházközsége Maros-Tordamegye területén fekszik.

d) A görögényi egyházmegye, mely jöllehet két törvényhatóság t. i. Maros-Torda és Kolozsmegye területén fekszik, de a Kolozsmegyében fekvő egyházközségek elszakítása által felettébb meggyöngölne.

Alább részletezendő területváltoztatásokkal fönntartandók továbbra is a deési, kolozs-kalotai, kolozsvári, nagy-enyedi, gyulafehérvári, küküllői, udvarhelyi s erdővidéki egyházmegyék.

Ellenben föl oszlatandók:

a) A széki egyházmegye, melynek legnagyobb részben felette gyöngye egyházközségei Szolnok-Doboka, Kolozs és Torda-Aranyosmegyék területén, nagy távolságokban vannak szétszórva. Egyházközségei a deési, kolozs-kalotai, kolozsvári, továbbá az újonnan szervezendő sajómenti és tordai egyházmegyékbe kebelezendők.

b) A szebeni egyházmegye, melynek alig egy néhány kivételével mind negyedrangú s leányegyházai Szeben, Alsó-Fehér, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő megyék területén fekszenek s így administratiojuk felette nagy nehézségekbe ütköznék. Egyházai a gyulafehérvári, nagy-enyedi, küküllői s az újonnan szervezendő fogarasi egyházmegyébe kebelezendők;

c) A nagysajói káptalan, mely összesen nyolcz egyházközségből áll s ebből is öt negyedrangú s ezen kívül, van még huszonöt alig tengődő leány egyháza s így arra hogy továbbra is mint önálló egyházmegye tartassék fönnt, sem anyagi, sem szellemi qualificatioval nem bír. Egyházközségei az egészen újonnan szervezendő Sajómenti egyházmegyébe kebelezendők.

Szervezendő ugyanis három új egyházmegye és pedig:

a) A Sajómenti egyházmegye, melyet alkotnának egyfelől a nagy-sajói káptalannak jelenlegi összes egyházai, továbbá a széki egyházmegyéből az u. n. sajómentiek és pedig név szerint: Bréte, Füzkut, Sárvár, Somkerék, Sajó-Szent-András, Sajó-Udvarhely, Nemegye, Bethlen, N.-Falu és Malom s így összesen tizenkilencz anyaegyház, keresztszámban 6000 lélekkel 6 □ mértföld területen.

b) A tordai egyházmegye, melyet alkotnának:

α) azon összes mezősegi egyházak, melyek Apahidától kelet és dél felé eddig a széki egyházmegyéhez tartoztak, névszerint: Fráta, Pusztas- és Vajda-Kamarás, Keszű, Szováth, Palatka, Légen, Katona, összes leányegyházakkal;

β) az enyedi egyházmegyéből azon egyházak, melyek az Aranyos balpartján s illetőleg Kolozsvár felé és a mezőségen fekszenek; név szerint: Ó- és Újtorda, Túr, Egerbegy, Mező-Csány, G.-Keresztur, Hadrév, leányegyházakkal;

γ) a küküllői egyházmegyéből azon egyházak, melyek Torda-Aranyosmegye területén, a Maros jobbpartján s részben a mezőségen fekszenek, név szerint: Mező-Bodon, Maros-Dellő, leányegyházakkal;

δ) a kolozs-kalotai egyházmegyéből az Aranyos-Tordamegye területén fekvők, névszerint: Sz.-László, Léta és Jára, leányegyházakkal.

E szerint ez új egyházmegye állana összesen húsz anyaegyházból, alább részletezendő lélekszámmal s föl sorolandó leányegyházakkal.

c) A fogarasi egyházmegye, melyhez tartoznának a szebeni, udvarhelyi és küküllői egyházmegyékből mind azon egyházak, melyek Nagy-küküllőmegye területén fekszenek; és pedig:

α) a szebeni egyházmegyéből Bürkös, Kövesd, Bolya, Mihályfalva, leány egyházakkal;

β) az udvarhelyi egyházmegyéből Kobor, Moha, Voldorf, Muzsna, Fejéregyház, A.-Rákos, Héviz, leányegyházakkal;

γ) a küküllői egyházmegyéből, vasuti egybeköttetésénél fogva, Erzsébetváros, leány egyházaival;

δ) Fogaras, melyre nézve kimondandó, hogy az egyházmegye központja s fönntartandó azon joga, hogy az egyházi törvényszék székhelye legyen továbbra is.

E szerint ezen új egyházmegyének összesen tizenhárom anyaegyháza, az egy Erzsébetváros kivételével, mind egyetlen törvényhatóság területén fekdüdnének s Fogaras központtal könnyen adminisztrálhatók.

Fönntartandók, kisebb-nagyobb mérvű területváltoztatással a következő egyházmegyék:

a) A kolozs-kalotai egyházmegye, mely elveszíténé a Tordamegyéhez csatolandó s fentebb jelzett egyházakat, valamint a kolozsvári egyházmegyéhez csatolandó s alább föl sorolandókat, de kiegészítették azon egyházközségekkel, melyek Kolozsmegye területén fekszenek, de eddig a deési egyházmegyéhez tartoztak.

b) A deési egyházmegye, mely továbbra is magába foglalná mindazon egyházközségeit, melyek Szolnok-

Dobokamegye területén fekszenek, de ezenkívül kiegészítették a feloszlátandó széki egyházmegyének ugyancsak Szolnok-Dobokamegye területén fekvő egyházaival, kivéve azokat, melyek — mint fentebb elősoroltatott — a sajómenti új egyházmegye kiegészítő részét fognák képezni.

c) A nagyenyedi egyházmegye, mely elvesztén ugyan a tordai egyházmegyébe kebelezendő s fentebb említett egyházait, de azok helyett nyerné a feloszlátandó szebeni egyházmegyéből Bocsárd, Balázsfalva, Asszonynépe, Becze, Hari, Lapád, Péterfalva, Mikeszásza, Tűr egyházakat.

d) A gyulafehérvári egyházmegye, mely eddigi egyházközségeinek megtartásával kiegészítették a szebeni egyházmegyéből Alsó-Fehérmegye területén fekvő Pókafalva, Kis-Enyed, Alamor, Örményszékes, Vizakna és N.-Szebenmegye területén fekvő N.-Szeben egyházközségekkel;

e) Az udvarhelyi egyházmegye, mely elveszitené a fogarasi egyházmegyébe kebelezendő s fentebb elősorolt egyházakat.

f) Az erdővidéki egyházmegye, mely eddigi összes egyházainak megtartásával, kiegészítették a sepsi egyházmegyéből Hidvég, Árapatak s Erősd egyházközségekkel s e szerint magában foglalna összesen 17 anyaegyházat 13.917 lélekkel s Oltmelléki egyházmegyének volna nevezendő.

g) A sepsi, orbai és közdi egyházmegyéből, tekintettel főleg a két utóbbi kicsinységére s az egyházközségek topografiai fekvésére, két egyházmegye lenne alkotandó és pedig:

α) Háromszéki alsó (vagy Sepsi) egyházmegye, mely magában foglalná Angyalos, Árkos, Bikafalva, Bodok, Bodola, Kis- és Nagyborosnyó, Brassó, Al-Doboj, Egerpaták, Étfalva-Zoltán, Gidófalva, Dálnok, Kilyén, Komolló, Kőkös, Lisznyó, Magyaros, Martonos, Málnás, Nyén, Oltszem, Réty, Szacsva, Szemerja, Szentkirály, Szotyor, Uzon, Zalán egyházközségeket, továbbá a házassági s köztörvényszéki ügyekben Sepsi-Szent-György és Ilyefalva püspöki vizsgálat alatti egyházakat s így összesen 31 anyaegyházat leányegyházakkal s 21.632 lélekkel.

β) Háromszéki felső (vagy Kézdi-Orbai) egyházmegye, mely magában foglalná Besenyő, Eresztvény, Feldeboly, Albis, Barátos, Bitá, Alsó- és Felső-Csernáton, Czófalva, Dálnok, Ikafaiva, Karatna, Kovászna, Körös, Léczfalva, Maksa, Márkosfalva, Mártonfalva, Matisfalva, Páké, Papolcz, Páva, Szörse, Telek, Pelső-Torja, Zabola, Zágon egyházközségeket, továbbá Kézdi-Vásárhely püspöki vizsgálat alatti egyházat s így összesen 28 anyaegyházat, azoknak leányegyházakkal s 26,791 lélekkel. Végül:

g) A kolozsvári egyházmegye, Kolozsvár központtal, mint közigazgatási és törvénykezési székhelyvel, kiegészítendő a kolozskalotai egyházmegyéből Kolozs, Pata, Ajton és Györgyfalva, — a széki egyházmegyéből Bonczhida, Szava, Visa, — a dézsi egyházmegyéből Macskás, Kide, Bádok, Borsa, Csomafája, Babucz, Ördög-Keresztur egyházközségekkel s azoknak leányegyházakkal. E szerint ez egyházmegyének volna 16 anyaegyháza.

Kimondandó továbbá vezérelvül, hogy azon lelkészek, kiknek egyházközségük az új beosztás folytán más egyházmegyébe kebelezetetik, illetékeiket azon egyházmegye özvegyárvai gyámintézetébe szolgáltatják be továbbra is, a melyhez ez idő szerint tartoznak s özvegyeik s árváik is abból fogják huzni évi járadékaikat; hivatali utódaik azonban e tekintetben is a felosztás szerinti új egyházmegye kötelékébe fognak tartozni. Kimondandó továbbá az is, hogy a fönntartandó egyházmegyék közvagyonából azon egyes egyházközségek, melyek más egyházmegyékhez csatoltatnak, részt magoknak nem követelhetnek, míg a teljesen feloszlátandó egyházmegyéknek közvagyonára azon egyházmegye tulajdonába megy át, melybe a feloszlátott egyházmegye egyházainak többsége kebelezetetik be.

A fönntebbiek szerint az egyházkerület egyházmegyéinek configuratiója—egybehasonlítva a jelenlegi állapottal s lehető tekintettel a beérkezett véleményekre — a névkönyv sorrendje szerint a következő volna:

I. Hunyadi egyházmegye.

Fekszik hunyadmegye területén s maradhat benne továbbra is 25 anya- és 87 leányegyház 6136 lélekkel.

II. Gyulafehérvári egyházmegye.

Fekszik Alsó-Fehérmegyében. Magában foglalná továbbra is eddigi 12 anya- és 16 leányegyházait 2839 lélekkel. Hozzá csatoltatnának még a szebeni egyházmegyéből Alsó-Fehérmegye területén fekvő következő

A) Anyaegyházak:	B) Leányegyházak:	
Alamor 157 lélek.	Szerdahely	} 24 lélek.
Kis-Enyed 73	Buzd	
Örményszékes 49	Szelistye	} 35 lélek.
Pókafalva 60 „	Kiskerek	
Tűr 113 „	Ó-Bogát	
Vizakna 1098	Veregyegyház	
N.-Szeben 791 „	Preszáka	
Összesen 2341 lélek.	Összesen 59 lélek.	

E szerint volna az egyházmegyében 19 anya- és 22 leányegyház, az eddigi lélekszám megszorodott 2400-al, összesen 5289 lélekkel.

III. Nagyenyedi egyházmegye.

Fekszik Torda-Aranyos és Alsófehérmegyékben. Eddig volt 32 anya, 10 önálló s 30 szorványos leányegyháza, 18.766 lélekkel. Elveszitené Ó-Torda, Uj-Torda, Tur, Egerbegy, M.-Csány, G.-Keresztur és Hadrév községeket s azoknak leányegyházait, összesen 7310 lelket, de ezek helyett a szebeni egyházmegyéből hozzá csatoltatnának:

A) Anyaegyházak:	B) Leányegyházak:	
Bocsárd 382 lélek	Forró	22 lélek.
Asszonynépe 94 „	Fugad	24
Bécze 487	Karácsonfalva	50
Hari 126 „	Szancsal	45
M.-Lapád 707 „	Kis-Solymos	118
Bénye 112		
Péterfalva 397 „		
Mike-Szásza 154 „		
Összesen 2459 lélek.	Összesen 255 lélek.	

Továbbá a küllői egyházmegyéből azon községek, melyek Alsó-Fehérmegye területén fekszenek és pedig:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Sülye	242 lélek	—	—
M.-Herepe	72	—	—
Medvés	387	—	—
Sz.-Benedek	238	—	—
Összesen	939 lélek	Összesen	—

E szerint vesztené 7 anyaegyházat leányegyházakkal, nyerne 12-öt s 6 leányegyházat, lélekszáma azonban apadna 3547-el s így maradna 15,241 lelke.

IV. Kolozsvári egyházmegye.

Fekszik Kolozsmegye területén, jelenleg 1 anya- s 1 leányegyházzal, 8806 lélekkel. Ehez járulnának kolozs-kalotai egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Kolozs	624 lélek	Kara	45 lélek
Pata	79	Rőd	27
Ajton	550		
Györgyfalva	920		
Összesen	420 lélek.	Összesen	72 lélek.

A deési egyházmegyéből.

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Bádok	124 lélek	Gyula	80 lélek
Borsa	259	Solyomkő	15
M.-Macskás	184	M.-Ujfalu	20
Kide	397 lélek	N.-Esküllő	30 lélek
Csomafája	139	K.-Esküllő	40
Babucz-Fodorháza	119		
Ördög-Keresztur	60		
Összesen	1382 lélek.	Összesen	185 lélek.

A széki egyházmegyéből.

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Bonczhida	559 lélek	—	—
Szava	85	—	—
Visa	214	Kötélend	22 lélek
Összesen	858 lélek.	Összesen	22 lélek.

E szerint szaporodnék az egyházmegye lélekszáma összesen 4692-vel s volna 16 anya-, 9 leányegyháza, összesen 13,498 lélekkel.

V. Kalotai egyházmegye.

A jelenlegi kolozskalotai egyházmegye fekszik Kolos-Torda-Aranyos és Szilágymegye területén 39 anya-, 16 leányegyházzal, 23,502 lélekkel. Elveszitené a Tordamegyébe kebelezendő Sz.-László, Léta és Jára községeket; továbbá a kolozsvárihoz csatolandó Kolozs, Pata, Ajton és Györgyfalva községeket, összesen 2812 lelket, de e helyett hozzá csatoltatnának a deési egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Hidalmás	148 l.	Drág, Almás és Egregyegyütt	225 lélek,
Zsombor	210	Zutor, Kendermál, Dal, Pusztaszt.-Mihály,	összesen 56 lélek.
Összesen	358 lélek.	Összesen	281 lélek.

E szerint vesztené 2163 lelket s maradna 34 anya-

egyháza, 21,339 lélekkel s területe csupán egy törvényhatóságra terjedne ki.

VI. Szilágyi egyházmegye.

A jelenlegi sz.-szolnoki, ezután Szilágyinak nevezendő egyházmegye fekszik Szilágymegye területén, 65 anya-, 20 leányegyházzal s 46,527 lélekkel. Főntartandó továbbra is, hozzáadotván a kolozskalotai egyházmegyéből a Szilágymegye területén fekvő diasporák s azok közt Vármező leányegyház.

VII. Deési egyházmegye.

Fekszik jelenleg Szolnok-Doboka, Kolos és Szathmármegye területén 28 anya-, 27 leányegyházzal s 8817 lélekkel. Mostani egyházaiból elveszitené Hidalmás, Zsombort, Bádok, Borza, Macskás, Kide, Csomafája, Babucz-Fodorháza és Ördögkeresztur községeket, leányegyházakkal, összesen 2206 lelket, e helyett azonban hozzácsatoltatnának a széki egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Szék	2438 lélek		
Sz.-Ujvár	415		
Sz.-Egyed	70		
Pujin	157		
Feketelek	325		
Földvár	290		
Buza	522		
Czege	124		
Noszoly	140		
Zsombor	101		
Szent-Márton	141	Ó-Vásárhely és Erdő-Szombat-	telke összesen 60 lélek.
Ördögös-Füzes	771		
N.-Devecser	96		
Kékes	351		
Borzás	224		
Vicze	450		
Apa-Nagyfalu	195		
B.-Váralya	1229		
M.-Décse	1467		
Árpástó	342		
Kudu	239		
A.-Ilosva	150	Csicsó-Keresztur, Négerfalva,	
F.-Ör	483	Csicsó-Hagymás együtt 28 lé-	
Bacza	267	lek, Cs.-Mihályfalva 114 lélek	
Retteg	518		
Sz.-Nyires	643		
Sz.-Margita	221		
Összesen	12,218 lélek.	Összesen	174 lélek.

E szerint vesztené 9 anyaegyházat 2206 lélekkel s ezzel azonban nyerne 27 anya- s 6 leányegyházat 12,892 lélekkel, tehát szaporodása lenne 18 anya-, 6 leányegyház s 10,186 lélek s valamennyi egyháza egyetlen törvényhatóság területén fekédnének.

VIII. Sajómenti egyházmegye.

Alkotnák a nagy-sajói káptalannak jelenlegi 8 anya-, és 25 leányegyháza 2624 lélekkel. Továbbá a széki egyházmegyéből ide csatolandók:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Sz.-Bréte	192 lélek	Sz.-Fellak	91. S.-Keresztur
Fűzkut	80 "	24 lélek.	
Sárvár	139 "		
Somkerék	371		
S.-Szent-András	138		
S.-Udvarhely	80	Virányos Berek, Kőfarká, Kő-	
M.-Nemegye	615	zépfalva, Radna, Csépan ösz-	
Bethlen	661	szesen	117 lélek.
Málom	536 "	Szeszárma	26 "
Összesen	2772 lélek.	Összesen	258 lélek.

E szerint állana ez új egyházmegye 17 anya- és 32 leányegyházból 5672 lélekkel, egy törvényhatóság területén.

IX. Görgényi egyházmegye.

Fekszik Maros-Torda és Kolozsmegye területén 33 anya-, 8 leányegyházzal, 37 diasporával, 18,794 lélekkel s főnmaredna továbbra is érintetlenül.

X. Marosi egyházmegye.

Fekszik Maros-Tordamegye területén 63 anya-, 30 leányegyházzal, 38,570 lélekkel s főnmaredna továbbra is érintetlenül.

XI. Küküllői egyházmegye.

Fekszik jelenleg Kis-Küküllő, N.-Küküllő, Torda-Aranyos és Alsó-Fehérmegyék területén 36 anya-, 55 leányegyházzal s 17.170 lélekszámmal. Elveszteni Torda-Aranyos-megyében levő községeit, névszerint M.-Bodont, M.-Dollót leányegyházaival, melyek Tordamegyébe kebelezendők: Alsó-Fehérmegyében levő községeit és pedig Sz.-Benedeket, Herpét, Sülyét és Medvést, melyek az enyedi egyházmegyéhez csatoltatnának; végül N.-Küküllő területén fekvő leányegyházait, melyek Erzsébethvárossal együtt Fogarasmegyéhez tartoznának. E szerint összes vesztesége lenne 7 anyaegyház, leányegyházakkal, 1863 lélekkel s így maradna 29 anya-, 32 leányegyháza, 15.307 lélekkel, egyetlen törvényhatóság területén.

XII. Tordai egyházmegye.

Ez új egyházmegyét alkotnák a következő egyházak:

A jelenlegi széki egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
M.-Légen	76 lélek	N.-Gyeken	81 lélek
M.-Palatka	300	Aranykuta és M.-Kályán ösz-	
Katona	89	szesen	20 lélek. Berkenyes
A.-Szováth	496 "	120 l., Mező-Záh	74 l., Me-
V.-Kamarás	617	ző-Méhes	108 l., Czikut
P.-Kamarás	247	1., Báld	10 l., Szopor
M.-Fráta	123 "	5 l., Sz.-Jakab	11 l., Tohát
Összesen	1948 lélek.	Összesen	564 lélek.

A küküllői egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
M.-Bodon	435 lélek	M.-Lengyel	38 l.
		M.-Kapus	19 l.
		Szakál	13 l.
		M.-Sályi	88 l.
M.-Dellő	233	M.-Ikland	16 l.
		Kéménytelke	3 l.

Oláh-Dellő 240 l.

Margita. Ujlak,

Sóspatak, Pete,

K.-Szt.-Pál együtt 67 l.

Összesen 668 l. Összesen 425 l.

Az enyedi egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
M.-Csán	146 lélek	Detrehén, A.-Detrehén, {Korok	
Hadrév-Gecse	179 l.	együtt	72 l.
Keresztur	461 l.	Kecze	5 l.
Egerbegy	1260 l.	Szind	6 l.
Uj-Torda	1953 l.	Bányabükk, Mikes	
Ó-Torda	3020 l.	Komjátszeg együtt	24 l.
Túr	184 l.		
Összesen	7203 l.	Összesen	107 l.

A kolozs-kölotai egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Szt.-László	1063 l.	Ércpataka és Kisbánya	
M.-Léta	337 l.	együtt	32 l.
Jára	135 l.		
Összesen	1535 l.	Összesen	32 l.

E szerint ezen új egyházmegyét 19 anya- és 33 leányegyház alkotna 12.482 lélekkel, Kolozs és Torda-Aranyos-megyék területén.

XIII. Udvarhelyi egyházmegye:

Fekszik jelenleg Udvarhely és N.-Küküllőmegyék területén 51 anya-, 41 leányegyházzal és 34.231 lélekkel. Elveszteni N.-Küküllőmegye területén fekvő s Fogarasmegyéhez csatolandó következő egyházközségeit: Muzsna, Fehéregyház, A.-Rákos, Moha, Vlldorf, Kobor egyházakat leányegyházakkal, összesen 3734 lelket. Ezek helyett hozzácsatoltatnának az erdővidéki egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak: B) Leányegyházak:

Hermány	1043 l.	Vargyar	266 l.
Bardocz	1800 l.		
Füle	1116 l.		
Széldobos	543 l.		
K.-Bacson	619 l.	Baróth	170 l.
Olasztelek	739 l.		
Összesen	4860 l.	Összesen	436 l.

E szerint szaporodnék 5296 lélekkel, melyből leszámítva veszteségét, gyarapodna 1562 lélekkel s összes egyházai egy törvényhatóság területén fekdüdnének.

XIV. Fogarasi egyházmegye.

Ezen új egyházmegyét alkotnák a következő egyházak: Fogaras 964 l.

Az udvarhelyi egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Muzsna	651 l.	P.-Czelina	38 l.
Fehéregyház	84 l.	Dakk, Olt-Bogát, Kőhalom,	
Moha	833 l.	Kucsuláta l. szám összesen	
Vlldorf	120 l.	63.	
Hévíz	498 l.		

A szebeni egyházmegyéből.

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Bütkös	162 l.	Ó-Ivánfalva	29 l.
Kövesd	18 l.	Rovás, Salkó,	
Bolya	75 l.	Sáldorf	39 l.
Mihályfalva	65 l.	Vessződ	30 l.
A.-Rákos	910 l.	N.-Selyte, Hidegöv	29 l.

A külsői egyházmegyéből:

A) Anyaegyházak:		B) Leányegyházak:	
Erzsébetváros	284 l.	Sz.-Ernye	54 l.
		Keresd	48 l.
		Almakerék	10 l.
		Bese	2 l.
		Földszin	13 l.
		Sz.-László	2 l.
		Sz.-Sáros	2 l.
		Holdvilág	1 l.
		Berethalom	1 l.

Összesen 3580 l.   Összesen 361 l.

E szerint ez új egyházmegyét alkotná 12 anyaegyház, leányegyházakkal s összesen 2941 lélekkel, egy törvényhatóság területén.

XV. Háromszéki alsó (Sepsi) egyházmegye.

Magában foglalná a fentebb elősorolt 31 anyaegyház, 21.632 lélekkel, Háromszék s Brassómegyék területén.

XVI. Háromszéki felső (Kézdi-Orbai) egyházmegye.

Magában foglalná a fentebb elősorolt 28 anyaegyház, 26.791 lélekkel, Háromszék megye területén.

Gymnasiumaink múlt évi értesítői.

III. A marosvásárhelyi reform. főtanoda értesítője az 1878-79-ik évről. Szerk. Urr György tanvezető-tanár. 8-adr. 103 l. Nyom. Imreh S. M.-Vásárhelyt a ref. főtanoda betűivel.

Ezen terjedelmes értesítőben egy székfoglaló értekezés van Demeter Károlytól. „Miben áll a vegytannak, mint természettudománynak feladata?” czimmal. Ügyes dolgozat, történeti bevezetés a vegytanba. Ide írom a 24 lapra terjedő értekezés ultimátumát: A testek anyagi válozázai között kimutatni az összefüggést, a legkisebb anyagi részecskék — az atomok- vándorlásaiban megtalálni az összkötő kapcsolatot és így végül a megsemmisíthetetlen anyag körforgásában szükségképpen uralkodó változatlan természettörvényeket deríteni föl ez a tudományos vegytannak, mint természettudománynak, czélja és feladata.“

Rendes tanár működött 7, heti 15-18 órán, szaktanár 1, h. 21 ó., segédtanár 2, h. 18-18 ó., osztálytanító 5, h. 17-20 ó., rajztanár 1, h. 6 és szaktanító 6 (zene, torna, szépírás, francia nyelv stb. tanítására) heti 2—12 órán. Ezekon kívül 3 bölcselmi oszt. tanuló volt segédtanítóul alkalmazva, az elemi osztályokban a rajz- és szépírásra. Ez iskoláknál sincs hiány tantervek dolgában.

A természetrajz állattani részéből csak három (emlősök, madarak, rovarok) osztályt taníthattak az alsó gymn. osztályoknak t. i. a g. első osztályának heti 3 órán, mivel a Szervezeti Javaslattól eltérően a 2-ik osztályt az első félévben és a 3-ik osztályt az egész évben ásványtanra oktatták; ellenkezőleg a növénytanra csupán a 2-ik osztályban fordítottak hetenként két órát az év utolsó felében. Tehát az állat- és növénytanra együttesen szakítanak az algymnasiumban annyi időt, a mennyit egyedül az ásványtanra. Már pedig többi gymnasiumainkban, az alsó osztályokban az állattant 3 félévben keresztül heti 3, a növénytant két félévben heti 2—3 és az ásványtant csak a 3-ik osztálynak és csak egy félév alatt tanítják heti 2 órán. Minthogy mind az állat- mind a növényország fajokban összehasonlíthatatlan gazdagabbak az ásványországnál és még hozzá adva azt is, hogy az élő testek sokkal érdekeltőbbek a gyerekek előtt, mint az élettelen ásványok: igen természetes, ha amazok tanítására több időt szentelünk, mint emezekére.

Az év elején beiratta magát 537 tanuló, ebből az elemi osztályokra esett 293, a középtanodára 304, időközben kilépett 37, évvizárskor a népesség 489. A megelőző évben a létszám 447 vala, tehát a létszám 42-vel emelkedett. Kitűnő osztályzatot nyert 20%, elégtelent (II. rendűt) 19%, a megelőző évről kitűnő 18%, elégtelen szintén 18%. Osztályismétlő volt 40. Életkor szerint az elemi 2-ik osztályban 7—14, a 3-ikban 9—15, a 4-ikben 10—16 évesek.

Deáki szigorlatra a 6-ik kt. osztályt végzettek közül 25 állott elő és kettő kivételével mindegyiknek sikerült. Érettségvizsgálatra jelentkezett 26, visszalépett 2, megvizsgáltatott 24. ezek közül visszavetett 5 és pedig: 2 egy évre, 3 két hónapra egy-egy tantárgyból. Az érettségi vizsgálat írásbeli részére kitűzött kérdések ezen értesítőből is hiányzanak.

53 jó igyekezetű szegény tanulónak iskolai díjakban elengedtek 811 frt 77 krt. Szolgatánulnak felvettek 82-öt, a kik díjmentes lakáson és tanításon kívül, ingyenes kórházi ápolásban részesültek. Ezek fizetnivalója 762 frt 95 kr lett volna, ide nem számítva a kórházi és gyógyszer-tári költségeket. Az elengedések általi segélyezés 1574 frt 72 kr. Családi alapítvány czimen kiadatot 796 frt 90 kr, Ösztöndíjakban 1098 frt és 73 kr. Rendkívüli jutalom (magánosok ajándékából) 33 frt és 3 drb. cs. k. arany. Könyvjutalmat nyertek két alapítványból 64-en. A tanuló ifjuság anyagi segélyezése 1928 frtra tehető, a könyvjutalmak bele nem számításával.

Pályakérdés volt kitűzve az ásványtanból, csillagászatból, mathesisből, lélektanból s a pályázat nem volt meddő.

A gyűjtemények u. m. a természetrajzi, földrajzi s a tb. vásárlás és ajándékozás útján szépnn gyarapodtak, mintegy 240 frt fordítottat ezen czélra.

Az iskolai könyvtár gyarapodott vásárlás útján 84 kötetel, ajándékból 140 köt. és 149 füzetel, együtt 224 kötet és 149 füzetel. A tanári kar az iskola költségén járattott folyóiratokat és lapokat, ezek közül 14 hazai és 5

külföldi. Könyvekre, lapokra, folyóiratokra és könyvkötésekre a kiadás 549 frt 11 kr. vala. Az ifjúság olvasóegyletének könyvtára 58 művel gazdagodott 87 kötetben, az összes művek száma 812, 1501 kötetben. A gyermekek könyvtára 30 drbbal gyarapodott.

Az ifjúsági önképzőkörnek a 3 felső osztályból 52 tagja volt. Beadatott 31 mű, ezek között 1 eredeti és 6 fordított próza, 14 eredeti és 10 fordított költemény; bírálat alá került mind a 31. Érdemkönyvre méltattak 1 eredeti és 3 fordított költeményt, 4 fordított prózát, és 3 bírálatot, összesen 11 munkát. A kör által kitűzött pályadíjakat francziából, németből, latinból fordított dolgozatokkal s eredeti munkákkal nyerték el a versenyzők. Az 5-ik osztályosoknak külső volt önképzőkörük, a tagok száma 30. A beadott dolgozatok közül 34-et irtak emlékkönyvbe: 11 prózát és 23 költeményt. Magára egy tag 16 elfogadott dolgozatot produkált!

A zene-és énekkar szép sikerrel működött, az előbbinek 23, az utóbbinak 24 tagj avolt.

Az alapítók száma kettővel növekedett, ugyanis néhai Szöllösi Sámuelné 1000 és néhai Nagy Jánosné 400 frtot hagytak végrendeleteikben ez iskolának; a „Gecse-massa“ kamataiból befolyt 1065 frt 70 kr, dr. Antal László főgondnok pedig 50 frtot ajándékozott a zene-és énekkar tőkájének gyarapítására a lefolyt évben is. A vagyoni összes gyarapodás 2515 frt és 70 kr. Szép haladás!

Készséggel jegyzem meg, hogy ezen füzetben csaknem minden megvan, a minek iskolai értesítőben helye van s látszik, hogy szerkesztésére is kellő gond fordított.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh és isk. Lap“-ban Szekeres Mihály ref. lelkész ir „Vajadások“ czim alatt konventi dolgainkról és a zsinati előmunkálatokról.

Foly a vita konvent és zsinat fölött évtizedek óta, de előbbre nem megyünk. A mit javasol tiz, azt lerontja másik tiz.

Vannak közös sérelmek, közös ügyek; az egyházkerületek határozatképes konventet sürgetnek; de a Tiszán túl ellene mond, neki csak akkor kell ez, ha zsinat rendel el. Legyen hát zsinat — mondják a többiek. És elkezdődik a nagy munka; megválasztatik a határozatképes konvent, hogy készítse elő a zsinatot; azután a határozatképes (?) konvent munkálatát a kerületek elnökségei leküldik véleményezésre az egyházmegyékhez. E közben az egyik kerület már megbánta, hogy konventet állított; szegények vagyunk, nincs pénzünk — maradjunk a réginél. Az egyesülésre vágyók argumentálnak tovább és foly a vajadás tovább.

Mikor nem volt még kész a tanügyi munkálat, várni kellett, míg elkészül. Mikor kész lett ez is, akkor hiányzott két kerületnek a zsinati munkálata. Megint csak vajadás és semmi eredmény.

Vessünk végre számot magunkkal: kell-e rendezés vagy nem kell? Czikkiró úgy látja, hogy ha a külföldi ref. világ érintkezni akar a magyar korona reformatusaival: azt se tudja, hol keresse ezeket? Ha sérelmi ügyeinkben az országgyűléshez folyamodik egyik-másik kerület: elhangzik az egyes szó, mert nem az egész reformált egyház szólalt fel. Domestika, segélyegylet, egyöntelű eljárás, lelkeszgyámolda, országos főiskola és tanárképezde — mind csak egyesülés útján és után létesülhetnek.

Ha Tiszántúl vonakodik az egyesüléstől, azt érti czikkiró; a kerület gazdag, nem szorult másokra; ha Erdély nem siet beolvadni, szintén érthető: „van zsinata, országos helyzete, kormányzó tanácsa;“ de a Dunamelléki és Tiszamelléki kerületek késlekedését nem lehet érteni.

Ám — ha nem kell a rendezés: hagyjunk békét az egésznek és — fogjon munkához ki-ki otthon. Az a legszerencsétlenebb állapot, ha mind várakozunk az egyesülésre és odahaza sem mozdítunk semmit.

A „Protestans Heti lap“ két utóbbi számában Joó István ir visszhangot Silóinak lapunkban is ismertetett cikkeire. Silói kárhoz tató a örökös oppositiot és Joó István osztja felfogását; mert az oppositio csak negál, de nem alkot. Azonban ellenfeleink szeretik a mi opponálásunknak politikai szinezetet tulajdonítani; czikkiró szerint ez — alaptalan föltevés. Konventünk nem állott szolgálatába egyik politikai pártnak sem.

Midőn a konventet kiméltelenül megtámadták, czikkiró kötelességének tartá védelemre kelni. De másfelől fájdalommal kell bevallani, hogy a konvent igen kevés gyakorlati haszonnal munkálkodott. Ott volt a Molnár A. javaslata és ezzel sem végeztek. Összejön ugyan e hó 24-én az egyetemes tanügyi bizottság, de ez csak javaslatokat adhat; mire ezekből határozatok lesznek, a kormány keresztülviheti az országgyűlésen saját törvényjavaslatát — rólunk nélkülünk. Most már késői a panasz; de legalább jövőre okulnánk!

Az iskola ügyben czikkiró egészen egyetért Silóival. Áldozatot csak oly intézetek érdemelnek, melyek növendékeiket az egyház buzgó szeretetében növelik.

Az államtól jogunk van segílyt követelni. De ha a segílyt csak önkormányzati szabadságunk árán élvezhetők: inkább mondjunk le arról.

Czikkiró melegen pártolja Silóit a nőnevelés ügyének támogatásában is. Ne féltsük prot. anyaegházunkat addig, míg jó és hitbuzgó protestans anyák léteznek.

Szükséges egy protestans egyetem is. Hasonlóképen égető szükség az országos prot. Domestika. É: vannak még nevezetes szükségleteink feles számmal. Ám mindezek csak erőnk egyesítésével lesznek kiépíthetők. Gondolják meg, a kik az építést és egyesülést gátolják, hogy az egyház romlása, pusztulása az ő lelkiismeretükre fog nehezülni.

IRODALMI SZEMLE.

A következő füzetet kaptuk: Dávid Ferencz első unitárius püspök halálának háromszázados évfordulati emlékün-

napélya, az unitariusok 1879-ben augusztus hó 24. és 25. napjain Sz.-Kereszturon tartott zsinati gyűlése alkalmával mondott imákban és egyházi beszédekben. A tiszta jövedelem a Dávid Ferencz alapítvány javára fordittatik. E füzet tartalma a következő: Ima. A zsinat szombat estéjén, mondotta Barabás Lajos. — Hymnusz. A vasárnapi isteni tiszteletre, írta Nagy Lajos. — Példát adtam nektek. Zsinati ima és beszéd. Vasárnap délelőtt mondotta Peterfi Dénes. — Dávid Ferencz omlékszobra, Ferencz Józseftől. — Előkészítő beszéd és imák az uri szent vacsorához. Albert Jánostól. — Hálás megemlékezés. Zsinati ima és beszéd. Vasárnap délután mondotta Kisgyörgy Sándor. — Minő szeltemben plántáljunk és öntözzünk a vallás mezején. Ima és beszéd. Papszentelés alkalmával mondotta Kovács János. — A papi hivatal célja s gyakorlásának módja. Ferencz Józseftől, — Papszentelési zár-ima. Kiss Mihálytól.

Méltó záradékát képezi e kis koszoru amaz emlékezetes évfordulónak, melynek kegyeletos örömeiben a külföld egy része is osztozott s egyszersmind jelentékeny adalékokkal járul az immár tekintélyessé vált Dávid Ferencz-irodalomhoz. Mint emléket teljesebb lehetett volna tenni, főkép a Murányi pályanyertes odájának beiktatása által, mely itt épen helyén lett volna, azonban így is megfelel céljának s főkép protestans lelkeszi körökben, méltán kelthet maga iránt figyelmet. Péterfi beszéde sikerült elmélkedés a János szerinti evangéliumból vett emez alapige felett! Példát adtam nektek, alkalmazással Dávid Ferencz egyéniségére és életére. Főt. Ferencz József püspök ur történeti szempontból szól tárgyához, kiváló szónoki erővel és szellemes apercuokkal fűszerezve azt s megragadva az alkalmat, hogy rövid párhuzamot vonjon Wycliffe és Dávid Ferencz közt, mint a kiket pályasorsuk, jellemzilárdságuk oly közel rokonokká tesz. Kitűnő továbbá Kovács János tanár ur beszéde arról, hogy „Minő szeltemben plántáljunk és öntözzünk a vallás mezején?” Érdemes, hogy megolvassák, a kiknek szól. Nemcsak élénk eszmenete s könnyed stylja teszik ajánlatossá, de az a magas erkölcsi felfogás s a modern tudományosság színvonalán álló vallásos gondolkodás is, mely minden során végig vonul. Szerző a szó nemes értelmében vett szabad keresztynség álláspontján áll s ehhez képest ad utasításokat a vallásos eszmék korszerű tanítására. E beszéd különben külön lenyomatban is napvilágot látott. Végül a többi szakaszok is méltóan egészítik ki a becses gyűjteményt s becsületére válnak szerzőiknek, kik, mint látszik, nemes hívvel tudtak lelkesülni egy nagy név ünnepeit emlékének. A füzet ára 60 kr s kapható K. Papp Miklósnál.

KÜLÖNFÉLÉK.

Koiozsvár, 1879. nov. 22-én.

— A gymnasiumi és reálisiskolai oktatásról szóló törvényjavaslat a vallás és közoktatásügyi miniszter ur által elkészítettett s közelebről tárgyalatni fog a minisztertanácsban, hogy előleges jóváhagyás végett ő Felségéhez föl-

terjesztethessék. A törvényjavaslat a legfőbb felügyelet kérésére is kiterjedő.

— Kolozsvári egyházmegyénk közelebről megválasztott érdemes főgondnokát, dr. Szócs Emil urat, az egyházmegye közgyűlése és az egyházközség kobli tanácsa a napokban, nt. Szász Gerő esperes ur vezérlete alatt, testületileg idévelé, jeléül a feletti örömeinek, hogy az egyházkerület közgyűlése egyhangu szavazatával az egyházmegye eddigi buzgó algondnokát tisztelte meg s őt emelte föl a főgondnoki nagyfontosságu állomásra. A tisztelgő küldöttség szónoka megható szavakban emlékezett meg m. Incze Mihályról, az egyházmegye s község nyugalomba lépett nagyérdemü főgondnokáról s tolmácsolta azon biztató reményt, mely az agg főgondnok méltó utódának működéséhez fűződik. Az ifju főgondnok megköszönve a kitüntető figyelmet: jelzé követendő magatartásának irányát, kijelentve, hogy örömmel szentelendi testi s lelki erejét nemes küldetése betöltésére.

— A balászfalvi paplak építési költségeire adakoztak: Tiszt. Szász Károly, nyárád-szeredai ref. pap ivén: A ref. egyházközség 1 frt, Kása Sándor 1 frt, Rubis 30 kr, Szenkovics Márton 40 kr, Rimel József 30 kr, Csinádi János 20 kr, ifj. Szász József 20 kr, Nagy József 2 frt, dr. Agyagási Lároly 1 frt, Csörgöfy József 1 frt, György Lajos 50 kr, Kihály József 20 kr, egyesektől gabonából 1 frt 60 kr, Balog Mihály 20 kr, a megoszolhatlan Isten nevében 10 kr, Lénárt Domokos 20 kr, Kassay Imre 40 kr, Szabó Fekete Domokos 20 kr, Egy szegény 30 kr, Más szegény 30 kr, Névtelen 15 kr, Szász Károly 45 kr. Összesen 12 frt. Beküldetettek továbbá szerkesztőségünkhöz a következő összegek: dr. Antal László 5 frt, Macskási Sámuel 5 frt, Nagy Dániel 1 frt, özv. Szász Károlyné 1 frt, Kiss Kálmán Nagy-Körösről 2 frt, t. Kovács István, Kézdi-Vásárhelyről 3 frt. A begyűlt 29 frtot elküldöttük Tóth Miklós szolgabíró urnak, mint az ig. tanács megbizottjának. A további kegyes adományok elküldését is készséggel közvetítjük.

— Középjaitai ref. lelkész Biró András, mint férj maga és gyermekei Albert baróthi felsőbb állami népiszkolai szaktanító és neje Dáner Anna s gyermekeik, — Károlina, Kovács Nándor márkodi ref. lelkész neje, — Julia, Benedek József olasztelki ref. lelkész neje és gyermekeik — és Ida, ugy számos rokonok nevében fájó szívvel jelenti a hű nőnek, gondos anyának s illetőleg szeretett napának, nagyanyának és jószívü rokonnak Imre Juliánának folyó hó 9-én r. 1—2 óra közt 65 éves korában végelgyengülés következtében történt csendes elhunytát s 10-én d. u. 3 órakor a köztemetőben lett elhelyezését. Béke lengjen hantja felett!

A szerkesztő postája.

Veres Mózes, kollégának. Közbejárásomat szivesen fölajánlom, ha ügye az egyházmegye által ajánlattal terjesztetik föl.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutoza 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
ménynek czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.
Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujta kiadóhivata

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Révész Imre terve. —z—a. — Az egyetemes
ref. tanügyi bizottság nov. 24-iki üléséből. — Gymnasiumaink mult
évi értesítői. — A „Felelet“-re nt. Vályi Pál esperes urnak. Deési
Gyula. — Vidéki élet: A sepsi egyházmegyéből. (Esperes vá-
lasztás). r. l. — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. — Egyházi la-
pok ssemleje. — Külföld. — Irodalmi szemle. — Különfélék. —
Körözvények. — Szerkesztő postája.

Révész Imre terve.

Kolozsvár, 1879. nov. 28.

A magyar protestans egyháztörténelem megalapítása
érdekében tartott értekezlet — mint előre jelzők — lefolyt
és pedig nem egészen abban az irányban, melyet az álta-
lunk is közölt felhívás kijelöl vala, hanem az értekezlet
jobbnak látá a bizonyos mértékben más csapáson való el-
indulást.

E változást Révész Imre nyolczadfél lapra terjedő s
nyomatásban is közrebocsátott javaslata idézte elő, mely-
ben az érdemes történet-buvár meggyőző érvekkel mutatja
ki a követendő leghelyesebb utat s az értekezlet, protes-
tans voltahoz hiven, meghajlott az okok előtt.

Révész Imre, mindenekelőtt nagy örömmel üdvözlí a
magyar protestans egyháztörténelem megalapítására megin-
ditott mozgalmat. Hogy is ne? Ki tehetné ezt méltóbban,
mint épen Révész, ki e tekintetben legkitartóbban s leg-
több sikerrel működött elidáig az újabb időben s mint ma-
ga jelzi, már húsz évvel ezelőtt nyilvánosan is fölszólat
e tekintetben.

De az üdvözlethez mindjárt óvakodás is járul — Ré-
vész nem szeretné, ha a mint megindított, a protestans
egylet, vagy bármely más határozott theologiai irányu egye-
sület venné közébe az ügyet s evel párt-szemponok vitet-
nének mindjárt elején egy olyan ügy tényezői köző, a mely
sem felekezeti, sem az orthodoxia, közvetítés avagy ra-
dicalismus, hanem csakis kizárólag a tudomány szem-
pontjából ítélendő s indítandó meg, ha sikerét látni kíván-
juk s nem akarunk, hogy ne mondjam, szelet vetni, hogy
vihart arassunk.

Mi, egyénileg, ugyan nem félnénk ennyire a külön-
böző nézet-áryalatok netaláni érvényesülésétől — de abban
igazat adunk Révésznek, hogy mihelyt vannak, a kik ez ál-

tal gátolva látnák ez irányu működésöket, a. czél érdekében
mellőzendő minden ilyen gát, kivált miután az ügy így za-
vartalanabb megmunkáztatására számithat — s ha valaki-
nek, elismerjük, épen Révésznek van e kérdésben legtöbb
beleszóljója, mert az ő munkálkodásától várhatunk e téren
majdnem legtöbbet.

Ezért Révész egy külön álló, minden más egyesület-
től független „Magyar protestans egyháztörténelmi társulat“
alapítását javasolja, minél kevesebb mérvű centralisatioval
és burokráciával, kevésrű szavott (2—3 frtos) tagsági dij-
jal, olykép, hogy benne reformatus, evangelicus, unitarius
egyként helyet foglalhasson.

Mi hisszük, reméljük, hogy a terv teljesen életre
való.

A végzendő munkák egymásutánjára nézve is külön-
véleménye van Révésznek — és pedig olyan, a mely néze-
tünk szerint is helyes.

Nem tartja ugyanis kivihetőnek, különösen materialis
szempontról, a nyers, az az földolgozatlan, akár latin, akár
magyar nyelvű okmányok kiadását. Nem akadna vevőjük,
nem olvasjuk. A monografiák megírása pedig, kivált bi-
zonyos kérdésekről, korokról. egyénekről az adatok hiany-
mán lehetetlen most még, — mert a források teljesen szét
vannak szórva s számítani sem lehet reá, hogy valaha, mint
más téren egy Széchenyi Ferencz, Jankovics Miklós, vagy
Teleki tevé, összegyűjtethetnének.

Ezért mindenekelőtt magok az eredeti források teen-
dők a történet-buvárok számára hozzáférhetőkké, ez pedig
csakis a czélszerű kivonatok, ugynevezett regesták elké-
szítése és közzététele útján történhetik.

Nem pusztá okmány-indexeket, száraz kivonatokat,
hanem lehetőleg kimerítő, számokra, időre, helyre, tények-
re kiterjeszkedő természetes rajzokat ért ez alatt, a me-
lyek már magokban érdekes olvasmányul, a történetíróra
nézve pedig biztos alapul szolgálhatnak.

Ily regesták közrebocsátását kell az alakulandó tár-
sulatnak első feladatául tekinteni s hogy e tekintetben mi-
nél több arra való munkásra számithasson: mindenekelőtt
készíttetnie kell egy oly, 8—10 ivre terjedő, segédkönyvet,
a mely átmutatóul szolgáljon] mint a történet-tudományba
bevezető, a leendő munkásoknak a régi iratok olvasására, a
chronologia helyes alkalmazására stb., mert tanterveinket

mindig toldjuk-foldjuk, de arra soha se gondolunk, hogy bár akadémiáink ifjuságának alkalmat nyujtsunk a historiai propaedeutika elsajátítására.

Igy fölkészülve hozzáfoghat aztán az alakítandó társulat az egyházkerületi, megyei és községi levéltárak föl-kutatásához, a regesták elkészítéséhez, hogy aztán, idővel, következhessek a monographiák s magának a magyar protestans egyháztörténelemnek megírása.

Az előbbieken részletesen feltüntetett terv eléggé beszél magáért s így nekünk nem marad egyéb feladatunk, mint hön óhajtanunk, hogy az így tervezett társulat mielőbb megalakuljon, hogy magunk és velünk együtt sokan tagjai sorába léphessünk.

Ugy legyen!

—z—a.

Az egyetemes ref. tanügyi bizottság nov. 24-iki üléséből.

Budapest, 1879. nov. 25.

A magyar reform. tanfőrfiakat Török püspök, mint az egyetemes tanügyi bizottság elnöke értekezletre híván meg, rövid üdvözlés és megnyitó beszéd után a tanácskozást ma d. e. 10 órakor megnyitotta. Jelezte a feladatot, mely szerint ez országos enquete a reform. gymnasiumok szervezése végett jött össze; csak tanácskozni fog, mert a határozás az egyházkerületek dolga leendő. A tanácskozások alapja a Molnár Aladár-féle javaslat.

A tanácskozás könnyítése végett Török 30 ref. gymnasiumról gyűjtött adatokat, hogy milyen a gymnasium jelenlegi szervezete s mik javítandók rajta; milyen a tanmenet és módszer, minő javítások szükségesek a rendtartásban, igazgatásban és fegyelmezésben, végül mennyi az egyes gymnasiumok anyagi alapja, minő alapítványokkal bírnak, mennyi a tanárok fizetése stb. Ez anyag feldolgozása képezi a jelen értekezlet feladatát.

A megnyitó után, az értekezlet szervezkedett. Jegyzőkké Tóth Sámuel és dr. Kiss Áron választottak s a tárgyak természete szerint 4 bizottság alakult.

1. A szervezet és tanterv készítő bizottság; tagjai: Gönczi Pál, Gáspár János (tanfelügyelő), Tóth Sámuel, Hegedüs László és Terczy, kiknek feladata a szervezetre és tantervre vonatkozólag javaslatot készíteni.

2. A methodikai bizottság, mely a tanítás módszere és a kézikönyvek kérdése felől készít munkálatot. Tagjai: Ballagi Mór, Békéssy Gy., Antal Gábor, Szinnyei Gerson és Parádi Kálmán.

3. A rendtartás és fegyelmi bizottság; tsgjai: Jó István, Fejes István, Szász Károly és Bihari Sándor.

4. Vagyoni bizottság. Pap Károly, Mocsáry Lajos, Jókai Károly, Kerekes József, dr. Kiss Áron.

A bizottságok munkálatait elkészítve, az enquete elé terjesztik, melybe a rendes egyházkerületi tagokon kívül Csengeri Antal, Kerkápoly Károly, Molnár Aladár, dr. Vécsy Tamás és Takács János is meghivattak, és Takácson

és Csengerin kívül részt is fognak venni. A bizottság 25—30 tagból áll.

Az enquete délután 6 órakor tartotta első közülését. Török Pál superintendens megnyitotta a gyűlést, üdvözölve a jelenlevőket. Bemutatja Kerkápoly Károly és Vécsy egyetemi tanárokat. Molnár felolvassa a debreczeni convent (Deczemberben) hozott határozatát, mely szerint a tanügyi bizottság működését és hatáskörét állapítsa meg. Elnök bemutatja az evang. egyház iskoláinál elfogadott szabályokat. Fejér bemutatja ugyancsak a reform. nagy tanügyi bizottság által még 1869-ben hozott szabályzatot a reform. népiskolákról, mely fel is olvastattott. Ezután Terczy szólal fel, hogy e terv adassék egy albizottságnak ki, mely a szükséges részleteket beleszűjje, hogy azután így már készen kerüljön vissza a javaslat a nagy bizottság elé. Molnár Aladár szükségesnek látja, hogy a tanügyi bizottság saját magát szervezze s csak ezután térjen át az iskolák szervezésére. Antal Gábor szükségesnek látja egy albizottság kiküldését, mely a tanügyi bizottság szervezést dolgozza ki. Kerkápoly azt nem látja szükségesnek, hogy a kiküldendő bizottság a szervezkedésre utasítással látassék el. Török úgy látja, hogy a tanügyi bizottság az öt kerület conventje által kiküldetett a nélkül, hogy bármi utasítással is ellátott volna. S így fölötte szükségesnek látja, hogy e testületnek szervezete legyen. Hegedüs László a sárospataki iskola főgondnoka szintén csatlakozik a superintendens nézeteihez. Ennélfogva kiküldettek: Pap Károly esperes, Kerkápoly Károly és Molnár Aladár urak. Holnap délutáni tanácskozmányi tárgyalás „A tanárképzés“, tanári képesítés tüzetett ki.

A „Felelet“-re.

Nagytiszteletű t. Vályi Pál esperes urnak.

Okt. 22. 1879.

Elismerem, hogy „mindent — mit kérdeztem — igen jól tudtam“, ezt igazoltam is. Tudtam azt is, hogy csekélységem nem „az a t. ur“, ki „feleltre és számadásra... vonhat“-ja. Mert ezt tudtam, ép ezért elevenitettem fel újból e tisztelt lapok terén s tüntettem elő igaz világításban özvegy-árva gyámintézetünk közérdekű ügyét. És n. tiszteleted csakugyan nem várta a 3-ik felhívást, ismételten közgyűléseket hívott egybe: „Önvédelem“-re kelt, feleletet irt.

De azt megvallom, nem tudtam, most tanultam meg n. tiszteleted „feleleté“-ből miszerint:

1. Özvegy-árva gyámintézetünkre nézve előnyös a kamatokat 10 évenként („66 irva hatvanhat frt . 114 frt tőke után“) egyszerre utólagosan a 10-ik évben fizetni. Ha korább tudom, csakis a 10 évi kamattal „hátrálékosokat nevezem meg s így kimaradt volna „114 frt tőke, 44 frt 97 kr hátrálék kamat“ és a több hasonlók

2. Az esperes dicsekedhetik, egy elnöklete alatt tartott gyűlés üdvös határozatával (1873. jun. 10. nro 2) s az által „emeli az intézet érdekeit“, ha miután azon hatá-

rozatot 5 év óta nem érvényesítette is. Kár volt, t. Musnai Pál intézeti jegyző barátunkkal az intézeti jegyzőkönyvből még számos pontokat ki nem iratni — található ott „nyílt kérdés“-em minden tételére külön-külön legalább 2. 3., melyekkel ily módon „cum laude“ felelhetett volna?!

Igaz a határozat hozatott 1874 jun. 10. Igaz, számosoktól, kik megadták, 1875 és 1876-ra be is szedetett, a t. t. közigazgató urak által — 1877 és 1878-ra szedetését is beszüntette n. tiszteleted. De az is igaz, hogy nemcsak 1877 végéig, sőt jelenig az intézet pénztárába egy fillér sem adatott belőle, még a főtanoda sincs kielégítve. Szándékosan mellőztem erről szólni; ennek ügye egybefügg több esperesi teendőkkel. Kivánatra itt is szolgálhatok hátrálékosok névsorával.

3. Az esperesi consensusba „szigoruan bevezetni a passust“-t „senki addig állomását el nem foglalhatja, míg nem fizet“ s azonnal teljesedésbe is vétetni, mint „idvezült előde“ tette — vagy „bevezet“-ni s az állomás elfoglalása után, éveken át „kérni“, „inteni“, „kényszeríteni“ a legalább kötlevelel törlesztést — mint n. tiszteleted tette, egymástól nem különböző dolog-e?

4. Lehet valamely tartozásról (6-od, 12-öd) kötleveleket adni, az az tőkésíteni helyesleg („minden leg-
alább kötelezvényt adott tartozásáról“) mégis állithatni „Hátra van 538 frt 94 kr?“ stb. Azonban

Noha n. tiszteleted nem vette figyelembe, miszerint én csakis özvegy-árva gyámintézetünk ügyében és csak is igazat szoltam.

Noha n. tiszteleted elmulasztotta átvizsgálni a nevezett (világi egyének 44) számú kötleveleket, melyek közül a korábbiak, 6 darab kivételével, mind el vannak kitáblázási záradékkal látva, csak átkebelezve nincsenek mind, mi a n. tiszteleted és a pénztárnok „közös büne“.

Noha nted jól tudta, miszerint nem a jun. 6-án, hanem a jul. 5-én tartott közgyűlés az, melyben „a társulat a t. papság“ beszélt.

Mindazáltal nem kívánom a multak hibái és mulasztásai fejtegetéseivel tovább terhelni a tisztelt lapok — oly számos közérdekű ügyek által igénybe vett — terét, személyes s egyéb hivatalos eljárásait most sem érintem, gyanúsításaira sem felelek.

Egyszerűen teszem fel saját nyilatkozataiból, lehetőleg szó szerint, átvett ezen kérdéseket: „az özvegy-árva intézet czége alatt, személy vagy hivatalos állása elleni támadás volt-e a felszólalásom? Ki szolt csak az ügy érdekében és csakis igazat? Ki „lovagol“-t a rágalom paripáján? Itéljen az értelmes közönség.

Lelszólalásom óta már az intézet újjáalakult, több köz- és bizottsági gyűléseket tartott, s az elnökele alatt hozott czélszerű határozatok foganatosítását megkezdette n. tiszteleted és a pénztárnok, a bizalom fel kezdett újulni, az eredményt várjuk. A kormányzata alatti egyházmegyénken át folyó Maros, Nyárad, Kis-Küküllő folyókban több víz van, mint a Szamosban, mossa ezekben tisztára közös intézetünk, ha nem is épen „piszkos“, de kissé „szen-

nyes“ ügyeit, a felügyelő bizottság derék tagjai, valamint minden becsületes paptársa segélyére leendő bizonyosan. Legnagyobb örömünkre szolgáland a következő tavaszi közgyűlés alkalmával tisztát terithetni a Szamos partjára.

Isten éltesse és segélye!

Egy már nem ifju marosi pap.

Gymnasiumaink mult évi értesítői.

IV. Székelyudvarhelyi ref. kollegium értesítője az 1878—79-ik iskolai évről. Szerk. Szakács Mózes paedagogarcha. 8-adr. 74 l. Nyom. Becsek Dániel betűivel Sz.-Udvarhelyt.

Pár lapon az adatok vannak felsorolva az iskola egy évi történetéhez, akként, hogy az előjárósági jegyzőkönyvnek néhány pontja van kiírva. Hogy Pál vagy Péter jelent-e be valamit hivatalánál fogva az előjáróságnak, a dolog érdeméhez nem tartozik. És az adatoknak ilyen alakban való közlését, még akkor sem helyeselhetném, ha azok valósággal is adatok lennének az iskola történetéhez. Mert arra semmi szükség, hogy a jegyzőkönyvet kinyomassuk az értesítőben, de már az nem lenne felesleges, ha a valósággal beváló adatokat rendszeresen feldolgozva közölnék, úgy, hogy a fontosabb mozzanatok összefüggő teljes képét adnák az iskola egy évi történetének.

A német nyelv segédtanárának Farkas Károly, akadémian járt papjelölt választatott meg, a ki több éven keresztül működött iskolainknál, mint gym. tanító. A levéltár rendezése megindult, de a könyvtáré még az idén sem. Özv. Simon Józsefné 50 frtot ajándékozott a kebli özvegy-árvai alap gyarapítására. Dr. Wissinger Károly néhány hold birtokot ajánlott fel azon kikötéssel, hogy jövedelméből szegény tanulók segélyt nyerjenek. A szerencsétlenség sujtotta miskolci és szegedi két ref. hitközségnek az iskola tanítói és tanulói 92 frt 78 kr segélypénzt juttattak. Az egyházkerületi domestica részére pedig 30 frtot. A tanítás rendes menetét a 2-ik félév kezletén megzavarta a tanulók közt elterjedt szemgyuladásféle betegség. Február közepén a tanulóknak csak 10%-ka találtatott szembetegnek és márczius elején már mintegy 35%-ka, pedig az óvintézkedések minden kitelhető módon megtétettek. Ennélfogva a tanítást a husvétünnepi szünetet megelőzőleg 3 héttel meg kellett szüntetni. S ezért a tanévet csak julius hó 12-én zárták be.

Az értesítőben az iskolai gondnokok rovatába hibásan van téve a pénztárnok, ügyvéd és az orvos. Rendes tanár működött 5, heti 15—18 órán, kivételt közülök a tanvezető képezett, a kinek heti 22 órája volt. Míg más iskoláinknál p. o. Enyeden és Vásárhelyt a tanvezetőnek a hivatal természeténél fogva, 6—8-al kevesebb heti órája volt, mint a többi rendes tanárnak, addig Udvarhelyt az a fonákság van, hogy ott 6—7-el a tanvezetőnek volt több. Segédtanár 2, heti 21—21 órán, állandó szaktanító 1 (egyik helyi lelkész) heti 8 óán, köztanító 9, heti 16—28 órán, egy zenetanító, h. 6 órán; az ének tanítására segédül 4

bölcs. oszt. tanuló volt alkalmazva. A magántanítást a köztanítók végezték és még két deák. Az elemi tanoda és a gymn. 4 alsó osztálya részeseül csak magántanításban.

A tanulók névsora az általános bizonyítvánnyal van közölve mindkét félévről. Beiratta magát 311, ebből a bölcselmi tanfolyamra esik 43, a középtanodára 136, az elemi 132, időközben kilépett 29, évről-évre a létszám 282. A megelőző évben volt beirt tanuló 301, évről-évre kilépett 29, év végére maradtak 272-en. Tehát a népesség 10%-al növekedett. Kitűnő vagy jeles 36%, másodrendű 50%. A megelőző évről kitűnő 28%, elégtelen (II. r.) osztályzatu 90%. A tanulók osztályok szerinti előmenetele nincs táblás kimutatásba foglalva az értesítőben, pedig igen lényeges dolog. S azt sem tudhatni: hány volt osztályismétlő, hány lépett be az év folytán és hány jött fel a megelőző osztályokból. Életkor szerint: az elemi első osztályban 7—12, a 2-ikben 7—12, a 3-ikben 9—15, a 4-ikben 10—16, a középtanodai elsőben 11—17, a 2-ikben 11—18, a 3-ikben 13—18, a 4-ikben 15—18 éves növendékek voltak.

A tantárgyak beosztása félévek és osztályok szerint van keresztül vevve, mi által roppant tér (24 lap) van ok nélkül elfoglalva; a kolozsváriiban fél akkora téren (12 lap) is minden meg van erre vonatkozólag. A görög irodalom-ból a kt. 8 osztályának tanított az első félévben: Szokrates védelme. Az egészet elolvasva, de csak a 16-ik fejezetig ismételve. Nyelvtan ismétlés, a 2-ik félévben: Homer Iliasának első éneke. Enyeden ugyanezen osztálynak: Plato Euthyphron és Laches című dialogjai; Homerus Ilias-ának V. éneke (némi kihagyással) és a VI. ének egészen. Kolozsvárt: Homerosz Ilias-ának 1. 9. 24. könyve és Sofoklész Antigonéjából 70 vers. A latin irodalom-ból első félévben: Tacitus Germaniája végig elolvasva, de csak a 28-ik fejezetig ismételve. Nyelvtan ismétlés, a 2-ik félévben: Tacitus Agricolája a 30-ik fejezetig. Enyeden: Vergilius „Georgikon“ a II. könyve; Horatius I. K. 1, 12, 14, 22, 24, 34, 35; II. K. 3, 6, 10, 14, 16, III. K. 2, 3, 4, 5, 6, 24, 29 ódái. Kolozsvárt: Tacitus „Germania“ című művéből 27, az „Agricola“ című művéből 30 fejezetet és Horatiusnak Pisokhoz írt levelét „De arte poetica.“

Az ifjúsági önképzőkörnek 65 tagja volt a felsőbb osztályosok közül. Beadtak 60, nagyobbára eredeti dolgozatot, ezek között 4 kötetlen, a többi kötött alakú. Év elején a kör pályadíjakat tűzött ki allegoriára, mondára, elbeszélésre, odára vagy balladára és szavallatra. A mondára és még az odára vagy balladára meddő volt a pályázat. Em-lékkönyvbe iratott 9 költemény és egy prózai dolgozat.

Az önszorgalmi tanulás „rendszeresítve“ van ezen iskolánál, de mostani alakjában mit se várhatni tőle. Nyilvánosan is meg volt már többször támadva, azonban védelmére kelni semmi okot nem látok. Az idő talán segít a bajon. Az önszorgalmi tanulást érdemfokokozatokban mutatni ki, legalább is hiábavalóság. Privát studiumból 79-en tettek vizsgálatot s kaptak belőle érdemfokozatot. A ének-karnak 30, a zenekarnak pedig 13 tagja volt. És szép sikert

mutattak fel. A gr. Teleki Sámuel-féle 21 frt pályadíjra tárgyal „a munka haszna“ volt kitűzve. Egy dolgozat érkezett be rá, mely a díjat nem nyerte el. Szépirásra, németnyelvre 25 frt 20 kr volt egyenként kitűzve s pályázók is akadtak. A zenében való kitűnő előhaladásért gróf Haller Ferencz kegyességéből 12 drb. cs. k. arany osztatott ki. A tornászban, rajzban és szépirásban tanusított kiváló előmenetelt, egyesek ajándékaiból összegyűlt 28 frttal jutalmazták. Könyvjutalmat 38-an kaptak a 4 elemi és 4 agymn. osztályosok közül. A tanuló ifjúság anyagi segélyezése (ösztöndijokban, jutalmakban, díjelengedésekben, legatumban és magántanítói díjakban) majdnem 4000 frtra tehető.

A köz-, Gyulai- és Kis-könyvtár vásárlás és ajándékozás útján gyarapodott. A ifjúsági olvasó-egylet könyvtára is becses munkákat szerzett meg. A természettani szertár leginkább a szaktanár önmaga csinálta eszközökkel gazdagodott. Érettségi vizsgálatra 19 jelentkezőt és állott s mindegyiknek sikerült. E vizsgálat írásbeli részére vonatkozó feladatok ebben az értesítőben sincsenek közölve. A deáki szigorlat eredményének kimutatását is hiába keressük benne. Ezen értesítőben is figyelmes szerkesztés és helyes correcturával a „villanyroboncok“ (73 lapon) s más efféle hibákat ki lehetett volna kerülni.

Az áll. ig. tanács r. üléséből.

Kolozsvár, 1879 nov. 23-án.

Jelen voltak: Nagy Péter püspök, mint elnök, gr. Banffy Miklós e. ker. főgondnok, Incze Mihály, br. Bánffy Dániel, Szász Béla, dr. Jenei Viktor ig. tanácsosok, pénztárnok, számvevő és titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése után

Püspök a fia jelenti, hogy a korodi leányegyházközségünk számadó gondnoka panaszt tett az iránt, hogy az állami tanítói nyugdíj-intézet alapjára befizetendőleg azon leányegyházközségre kirótt illeték felhajtása végett, marhá-ját végrehajtásilag lefoglalták; mivel nevezett leányegyházközségünk rendes felekezeti iskolát nem tart fenn és a levita saját lakásán, mondhatni, csak saját anyanyelvükre és írás-olvasásra tanítja a más nemzetiségbe beolvadástól veszélyeztetett hűveink tanköteles gyermekeit, s mivel a kirótt illeték leiratása végett ez előtt 8 hóval az u. n. vallás és közoktatási miniszter urhoz intézett felirat nem láttatott el, felterjesztés intéztetik a jelzett felirat ellátása végett.

A székely udvarhelyi főtanoda felküldi előljárósága feleletét a tanoda fedezetlen kiadásai keletkezése feltűntetése végett, egyidejűleg javaslatot tesz az iránt, hogy a fedezetlen kiadások miképen szállíthatók alább. A felterjesztés előirataival áttétetik egy kinevezett bizottsághoz a tanoda egyes alapjainál mindez ideig fedezetlen tulkiadás összegeinek feltűntetése és fedezése, valamint a tanoda pénzügyi egyensúlyának helyreállítása tekintetéből javaslattevél végett.

A m.-kályáni egyházközség papilakja és imaháza felépítéséről vezetett számadás helyesen vezetettnek találtatott

a 97 frt 9 kr felülköltési összeg kiutaltatott és a díjlevél kiállítására tekintetéből a szükséges lépések megtétettek.

A peteki egyházközség erdejéből a túlélt fáknak egy egyházmegyei biztos jelenlétében nyilvános árverezéssel leendő eladása megengedtetett.

A bölöni egyházközség kepeváltsági alapja rendezésére Bartha Sándor, Lányi Sándor aligondnokok és Révai Pál pap afa nevezettek ki.

A szederjesi egyházközségnek még 1878 decz. 31-én kisorsolt földtehermentesítési kötvénye beváltási összege még maig sem küldetvén le és adatván át ig. tanácsunk részére, felterjesztés intéztetik a n. m. vallás és közokt. miniszter urhoz a késedelem oka kiderítése és sürgős intézkedés végett.

A m.-frátai magyar népiskola gondnoksága tagjaiul Szilágyi György és Babos Gábor afa kinevezettek; az iskolatelektül megvásárolt belső telek vételári összege 1000 frtban kiutaltatik.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A sepsi egyházmegyéből.

(Esperes választás.)

Sepsi-Szent-György, 1879 nov. 20.

Sepsi ref. egyházmegyei közgyűlésünk ma feljegyzésre méltó actust hajtott végre. Esperes t. t. Csizsér Gábor aa hivataloskodási ideje kitalvón: Ujvárosi József t. aligondnok ur indítványa s Székely Gergely méltóságos főgondnok ur hatásos szónoklata folytán, ma közfelkiáltással 6 évre esperesnek újból megválasztott.

Ez a száraz tény. Ennyi elég a kronikának!

Azonban nem lehet mellőzni azon körülményt, hogy a helyzet magaslatán álló nagyon tisztelt gondnok urak jobban respectálhatták volna, a helyettesített korelnök t. Bartha Lajos s mások kérését, figyelmeztetését, hogy eddigi törvényes szokásunk s gyakorlatunk szerint, az ily fontos esperesi hivatal betöltését „titkos szavazással“ szoktuk végrehajtani. Nem mellőzhetem megemlíteni említett korelnök aa e tárgyban tett enunciatioját, a mely így hangzott: „Ámbár a törvényvel és törvényes gyakorlattal ellenkezik, mindazáltal kinyilatkoztatom, hogy t. Csizsér Gábor ur esperesnek közfelkiáltással megválasztott.“ No! hanem azt is meg kell jegyezni, hogy az enunciatio promissája, jegyzőkönyv hitelesítéskor, egy kis vita után, kihagyatott.

Mi szívesen gratuláltunk az újból megválasztott esperes urnak. Azonban a korelnök komoly felszólalásának igazat kell adnunk. Nem kellene, ha még több népszerűséggel bírna is valaki, az ily fontos esperesi állomás betöltését torokra, tüdőre, akarom mondani: felkiáltásra bízni. Az ilyen suffragium veszélyessé válhatik, roszt praecedensé lehet. Az ily suffragium hivta Jézust a Dávid trónjára s vitte harmadnap a Golgothára. Az ily suffra-

gium veszélyesebb a „Suffrage universelle“-nél, mert emitt legalább mindenki gyakorolhatja jogát, míg amannál nem! Az ily suffragiumot rendesen nem az ügy érdeke, hanem a szenvedély (szeretet, gyűlölet) vezeti és in ultima analysi a hatalom szokta kizsákmányolni. Még ott is kényes ez, a hol némelykor a politika és diplomacia használja: de nem szeretném, ha ezen eljárás a pap, püspök, gondnok stb. stb. választásoknál érvényesülne s pedig miért ne használhatnák ezen választási fegyvert alább vagy fennebb per analogiam? Hisz ha elismerjük, hogy a papválasztó közönség nem bir is akkora értelmességgel, mint az egyházmegyei közgyűlés s ott nem engedhető meg: ám ezzel szemben az egyházkerületi gyűlés tán mégis derekabb férfiakból áll, mint az egyházmegyei gyűlés s ott mégis csak votizálnak, „titkos szavazással“ tanár, gondnok, gen. notarius, püspök stb. stb. választásoknál.

Azért habár szívesen gratulalunk az újból megválasztott esperesnek, de kérjük őt, hogy az eltöltendő 6 éves cyclus után, mondja vissza az őt oly szépen üdvözlő főgondnok urnak, hogy „civium ardor“ helyett mégis inkább óhajtaná az eddigi szokásos rend, törvény és törvényes gyakorlat megtartásával folytatni tovább az esperesi hivatalt.

Adja Isten, hogy mi akkor, a fentebbi igénytelen megjegyzésünk nélkül, ismételten üdvözölhessük.

Egyébiránt béke velünk!!!

r. l.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh és isk. Lap“ Mike Lajos, zsoboki lelkésznek, zsoboki új templomunk felszentelési ünnepélye alkalmával mondott szép beszédét közli első helyen. E beszéd érdekés összefoglalása azon historiai adatokaak, melyek ez egyházközség beléletét tüntetik fel, úgy a rég- mint a közelmúlt nehéz viszonyai közepette. Különböben Mike, ki régészeti tanulmányokkal tudvalevőleg előszeretettel foglalkozik, néhány oly állítást kockáztat, mely érdemes, hogy tágabb körben is figyelmet keltsen. Ilyen az, hogy e templom hajdan római áldozatoknak szolgált színhelyül, legalább mint azt Mike a templom alapjában és falazatában talált feliratos maradványokból következtethetőnek hiszi. Talált a többek közt egy szegletkövet ily felirattal: „Jupiternek, a felségesnek, emelte Cajus“, mely bizonyosan fogadalmi oltár volt. Egyébiránt véleménye szerint e templom három különböző építészeti jelleggel birt: rómaival, góthtal és bizanczival. Az időpontokat nem képes pontosan meghatározni, a melyekben a styl változott, mert az anyakönyvek csak 1777 óta nyujtanak biztos támpontot. Tény az, hogy 1667-ben II. Rákóczy György leveretése után a törökök a község népét lekonzolták, midőn az a cziinterembe menekült. Valószínűleg ugyanakkor a templom is szenvedett, mert ez évből jelentékeny helyreigazítások vannak följegyezve, főképp a keleti és északi oldalon. Körülbelül ez időtájból származik az a magyar felirat is, melyet Mike régi nyelvemléknek tart s mely hű másolatban nála föltalálható!

Mikének különben a kőorból való s itt talált fejszék s véssők is vannak birtokában. 1841-ben nyerte a templom most is fennálló tornyát, melyen az 1876-diki borzasztó tűzvész is csak részben tudott diadalmaskodni. Az ezután történtek ismeretesek; ismeretes a szakadás, mely a sokat hányatott egyházhivek vallásos érzületén sajnos csorbát ejtett, ismeretesek az erőfeszítések, melyek után sikerült a buzgó pásztoroknak és a magábaszállt nyájnak új időkre megvetni alapját az egyház vallás-erkölcsi életének. De legyünk igazságosak: e munkában jelentékeny érdeme éppen Mike Lajosnak van, ki nem esüggedett a nehéz napokban s maga is jelentékeny áldozatokkal járult a cél kivívásához. Különösen utánzásra érdemel azon buzgalma, melyet saját hátskörében egyháztörténelmi műemlékeink napfényre hozásában kifejt; vajha minél többen követnék példáját.

A „Protestans Heti lap“-ban „A kalvinizmus másik oldaláról“ vezércikkhez Csiky Lajos, illetőleg a „Catholic Presbyterian“, mely után e cikk kevés változtatással közölve van. Nos, ez a másik oldal az volna, a mi a kalvinistikus világnézet, szemben szigorú elveivel, rideg erkölcsével, az élet örömeihez is simulólag hajlik s a kedély aesthetikai elemeit is fölveszi eszmekörébe. Persze a felületes gondolkodó előtt a kalvinizmus, mint sötét tan, mint a kérlelhetlenség megtestesülése él és riaszt. A jelen közlemény is még csak e negatív meghatározásokkal foglalkozik, de mint előre látni lehet, a családiasság és a társas érintkezések kifejtésében és méltánylásában fogja elfoglalni azon álláspontot, melyből a kalvinizmus kalobiotikai jelentősége megítélendő. Akkor majd lesz alkalmunk közelebbről hozzászólni.

KÜLFÖLD.

Hollandia.

(Felsőbb oktatási törvény.)

Tudva van, hogy a felső oktatásról szóló 1877-iki hollandi törvény meghagyta az egyetemeken a theologiai facultásokat, de megfosztá azokat szorosán felekezeti jellegűktől, kitörülve a tantervből a dogmaticát s a gyakorlati theológiát. A különböző egyházak feladata ezeknek tanításáról gondoskodni. E végzés folytán a lutheranusok s a mennoniták Amsterdamban, a remontrantok Leydában külön seminariumot szerveztek. A reformált egyház minden egyetemmel bíró városban két specialis tanszéket állított fel, melyeken nemcsak a dogmatica s gyakorlati theológia hanem az újtestamentum magyarázata, a hollandi reformált egyház története, ugyancsak a missiók története is előadattak.

Amerika.

(A kik hitökben csalatkoztak.)

A Irvingianusok felekezete 1835-ben 12 apostolt választott. A felekezet már akkor azt a hitet vallotta, hogy Krisztus földre jövele küszöbön áll s apostolait is az ő méltó fogadására választotta, szentül hívén, hogy e nevezet

es esemény még az ők életökben be fog következni. S a következők egy darabig hódoltak is e fölfogásnak s bár a Krisztus meg nem jelent, a 12 apostol igen jó egészségnek örvendett. Húsz évvel választatásuk után még életben voltak mind. Az állapotok azonban azóta szerfelett megváltoztak; 1855-ben meghaltak az apostolok közül hárman s lassanként el-elűnédeztek ez árnyék világból, a tizenegyedik, Armstrong Miklós nem rég végzé be földi életét. Jelenleg csak egy telhetetlen agg Woodhouse él közülök. A felekezet hite azonban legkevésbé sem gyengült, mert most a kihalt apostolok helyébe hetvenet választott.

—z—y.

IRODALMI SZEMLE.

Dávid Ferencz emléke. Jakab Elek magy. tud. akadémiai levelező tagtól.

A testvér unitarius felekezet idei augusztus havában tartott székely-kereszturi zsinata nevezetes momentumot képez e felekezet életében, mert e zsinat egyszersmind emlékünnepe volt a magyarhoni unitarius egyháznak, első püspöke, vallás alapítója, a nagy tudomány, vallásos lelkiületü, szabad szellemü Dávid Ferencznek elíteltetése és halála háromszázados évfordulójára.

Ez alkalommal míg a felekezet buzgó püspöke, Ferencz József az anyagi téren emelt emlékoszlopot 12.000 forintot megközelítő összeget gyűjtve „Dávid Ferencz alapítvány“ név alatt, addig Jakab Elek, egyike legjobb nevű történetíróinknak, a szellemi téren tette azt fenn címzett művével: itt és ott a buzgó törekvést s a nem lankadó kitartást meglepő siker koronázta.

„Dávid Ferencz emléke“ nem tartozik az ugynevezett alkalmi iratok közé, melyek gyakran megelégszenek az ünnepektől személynek életére vonatkozó egy pár vonás papírra vetésével, nem is a pillanatnyi lelkesedés szülte munka, nem néhány napi vagy heti olvasgatásnak eredménye, de sok évek gyűjtésének, kutatásának, tanulmányozásának jól megérett gyümölcse. Szerző maga mondja előszavában, munkájára czélozva: „Egy tettekben gazdag életről szerény emlék; de nekem mindenem, a mit 30 éven át gyűjthettem“. Ily munkával szemben — igen természetes — mi nem vállalkozhatunk, ezt erőnk sem engedné, a bírálói tisztre s megelégszünk célunkhoz képest az ismert és könnyebb szerepével.

A munka, mely előttünk fekszik, XIV. fejezetben tárgyalja a Dávid Ferencz életét, működését, vitáit, küzdelmeit, irodalmi munkásságát egész a dévai várban történt haláláig, nem mellőzve el semmit és felkeresve mindent, mi ama kor vallásos egyházi életéről, sőt politikai mozgalmairól teljes képet nyújthat.

Az I—IV fejezet Dávid Ferencz születése helyét és idejét mutatja ki, majd szülőinek polgári állását, ifjúkori kiképezését, lelki tulajdonait, külgyetemeken, nevezetesen Wittenbergben való tanulását tárgyalja, aztán bemutatja,

mint besztercei tanoda igazgatót s péterfalvi plébánost s részletezi, mint ilyenek, Stancaroval szemben való vitáját, e vitában nyert győzedelmét s végre kolozsvári pappá választatását.

Az V—VII fejezet a Kalvin és Luther értelműek között az urvacsora felett kifejtett vitákat tünteti fel, melyekben Dávid a Kalvin nézete mellett foglal álláspontot, míg végre a Luther és Kalvin értelműek szótválnak s ez utóbbiaknak Dávid püspökévé választatik.

A VIII—XIV fejezetek, melyek a műnek tetemesebb részét képezik s melyekre szerző is a legnagyobb gondját fordította, a Dávid és Károlyi Péter meghasonlása következtében napi rendre hozott szentháromságtan kérdését, az e tárgyban Dávid és Melius között kifejtett hosszas és elkeseredett polemikát, a Blandrata és János Zsigmond által pártfogolt unitarius vallás diadalát tárgyalják, melyet János Zsigmond halálával és Békes Gáspár legyőztetésével gyorsan követ a hanyatlás, mignem a rosszul értelmezett felekezeti buzgóság magát Dávidot is, hogy örökre elnémitse, a dévai várba hurcolja fogságra, hol végre az erős lélek megtörik 1579. nov. 13-án.

Ime a gazdag tartalom, de csak főbb vonásaiban és mindez roppant adatismerettel, nagy gonddal s a lehető legnagyobb kritikai szigorral feldolgozva. Látszik, hogy szerző egészen tárgyának élt s talán épen ez az oka, hogy itt-ott tulságosan s néha felekezeti érdekekben kissé elfogultan színez, mi — nézetünk szerint — ilyenmő munkáktól csaknem elválthatatlan s mit mi bizonynyal nem a szerző igazságérzetének rovunk fel, hanem annak a lelkesedésnek és odaadásnak, melylyel munkáján csüngött s mely minden soraiból mintegy visszatükröződik.

Dávid F. kétségen kívül egyik legnagyobb s tegyük hozzá legnemesebb s rokonszenvesebb alak a magyar protestantismus kimagasló bajnokai között, kit mély tudomány, a lelkiismeret szabadság lángoló szeretete, az igazság melletti tántoríthatlan szilárdság, küzdelmeiben, vitáiban, szenvedésében bizonyos fenkölttség jellemeznek, de e nemes tulajdonságai mellett is, ő sem volt ment az emberi gyengeségektől és nyughatatlan természete s az anyagiak utáni vágy nem egyszer ragadták el s aligha csalódunk, ha azt mondjuk, hogy ezek is voltak némi befolyással meggyőződésének gyakori és rohamos változtatására, s ha szerző ellenfelei hibáinak előtüntetésében, igen helyesen, mit sem mulasztott el, bizonynyal Dávid F. érdemeiből sem vont volna le semmit is, ha beismeri emberi gyengeségeit, sőt a kép, melyet szerző az unitarius egyház nagyszerű alapítójáról nyújtott, csak nyert volna egészében.

Dávid F.-nek, mint írónak méltatása, írói munkásságának jellemzése nem kissé emelik a munka becsét. A kor vallásos nézeteinek, az események mozgó erőinek és a szereplő egyéneknek élénk festése, nemcsak Dávid F. működéséhez, jelleméhez adnak mindig kulcsot kezünkbe, de előnkbe varázsolják a kis Erdélyt, a lelkiismeret-szabadság e classicus földjét, a vallásos küzdelmek nehézségei között csaknem teljes képét nyújtják a magyar protestantismus életének e korban.

Bár a könyv első sorban az unitarius felekezet számára iratott, de tanulhat belőle és pedig igen sokat, a történetnek és a vallásos eszmék fejlődésének minden komoly barátja s mi teljes elismeréssel adózunk szerzőnek e sok fáradságot igénylő munka megírásáért. Vajha ennyi buzgóság, kitartás és áldozat a lelki élvezet mellett az anyagi téren is megtalálná jutalmát!

Az unitarius egyház büszke lehet, hogy három század sötét ködéből, épen Jaka Elek állított Dávid Ferencznek szellemi emlékoszlopot, melyet nagyon megérdemelt. Bár csak minél többen vállalkoznának protestans történetíróink közül, a magyar protestantismus kiválóbb alakjainak, nevezetesebb korszakainak ilyenmő megírására s így lehetővé tennék a magyar protestans egyháztörténet létrejöttét, mi szégyenünkre, mindeddig hiányzik.

Jakab Elek „Dávid Ferencz emléke“ e tekintetben is nevezetes jelenség, melegen is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A csinos kiállítású 255 lapra terjedő, oklevelekkel s Dávid F. irodalmi emlékeivel megtöltött nagyobb kiadású munka ára 2 frt 50 kr. A népies kiadás 2 frt. Kapható szerzőnél Budapest, Viziváros 712 sz. a. és Aigner Lajos könyvkereskedésében.

Deési Gyula.

KÜLÖNFÉLÉK.

Koiozsvár, 1879. nov. 29-én.

nincs többé!

Lapunk bezártakor vesszük a szomorú hírt. Az életerősnek látszó, alig 50 éves férfi, egy pár héttel ezelőtt, közgyűlési tanácskozásainkban még buzgón részt vett, bár nyomai látszottak már akkor is annak, hogy a közelmúlt években családját ért nagy csapások emléke nehéz súlylyal nyomja lelkét s a közélet terén szenvedett keserűségei szívét felette bántják. Ime, hirtelen összeroskadott s benne a gy.-fehértvári egyházmegye buzgó esperesét, a m.-igeni egyházközség érdemes papját, egyházkerületünk egyik derék férfiát, négy nevetlen gyermeke édes atyját, mi pedig egyik legjobb barátunkat veszítettük el! Folyó hó 28-án estvéli 7 órakor mult ki, alig pár napi szenvedés után s mi meghatott szívvvel rebejük:

Legyen emlékezete áldott!

— Feladatok papi szigorlatra. A nagy-enyedi ev. ref. theol. akadémia tanári kara az 1880-ik évi szeptember hó elején tartandó papi szigorlatra a következő írásbeli feladatokat tüzte ki: 1. Egyházi beszédre tárgyl vétesék föl: „Nagy péntek“. Textusválasztás s a tárgy föl fogása (a propositio szerkesztése) az írora bizatik. 2. Egyháztörténelmi feladat: „Adassanak elő azon okok

és események, melyek a 14-ik és 15-ik században a pápa szék tekintélyének hanyatlását s hatalmának nagyobb mérvű csökkenését előidézték". 3. Exegetikai feladat: „Mutattassék ki a Jereimás és Ézékiel prófétai nyelvezetének rokonsága és eltérése." 4. Vallásbölcseleti feladat: „Adassék elő a „Lógosz" eszme alapja Plátó bölcseletében, feldolgozása Philonál, Krisztus személyére alkalmazása a János-féle evangéliumban." Nagy-Enyed, 1879. nov. 28. Elekes Károly, igazgató tanár.

— A prótestans egyháztörténelmi irodalom ügyében e hó 24-én, mint lapunk jelezte, enquette gyűlt össze Lónyay Menyhért gróf elnöke alatt. Jelen voltak többek közt kiválóbb történiróink, Salamon Ferencz, Deák Farkas, Szilágyi Ándor, Thaly Kálmán, Zsilinszky Mihály, Nyári Albert b., Jakab Elek stb. Lónyay Menyhért gróf röviden előadta az összejövétel célját, mire Kovács Albert a prótestans egyesület nevében megtette indítványait. Hangsúlyozta, hogy a protestantismus magas missioját hazánk és a magyar faj érdekében csak úgy fogja betölteni, ha számos egyéb fontos tényező mellett megtanulja ismerni múltját. Nem gondolja ugyan, hogy összefüggő, egységes egyháztörténelmet lehetne már most létrehozni, de sokat tesz az, ha megkezdjük az adatok gyűjtését és monographiák készítésével útját egyengetjük a nagy műnek. Az értekezlet ezután Révész Imre nyomtatásban beküldött javaslatát hallgatta meg, melyben Révész indítványozza: 1. Állitassék egy teljesen önálló magyar protestans egyháztörténelmi társulat. 2. Készítsék egy elméleti s gyakorlati bevezető útmutató mű, főleg a kezdő történelmi munkások számára. 3. Kezessék meg a tüzetes munka az egyházkerületek jegyzőkönyveiből s más forrásokból regesták készítésével. Több hozzászólás után az értekezlet azt határozta, hogy a prot. egyesület felhívását örömmel ragadja meg s a monographiák készítésében egyes tagjai szívesen vesznek részt. Szilágyi Sándor a linczi békekötés vallásügyi tárgyalásaira vállalkozott. Kiss Áron a prótestans neveléstörténetet fogja megírni, Thaly, Zsilinszky, Deák Farkas s mások is tettek ajánlatokat. A Révész Imre indítványát az enquette elfogadta s annak kivitelére Révész Imre, Haan Lajos, Zsilinszky, Fabriczius, Kovács Ödön, Jakab Elek, Lugossy József, Szilágyi István, Szilágyi Sándor urakból egy bizottságot nevezett ki, mely legfeljebb két hónap alatt a „Magyar prot. irodalmi társaságot" megalapítsa.

— „Az erdélyi házasságokról." A bécsi evangélikus hitközség presbyteriuma elhatározta, hogy a reichsrath két házához kérvényt intéz e kérdésnek mielőbb való szabályozása tárgyában. A kérvényt Murmann Emil curátor, Kanka György lelkész s dr. Capesius szerkesztették. — Az „erdélyi házasságok" ügyéről különben a „N. Fr. Presse" következőket írja: Tekintve a hozzánk intézett számos kérdést, valamint félreértések kikerülésére s az Ausztriában élő sok olyan házaspár megnyugtására, a kik házasságukat az erdélyi ó-katholikus egyházközségek kiváltságai alapján kötötték, konstatálnunk kell, hogy az osztrák belügyminiszter szobanforgó rendelete csak olyan házasságkötésekre vonatkozik, melyeknél a házastársak egyike osztrák állampolgár maradt; hogy tehát idegen vagy magyar alattvalók, kik ily házasságra léptek, e rendelettel sem házasságuk jogi érvénye, sem Ausztriában való háborítatlan időzésük tárgyában legkevésbé sem érintetnek.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek.

1279—Sepsii egyházmegyénkben a nyéni II osztályu lelkészi állomás. Javadalma: kápt, fát stb. pénz-

re számítva 729 frt. o. é. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel. Pályázati határnap decz. 20-ika. Folyamodványok t. Csizsér Gábor esperes aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

1034—1879. A n.-sajói káptalanban a sófalvi kántor-tanítói állomás. Javadalma: 22 hold 999 ööl felerészben 1-ső, felerészben 2-od oszt. szántó 3 tagban; 87 forint dézma kárpótlás; 11 kal. és 7 véka búza, 14 véka törökbúza, 4 eke napszám, 10 téli- 10 nyári napszám, 4 szekér fa hazavitele; minden gyermektől 20 kr. tandij. Stola: temetésért 20 kr. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel és kerttel. Pályázati határnap decz. 20-ika. Folyamodványok t. Vályi Elek dekan aához Kentelkére (u. p. Somkerék) küldendők.

1340—2879 Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben.

1., a sz. ardói lelkészi állomás. Javadalma: 84 ágy mindenikétől 2 véka gabona — tiszta: vagy kétszeres búzában vagy törökbúzában —; minden szőlős gazdától 13 1/2 kupa must, kinek szőlője nincs fizet 50 krt, kinek zabja terem ad 1 vékát, kinek nem terem fizet 10 krt; faváltságdíjban 20 forint; 11 h. 116 6 2/3 ööl szántó, melyből egy 8 vékás darabot az egyhk. évenként 2-szer megszánt s a pap által adott maggal bevet. Stola: keresztelezésért 20 kr, esketésért 2 gyalog napszám és egy kendő, ha idegen a községből nő-sül, fizet 8 krt, temetésért 80 kr.

2) a monói lelkészi állomás. Javadalma: minden bérfizetőtől 2 véka jó minőségű buza, vagy az ára; minden szőlősgazdától 3 veder bor, vagy ennek díjában 80 kr; minden füst után — hol igás marha van — 1 szekér fa, hol nincs 50 kr; minden bérfizetőtől 1 véka zab, vagy ennek árában 15 kr. A birtokos özvegyasszonyok, ha 12 éves fick van, egészsbért, ha nincs, félbért fizetnek; a vagyontalan özvegy asszonyoktól 3 sing vászon. Can. port. 11 hold 720 ööl szántó négy fordulóban; 9 h. 890 ööl kaszáló és egy a községen kívül fekvő terjedelmes gyümölcsös kert. Stola: keresztelezésért 20 kr, temetésért 80 kr, esketés ingyen.

3) a szeéri organista kántor-tanítói állomás. Javadalma: minden külön kenyeren levő gazdától 1 véka rostált jó búza, vagy egy véka száraz málé; minden gazdától egy fél veder must, kinek szőlője nincs 40 kr; minden tankötelestől (6—12 évig) 50 kr és egy csirke, minden ismétlőtől 25 kr; can. portio: két fordulón 2 drb 6—6 vékás szántó, egy gyümölcsös kert, melynek évi jövedelme 25 forint. Stola: temetésért 20 kr. 15 szekér tűzifa, melyet a hívek nov. 1-ig a tanító udvarára szállítani tartoznak.

Pályázati határnap e három utóbbira decz. 20-ika. Folyamodványok mind háromra t. Szabó Pál esperes aához Diószadra küldendők.

Kolozsvárt, 1879 nov. 17-én.

A szerkesztő postája.

Tisztelletes Elekes Victorinak Gyulaféhérvár. György barátunk váratlan halála mélyen megindított.